

REVISTĂ DE ȘTIINȚE SOCIOUMANE
EDIȚIE DIDACTICO-ȘTIINȚIFICĂ A UNIVERSITĂȚII PEDAGOGICE DE STAT
„ION CREANGĂ”

Nr. 1(8), 2008

Colegiul de redacție

Redactor-șef

Ion Guțu, dr., prof. univ.

Redactor-șef adjunct

Boris Vizer, dr. hab., prof. univ.

Nicolae Banuh, dr., conf. univ.

Ioan Caproșu, Doctor Honoris Cauza, prof. univ.

Nicolae Chicuș, dr., conf. univ.

Petru Jelescu, dr. hab., prof. univ.

Igor Racu, dr. hab., prof. univ.

Dumitru Patrașcu, dr. hab., prof. univ.

Botnaru Olesea, dr. în filologie.

Bucuci Galina, secretar

CUPRINS

PROFESORUL BORIS VIZER LA 80 DE ANI

Vlad Ciubucciu..... 1

LA O NOUĂ ANIVERSARE

Gheorghe Gonța 4

ÎNȚELEPCIUNEA PĂMÎNTULUI

SCHIȚĂ DE PORTRET AL PROFESORULUI BORIS VIZER

Ion Țurcanu..... 5

CONCEPTE ȘI PROBLEME ALE EVALUĂRII RANDAMENTULUI ȘCOLAR LA ISTORIE

Nina Petrovski 7

DESTINAȚIA SOCIALĂ A ARTELOR PLASTICE DIN MOLDOVA (1944-1956)

Valentina Ursu 13

METODE DE SELECTARE ȘI PROMOVARE A CADRELOR DE CONDUCERE ÎN RSSM

Șișcanu Elena..... 23

PARTICIPAREA ÎNTREPRINDERILOR DE STAT ȘI CELOR COLECTIVE LA CREAREA BAZEI MATERIALE A CULTURII DIN SATELE MOLDOVEI ÎN ANII 40-60 AI SEC. XX

Boris Vizer..... 27

CÎTEVA OBSERVAȚII ASUPRA SITUAȚIEI BASARABENILOR AFLAȚI LA MUNCĂ ÎN STRĂINĂTATE

Ion Țurcanu..... 33

THEORETICAL APPROACHES OF COMMUNICATION AND MEDIA ACTION (continuare din nr.3(7), 2007.

Matei Șimandan..... 40

ТЕМАТИЧЕСКИЙ МИНИМУМ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ЭКСТРАЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ И СООТНЕСЕННОСТЬ СОДЕРЖАНИЯ ТЕМАТИЧЕСКОГО ПОЛЯ И КОММУНИКАТИВНО ЗНАЧИМЫХ РЕЧЕВЫХ ИНТЕНЦИЙ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ

Стоян О.И., Булатбаева К.Н. 47

УЧЕТ ТРУДНОСТЕЙ ПОНИМАНИЯ СОВРЕМЕННОГО АНГЛОЯЗЫЧНОГО ГАЗЕТНОГО ТЕКСТА ПРИ ОБУЧЕНИИ ЧТЕНИЮ

Стоян О.И., Каирбаева А. К...... 55

VALORIZĂRI CROMATICE ÎN PICTURA MOLDOVENEASCĂ DIN ANII 1970 - 2000

Rodica Ursachi..... 61

CONSIDERAȚII ASUPRA UNOR ASPECTE DE CONȚINUT ÎN ARTA PLASTICĂ.	
<i>Rodica Ursachi</i>	64
CONTRIBUȚIA PREOȚIMII BASARABENE LA ACTUL UNIRII BASARABIEI CU ROMÂNIA	
<i>Jelihovschi Nicolae.....</i>	66
UN MOMENT IMPORTANT ÎN ISTORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE: CONSTITUIREA ÎNȚELEGERII BALCANICE (februarie 1934)	
<i>Gheorghe Bordeianu</i>	74
DOCUMENTE	
UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND STATUTUL POLITICO-JURIDIC AL ȚARII MOLDOVEIFAȚĂ DE ÎNALTA POARTĂ. (continuare din nr.2(6), 2007)	
<i>Gheorghe. Gonța</i>	77
DESPRE CE NE VORBESC DOCUMENTELE	
<i>Boris Vizer</i>	85
FONDUL DE BAZĂ AL CADRELOR DIDACTICO-ȘTIINȚIFICE ALE UPS „ION CREANGĂ”, (PREZENT ȘI TRECURT)	91

PROFESORUL BORIS VIZER LA 80 DE ANI

Vlad Ciubucciu, doctor în istorie

E un lucru rar, un octogenar în plină activitate. Cu atât mai rar cu cât e vorba de o continuă tensiune a activității de-a pururi – munca științifică și didactică.

Prin energia sa tinerească, omniprezență la prelegeri, la această vârstă venerabilă, prof. Boris Vizer bate vioi cadența în ritmul generațiilor ce vin după dânsul – pildă de responsabilitate și rigoare profesională, un îndemn la muncă asiduă și aport creator.

Născut la 6 martie 1928 în satul Molochișul Mare, raionul Râbnîța, Republica Autonomă Moldovenească, în familie, unde tatăl după câțiva ani devine deținut politic. De mic copil a trecut prin teascul totalitarismului comunist sovietic etichetat mereu cu calificativul umilitor de progenitură de dușman al poporului. „Retrăiesc de fiecare dată cu mare durere acele momente. Aveam o vârstă fragedă. Tata venit din Basarabia, absolvent al Școlii Pedagogice din Balta. Apoi a urmat Universitatea din Harcov, secția pentru minoritățile din Apus. A activat pe tărâmul pedagogic. În 1936 a fost scos din serviciu de la Școala Superioară Agricolă Comunistă din Tiraspol bănuind de atitudine neloială față de regim și trimis în satul Speia, raionul Tiraspol, în calitate de director de școală. De aici, la 20 noiembrie 1937 a fost represat, învinuit în colaborare cu rețeaua de agenți străini, în realitate pur și simplu, că a fost român basarabean. A supraviețuit prin minune. În 1956 i-a venit de la organele represive din Odesa sentința: „Reabilitat din lipsa corpului de delict”. Așa au fost nimiciți mii și milioane de oameni „din lipsa corpului de delict”.

„Mama împreună cu mine și cu sora mea am fost alungați din casă, iar toate lucrurile ne-au fost luate. Oamenii din sat au fost preveniți să nu ne adăpostească, în caz contrar îi așteaptă pușcăria. Am îndurat ploaia, ninsoarea înghețul și noroiul sub cerul liber, sub gard mai multe zile. Ne înveleam cu niște rogojini. Consătenii noaptea, pe furiș ne aduceau de mâncare, rugându-ne să nu spunem nimănui. Așa frică au băgat autoritățile în oameni. Din

Speia în acel an au fost deportați aproape 200 de săteni care nu s-au mai întors.

Aceste circumstanțe i-au călit caracterul, l-au disciplinat și orientat spre unica bogăție care nu-i putea fi confiscată – capitalul intelectual. Și avea un privilegiu irevocabil – setea de carte. A citit foarte mult. În 1953 a absolvit cu distincție Universitatea de Stat din Moldova. Plecat la țară, a activat în calitate de profesor de istorie în școala medie din Bulboaca, raionul Bulboaca, (acum Anenii Noi), apoi - director de școală din satul Geamăna (același raion).

A beneficiat în continuare de dezghețul hrușciovist și între anii 1957-1964 a ajuns aspirant (doctorand), colaborator științific inferior, apoi - superior la Institutul de Istorie al Academiei de Științe din Moldova. Fiind în aspirantură, Boris Vizer a avut fericirea să-i fie conducător științific Membrul Corespondent al AȘM, Semion Afteniuc, cunoscut savant, om de moralitate și bunătate ireproșabilă, cum îl caracterizează fostul său discipol. Multe calități bune Boris Vizer le-a câpătat din acea colaborare de mai mulți ani.

Între anii 1964-1966 i s-a încredințat funcția de secretar științific al Grupului de coordonare în domeniul științelor sociale în academia nominalizată. A onorat și activitatea de șef de redacție la Enciclopedia Sovietică Moldovenească (EȘM), șef de sector (1968-1970), director adjunct (1971-1974), apoi director al Institutului de Istorie al Academiei. În 1962 susține teza de doctor în istorie, în 1976 – doctor habilitat, din 1981- profesor universitar.

Pentru început aveai impresia că beneficiază de principiul preferat al autorităților de a avansa la posturi înalte de conducere în Moldova Sovietică reprezentanți fideli din partea stângă a Nistrului, din fosta RASSM, republică considerată forgerie bolșevică de cadre ideologice adecvate cerințelor politice de sovietizare sigură a malului advers al fluviului. Vorba istorică a academicianului Petru Soltan: „Noi, transnistrenii, purtăm o mare vină în fața

basarabenilor”. Dar în decembrie 1977 Boris Vizer este eliberat din funcția de director, fiind învinuit de naționalism. S-a întâmplat iată ce.

Fiind încă aspirant Boris Vizer a observat un lucru anormal: în Institutul de Istorie al Moldovei erau numai câțiva moldoveni. Contingentul Institutului aproape complet era compus din străini, veniți de aiurea, neavând nimic comun cu istoria Moldovei pe care ei n-o cunoșteau, dar nici nu doreau să o cunoască. Se falsifica absolut totul. Devenit director al Institutului, Boris Vizer și-a pus ca scop să schimbe structura cadrelor, a început să completeze Institutul cu cadre tinere, moldoveni capabili, absolvenți ai Universității de Stat din Moldova. Așa au ajuns la Institut și în aspirantură (unii trimiși la Moscova): Andrei Eșanu, Andrei Galben, Ion Țurcanu, Gheorghe Gonța, Gheorghe Postică și mulți alții, în total mai mult de 30 de persoane – floarea științei istorice de azi. În consecință, în august 1978 a fost nevoit să părăsească Institutul de Istorie, Academia în genere și, grație bunăvoinței rectorului Ion Borșevici și decanului facultății de istorie Vladimir Barbulat, a trecut la Institutul Pedagogic de Stat din Moldova (azi Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău).

Activitatea îndelungată în toiu cercetărilor academice intense a fost de bun augur, facilitându-i calea spre catedra universitară, șef de catedră, decan la Facultatea de Istorie și Etnopedagogie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. A publicat peste 300 lucrări științifice și metodice.

Odată cu căderea regimului totalitarist prof. Boris Vizer se pomeni „în fața dragostei” – dar dragostea sa era Istoria. Descătușat (cum i se păru) de interdicțiile ideologice rigide, înăbușitoare, la răscruce, el păși pe dreapta. Recunoaște că anii după 1989 i-au fost de cotitură, când el și-a schimbat în mod radical concepțiile sale asupra problemelor de istorie națională. „Nici nu vă puteți imagina, mărturisește Domnia sa, ce înseamnă pentru un istoric libertatea de a-și exprima viziunile în lumina adevărului științific”. „Dacă crezi liber și trăiești liber ești cel mai fericit om” (Andrei Mudrea).

„Mă bucur că nu am rămas anchilozat ca unii dintre colegii mei de generație, iar despre conurile de umbră din viața mea nu mi-e frică să vorbesc”.

Debarasarea de vechea metodologie, de cerințele ideologice comuniste n-a fost o întâmplare. Datorită lui Boris Vizer am aflat adevărul despre „stabilirea puterii sovietice” în Basarabia despre care presa antinațională trâmbițează până în ziua de azi. „În 1957, relatează dumnealui, URSS sărbătorea 40 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, așa bolșevicii au numit puciul comunist din 25 octombrie 1917. Au fost publicate teze referitoare la sărbătoarea și regimul bolșevic din RSSM. Însă nu se putea publica tezele – lipsea data cu privire la stabilirea puterii sovietice în Basarabia. În iunie 1957 a fost convocat la Chișinău un Simpozion Unional condus de octombristul principal sovietic academicianul Isaac Minț, consacrat special determinării zilei stabilirii puterii sovietice. S-a vorbit mult, nu s-a hotărât nimic – lipseau probele istorice cu privire la acest eveniment. Doar tezele nu puteau fi publicate fără a avea „puterea sovietică” în ținut. La începutul lui noiembrie 1957 CC al PC din Moldova iar revine la problemă. Pe lângă sectorul: „Revoluția din Octombrie și construcția socialismului în RSSM” al Institutului de Istorie a fost convocată o ședință, fiind consacrată aceleași probleme. Iarăși se vorbea în van. Documente noi n-au apărut. Se propuneau mai multe date. De la Comitetul Central telefonau la fiecare 15-20 minute cerând data. Situația căpăta o întorsătură rea pentru sector și cei participanți. În așa condiții șeful sectorului a scos problema la votare. Majoritate a căpătat ziua 1 ianuarie 1918, lipsită de careva documentație. Așa se făcea știință la sovietici”.

A avut permanente neplăceri și chiar persecuții din partea autorităților în domeniul științei istorice și istorico-economice. Prima a fost, publicarea de către Domnia sa a datelor statistice cu privire la structura veniturilor colhoznicilor, publicarea cărora era interzisă de către regim și nu este de mirare: colhoznicii muncind în colhozuri 60-80% din vremea sa de muncă, căpătau din colhoz abia 40 % din venitul său. Partea leului din venit le revenea

gospodăriilor auxiliare și venitului din munca la negru în construcții de la orașe.

Pentru a demonstra nivelul majorat al industrializării republicii, a fost ridicată artificial cota industriei în venitul național. Boris Vizer a stabilit acest fenomen, arătând că prin așa numita cifră de afaceri 12 % din venitul agriculturii se trecea pe seama industriei și a altor ramuri neagricole. Pentru URSS aceste calcule au fost efectuate și publicate în 1975 de către acad. Negruvodă. În mediu pe Uniune se extrăgeau 20 % din venitul agricol în folosul industriei. Determinarea acestor date era un lucru dificil, migălos, însă ele schimbau viziunile teoretice asupra situației reale din stat, în cazul de față – slaba eficacitate a industriei sovietice și a economiei în genere.

De o importanță vitală erau datele precise despre nivelul productivității muncii economice. Statistica sovietică indica că în industrie, productivitatea muncii era de două ori mai joasă în comparație cu țările dezvoltate (SUA, de exemplu), iar în agricultură – de 4 ori. În realitate, conform calculelor făcute Boris Vizer, în agricultura URSS productivitatea era de 12 ori mai scăzută. Aceste date arătau situația reală a economiei sovietice, incapacitatea ei de a ajunge nivelul țărilor dezvoltate. În presa rusă abia către sfârșitul anilor 90 ai sec. XX, în „Argumentî i factî”, a apărut informația că productivitatea muncii în URSS a fost de 11,6 ori mai scăzută față de cea americană, constituind abia 9 procente din nivelul american.

Lovitura de grație a fost dată de Boris Vizer sistemului de planificare în agricultură în cartea sa „Razvitie seliscogo hoziaistva M.S.S.R v 1950-1970, godî (Chișinău, 1975)”.

În paginile 225-228 autorul a argumentat insolvabilitatea sistemului sovietic de planificare în agricultură (în industrie planificarea era și mai deficitară). Autorul a accentuat că neîndeplinirea planurilor se datora în mare măsură dificultăților a însuși sistemului de planificare care crea o anumită ruptură dintre planurile de stat, angajamentele socialiste și realizarea lor în viață. Să ridici mâna asupra sistemului de planificare în cadrul sistemului socialist bazat pe planificare era un act mai mult ca temerar (scoate planurile din viață și s-a dus pe copcă tot sistemul socialist). În realitate nici

în URSS și nici în RSSM niciodată nu s-a îndeplinit nici un plan economico-social și nici o programă, chiar și planurile deportărilor politice. Se pregătea la vârful conducerii o distrugere a cărții și a autorului. În ultimul moment cineva și-a dat seama că Boris Vizer a folosit în exclusivitate numai surse de partid publicate în „Sovietskaia Moldavia”, „Moldova Socialistă”, „Comunistul Moldovei”, „Colhoznicul”. Nu puteau rechinii de la conducere să-și devoreze propriile creaturi. Datele de care vorbim, calculate de Boris Vizer au scos în evidență conotații politice și economico-sociale profunde ale vieții republicii. Anume în baza acestor date istoricul Boris Vizer a ajuns la concluzia că Moldova, ca și URSS în întregime, se afla în criză acută a sistemului politic, economic, social și că criza acesta lovea, în primul rând, în capacitatea sistemului de a asigura societatea cu cele necesare măcar la nivel elementar.

Cutezant, cu inimă deschisă, Boris Vizer continuă să cerceteze arhivele, publicațiile din presă, iar la catedra universitară să deschidă tinerilor calea spre adevăr. Cu experiență cântărită, puse mâna pe toc și scrisese manualele de istorie contemporană a românilor care au susținut cinci ediții în română și rusă. Nu zadarnic, presa mancurtizată de pe partea opusă a baricadei, declanșând în 2002-2003 o campanie acerbă împotriva manualelor descătușate, desovietizate, îl testează pe Boris Vizer drept „naționalist” și „extremist”, lucru care nu l-a descurajat pe dumnealui, ci, din contra l-a convins odată în plus că a pășit pe calea dreaptă. „Nu-mi pasă de calificativele lor. Tendințele imperiale rusești de a ne deznaționaliza, de a ne lăsa fără identitate sunt vădite. Istoriile lor integrate (prosovietice, false și românofobe), pe care se străduiesc să ni le bage pe gât pseudoistoricii, nu vor avea sorți de izbândă, dacă n-o să le permitem să ne scuie în suflet. De partea noastră este adevărul istoric”.

Colegii de breaslă de la facultate îl înconjoară cu afectuoasă prețuire și stimă. Cu sprijinul lor camaraderesc a fost propus pentru distincție la medalia Meritul civic care i-a fost decernată în anul 2000. Conducerea Universității i-a încredințat conducerea colectivului de autori în elaborarea „Istoriei Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”,

apărută în 2000. Din 2005 onorează funcția de redactor-șef adjunct la „Revista de Științe Socio-Umane” a acestei Universități, unde cu aceeași energie și responsabilitate adună și selectează materialele necesare.

Calde urări de bine și sănătate, domnule profesor – să desfășurați în continuare aceeași neobosită activitate pentru promovarea științei istorice și spre cinstea neamului nostru.

LA O NOUĂ ANIVERSARE

Gheorghe Gonța, dr. hab. în istorie, prof. univ.

Ce s-ar putea adăuga astăzi, la un nou jubileu al cunoscutului istoric, profesor universitar Boris Vizer. Desigur, numai detalii și nuanțe noi, toate însă reflectând personalitatea celui acum din nou sărbătorit în succesiunea convențională, dar atât de necesară, a vârstelor calendaristice. În rest putem afirma, ca și câțiva ani în urmă, că contribuția profesorului Boris Vizer la dezvoltarea științei și învățământului la toate cele trei cicluri încă nu poate fi evaluată pe deplin – Domnia sa e în culmea creației, rămânând, unul dintre mohicanii istoriei.

Fiu de sătean din Molochișul Mare, raionul Râbnîța, unde s-a născut la 6 martie 1928, Boris Vizer a terminat cursurile școlii medii din orașul Râbnîța în 1948, urmând apoi acelea ale Facultății de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Moldova pe care le-a absolvit în 1953 cu mențiune. Din 1953 până în 1957 a fost profesor la școala medie din comuna Bulboaca, raionul Bulboaca și directorul școlii din comuna Geamăna, raionul Anenii Noi.

În 1957-1961 urmează studiile la doctorantură (aspirantură) la Institutul de Istorie al Filialei Moldovenești al Academiei URSS. În continuare timp de 20 de ani viața și activitatea lui Boris Vizer este strâns legată de acest Institut. Aici a susținut în 1962 teza de doctor în istorie, iar în 1972 a devenit laureat al Premiului de Stat al RSSM. Cercetător științific inferior, cercetător științific superior, în 1964-1967 secretar științific al grupului de coordonare în domeniul științelor sociale al AȘM. Șef de redacție istoria la Enciclopedia Sovietică Moldovenească (1967-1968), șef de sector (1968-1971), director adjunct (1971-1974), iar în 1974-1977 director. Domnia sa și-a manifestat plenar talentul de savant și manager al științei istorice. Sub conducerea lui Boris Vizer la Institut au fost în parte depolitizate și

orientate spre studierea istoriei naționale adecvate, spărgând parțial tăcerea forțată impusă de regimul comunist.

În vara anului 1977 Boris Vizer este învinuit de către conducerea comunistă de naționalism și eliberat din funcția de director al Institutului de Istorie.

Boris Vizer a trecut în 1978 în cadrul Facultății de Istorie și Pedagogie a Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă”, unde activează până în prezent în calitate de conferențiar, profesor universitar, decan, șef de catedră.

Aici, profesorul universitar Boris Vizer a găsit în munca didactică o activitate complementară celei științifico-metodice a Domniei sale. La UPS „Ion Creangă” Boris Vizer activează deja de 30 de ani, adică chiar mai mult decât la Institutul de Istorie. El s-a aflat, de fapt, la originea reconstituirii Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, unica instituție de acest gen în țara noastră.

Sfera intereselor științifice ale profesorului universitar Boris Vizer a fost foarte largă și practic nu au existat domenii în activitatea științifică a Institutului de Istorie și a Facultății de Istorie și Etnopedagogie la care el nu și-ar fi spus cuvântul ponderabil. Monografiile personale și cele colective, studiile, articolele, recenziile, tezele ș.a. în total peste 300, într-un cuvânt, tot ce a scris Boris Vizer pe parcursul îndelungatei sale activități științifice și didactice impresionează nu numai prin profunzime și competență, ci și prin măiestria cu care a știut să dezvăluie esențialul și să se miște cu suplețe printre opiniile, ipotezele cu care se confruntă. Tocmai aceste calități ale scrisului său științific au și făcut ca savantul și profesorul universitar Boris Vizer să

fie cunoscut și înalt apreciat nu numai în republică, ci și în străinătate.

Ocupând diverse posturi, Boris Vizer a dat dovadă de atitudini deosebite în domeniul organizării muncii științifice și didactice, reușind să-și organizeze cu rigurozitate nu numai propria activitate, ci și pe cea a colectivului în care muncea. Sub îndrumarea și cu participarea directă a prof. univ. Boris Vizer, au fost desfășurate numeroase manifestări științifice cu diferite probleme istorice ce și-au ținut lucrările la Chișinău și s-au bucurat de o mare popularitate, servind drept școală mai ales pentru tineretul studios.

Actualmente prof. univ. Boris Vizer tot mai mult timp și atenție acordă activității de pregătire a tinerelor cadre științifice și didactice de înaltă calificare. În total au fost susținute sub conducerea Domniei sale 7 teze de doctorat.

Ar fi un mare păcat dacă s-ar trece cu vederea rolul pe care l-a jucat prof. univ. Boris Vizer în scrierea noilor manuale școlare la istoria românilor. Conștientizând necesitatea schimbării curriculumului la istorie Boris Vizer devine coordonatorul grupului de lucru pentru elaborarea manualelor școlare în învățământul gimnazial. Manualul de istorie contemporană a românilor a fost înalt apreciat de către specialiști și reeditat.

Astfel, în condițiile când are loc reforma învățământului și sunt necesare noi viziuni în criterii asupra elaborării manualelor, profesorul universitar Boris Vizer este iarăși pe prima linie.

O nouă direcție a activității prof. univ. Boris Vizer din ultimii ani, care cere investigarea unei enorme energii, timp, muncă tenace și curaj, o constituie „Revista de Științe Sociumane” a UPS „Ion Creangă”. Dl. Boris Vizer este desemnat chiar de la apariția acestei reviste universitare redactor – șef adjunct, de mare semnificație. Și, dacă publicația

Universității noastre are azi buna faimă care constituie o mândrie a școlii pedagogice superioare creangiene, aceasta se datorează în mare parte redactorului – șef adjunct Boris Vizer.

Voi încheia cu o mărturisire, care nu mai este de mult una de taină. Sunt aproape 37 de ani de când, în vara anului 1971, eu, tânărul absolvent al Universității de Stat din Moldova, am intrat în cabinetul directorului adjunct al Institutului de Istorie al AȘM. În fața mea s-a sculat un bărbat zvelt, bine făcut, care m-a salutat prietenește, care a rupt de la bun început bariera dintre noi. Când a aflat că mă interesează cercetările istoriei medievale naționale a avut o izbucnire bucurioasă și o mare lumină s-a deslășit în ochii săi: „Bine, tinere Gonța, foarte bine. Avem nevoie de tineri cercetători la istoria medie a acestui pământ al strămoșilor noștri”. Nu era puțin lucru, la vremea aceea, un astfel de îndemn.

În continuare dl Boris Vizer personal a mers cu mine la Comitetul pentru învățământul profesional, în cadrul căruia eu eram îndreptat la muncă și mai apoi la Ministerul Învățământului reușind cu mare greu să obțină învoirea pentru mine de a activa în cadrul Institutului de Istorie.

Am admirat întotdeauna, la prof. univ. Boris Vizer, negraba pe care o pune în realizarea proiectelor sale științifice și didactice care-i sunt scumpe, fără nici o îndoială, dar pentru care nu sacrifică bucuriile prietenilor și a colegilor. E ca o literă rară a oamenilor care deși știu că „ars longa, vita brevis” se poartă ca și cum „ars longa vita longissima”. Împărtășind aceeași negrăbă creatoare, ca principiu fundamental, urez, rându-mi istoricului, profesorului universitar Boris Vizer vita longissima, pentru împlinirea tuturor proiectelor, împlinite în buchetul tuturor prietenilor și colegilor.

ÎNȚELEPCIUNEA PĂMÎNTULUI SCHIȚĂ DE PORTRET AL PROFESORULUI BORIS VIZER

Ceea ce impune privirii acest om, chiar fără să-l cunoști mai de aproape, și ce rămîne ca impresie puternică pînă la sfîrșit e legătura sa indestructibilă cu pămîntul. Chiar înfățișarea sa îl arată stînd cu toată siguranța pe pămînt, înfîpt

Ion Țurcanu, doctor în istorie
în adîncurile pămîntului, așa încît figura sa dintr-o bucată, care insuflă tărie, temeinicie, siguranță, pare una cu pămîntul. Nu ți-l poți închipui pe acest om fără pămînt, după cum nici pămîntul nu pare să existe fără el. Nu cred că

sînt multe alte cazuri care să arate tot atît de clar că omul a răsărit din pămînt.

Așa este profesorul Boris Vizer. Aidoma unui Anteu, el nu poate fi închipuit fără pămînt, fără pămîntul tuturor oamenilor, în general, și fără pămîntul său, fără mica sa patrie, care e întinsa ocină strămoșească de pe cele două maluri ale Nistrului, parte inseparabilă a indestructibilei moșii a neamului românesc. Pămîntul îi dă viață, îl alimentează într-una, de aceea și la 80 de ani el e tot atît de viguros cum era la 40 și ceva, pe cînd l-am văzut pentru prima dată. Anume pămîntul l-a făcut să fie așa așezat în toate, cum îl știm: sigur pe sine, cumpănit, înțelept, sfătos, înțelegător, sprijin de nădejde, dar și critic îngăduitor și necruțător în același timp.

În cazul lui Vizer, însă, mitul antic al lui Anteu are nevoie de o reinterpretare. Pentru că, în acest caz, nu doar Anteu are nevoie de pămîntul-mamă, care îi dă viață, îl face puternic și invincibil, ci și pămîntul are nevoie de fiul-erou, pentru că altfel ar fi lipsit de calitatea deosebită pe care o obține tocmai prin legătura cu fiul. Pămîntul are nevoie mare de oameni ca profesorul Vizer, deoarece, lipsit de ei, pămîntul nu mai este aceea ce vedem că este, nu mai este pămîntul oamenilor. Fără astfel de oameni, pămîntul ar fi văduvit de tot ce poate avea el mai valoros: disciplină de muncă, profesionalism, receptare operativă și competență a tot ce poate fi convertit în folos și în bine, și în fine, rezultatele acestor aptitudini, produsele muncii.

Om integru. Intotdeauna a știut ce vrea, de aceea nu s-a confruntat niciodată cu complexe omului care are nevoie mereu să se reorienteze, să caute noi repere morale. Concepția sa sănătoasă de acum asupra științei istorice, asupra statutului savantului, asupra propriului său statut civic nu sînt de dată recentă – domnia sa le-a avut anume așa dintotdeauna. Cînd, la începutul anilor '90, în Moldova s-au produs schimbări esențiale de mentalitate, care au constatat în debarasarea de clișeele propagandistice sovietice, întotdeauna antiromânești, mulți istorici s-au arătat nepregătiți pentru această schimbare. De aceea nu puțini din ei au preferat să tacă și să aștepte „timpuri mai bune”, din punctul lor de vedere, și cum numai aceste timpuri au apărut, de pe la

2001 încoace, ei și-au arătat din nou fața lor cea adevărată, colaborînd cu abnegație la scrierea istoriilor integrate, falsificînd nerușinat istoria și denaturînd cultura neamului sau chiar colaborînd pe față, politicește, cu stăpînirea antinațională, care a pretins că ne conduce de atunci încoace.

Nu acesta a fost și cazul profesorului Vizer. El nu a trebuit să aștepte schimbarea pentru a gîndi așa cum gîndește, adică așa cum este cel mai frumos și cel mai bine. El nu numai că a fost la datorie în momentul schimbării, ci a făcut mai mult decît atît, pentru că a fost printre puținii fericiți care au anticipat schimbarea, a fost cu un pas înaintea tuturor celorlalți care au mers conștient, benevol și cu angajare spre o lume mai dreaptă, spre adevăr și spre lumină.

Boris Vizer este tipul profesorului și al omului de știință cu care ne-a obișnuit multă vreme în urmă literatura artistică de cea mai bună calitate, ca și cele mai reușite cărți, eseuri, schițe, portrete de popularizare a științei. Seriozitatea abordărilor, disciplina angajării, rigurozitatea demersului și, drept rezultat firesc, calitatea lucrului făcut sînt doar cîteva dintre caracteristicile esențiale ale profilului său științific. Pentru el, aici, nu există compromis cu nimeni și cu nimic, nici chiar cu sine însuși. A scris și a publicat zeci de monografii și manuale, un număr foarte întins de articole, culegeri de documente și comunicări, a realizat cîteva cursuri de prelegeri și seminarii. A știut, ca foarte puțini alții, ca atunci cînd i s-a cerut să renunțe la principiile științifice, etice și civice în favoarea menținerii într-o funcție importantă sau a promovării la un post mult mai înalt, să decline cu hotărîre toate aceste propuneri. Nu sînt mulți cei care pot rezista acestor tentații, asta o pot face numai naturile puternice, care nu se încurcă în evaluări atunci cînd e vorba să distingă binele de rău.

Profesorul Vizer este omul omeniei. În ciuda aparentei sale rigidități, domnia sa este tipul obișnuit și totodată destul de rar al omului îngăduinței, al înțelegerii perfecte a altuia, al capacității de a adopta punctul de vedere care e în dezacord cu propria viziune. Spre marele său noroc, nu știe ce e ranchiuna, pizma și mai ales habar nu are de o obișnuință destul de des întîlnită la oameni și care e bucuria pentru nereușitele sau nenorocirile altora. Slăbiciunile

altora, alunecările, greșelile și chiar micile ticăloșii întotdeauna găsesc la el măcar o circumstanță atenuantă care să le facă, dacă nu

justificabile, cel puțin inteligibile și deci scuzabile.

CONCEPTE ȘI PROBLEME ALE EVALUĂRII RANDAMENTULUI ȘCOLAR LA ISTORIE

dr. conf. Nina Petrovski

Ca parte integrantă a procesului de predare – învățare a istoriei, evaluarea are menirea de a constata și a aprecia, de a analiza și a evidenția factorii care au generat rezultatele obținute, precum și a prefigura desfășurarea viitoare a procesului de învățământ. În momentul evaluării, atât profesorul cât și elevul constată în ce măsură cunoștințele și competențele lor s-au transformat în valori intelectuale de ordin cognitiv, atitudinal sau comportamental.

Această acțiune permite profesorului să facă aprecieri obiective asupra rezultatelor cantitative și calitative obținute de elevi, să-și modeleze și să-și adapteze activitatea sa la particularitățile fiecărui elev, să-și perfecționeze activitatea sa metodică.

Pe elevi, evaluarea îi ajută să progreseze pe drumul cunoașterii, le stimulează activitatea de muncă, le dezvoltă capacitățile cognitive și îi învață să muncească sistematic și cinstit. De aceea, asigurarea unei evaluări complete și calitative, raportată la obiectivele de învățare, devine actul principal în sensul unei perfecționări continue. O evaluare eficientă produce schimbări pozitive în comportamentul școlar al elevului. În așa mod, profesorul ajută elevii să-și dezvolte capacitățile autoevaluative, să-și compare nivelul la care au ajuns în raport cu obiectivele educaționale, să-și impună un program și un ritm propriu de învățare.

Obiectivele pedagogice presupun obținerea unor performanțe înalte în procesul de instruire. Dar, este important, ca în evaluarea randamentului școlar, profesorul de istorie să poarte de la premisa, că școala nu se adresează numai copiilor fără probleme și cu o puternică motivație pentru studiu. Evaluarea trebuie să fie accesibilă pentru toți elevii, iată de ce profesorul trebuie să poarte spre atingerea performanțelor stabilite în acord cu posibilitățile elevilor și în funcție de obiectivele operaționale.

Pregătindu-se către evaluarea cunoștințelor elevilor, profesorul trebuie să se pregătească tot atât de perfect și cu certitudine ca și pentru predare. El trebuie să cunoască obiectivele pe care trebuie să le realizeze, să știe ce conținut trebuie să fie memorizat de către elevi, ce competențe și atitudini să manifeste. Alegând materialul pentru evaluare, profesorul ține cont de importanța conținutului, complexitatea lui, trebuie să-și concentreze atenția asupra principalului și să aibă o atitudine diferențiată.

Pentru a fi eficientă evaluarea progreselor școlare, trebuie realizată astfel, încât să includă toate obiectivele importante, să permită stabilirea nivelului inițial al fiecărui elev și progresul ulterior realizat de acesta, să evidențieze lacunele apărute pe parcursul învățării, să ofere profesorului suficiente informații care să-i permită să-și adapteze acțiunea pedagogică la situațiile apărute în evoluția fiecărui elev.

O evaluare eficientă trebuie să arate profesorilor dacă au fost atinse obiectivele curriculare, să ajute profesorii să adapteze activitățile elevilor la posibilitățile acestora, să orienteze elevii în alegerea celei mai bune căi de afirmare, să ajute profesorii să-și evalueze propria activitate.

Evaluarea trebuie să aibă obiective clar definite, metode și tehnici eficiente și moderne, metode de investigare și comunicare a rezultatelor școlare pentru fiecare elev.

Până nu demult, acumularea unui volum cât mai bogat de cunoștințe constituia obiectivul fundamental al instruirii, astăzi mobilitatea vieții sociale pune accentul pe formarea capacităților de autoinstruire. De aceea, astăzi se pune accentul pe funcția formativă a evaluării. În evaluarea cunoștințelor elevilor, profesorul de istorie va avea în vedere nu numai cantitatea și calitatea acestora, dar mai

ales efectele formative ale învățării. Profesorul va urmări capacitatea elevului de a integra cunoștințele în noi sisteme, de a le transfera, a stabili noi legături, a da noi interpretări, de a le aplica în situații noi. Evaluarea profesorului trebuie să o facă în raport cu obiectivele de învățare și nu în raport cu rezultatele unor elevi.

Evaluarea randamentului școlar la istorie este posibilă la toate aspectele de formare a cunoștințelor și deprinderilor: la etapa pregătirii elevilor către perceperea materialului nou, la studierea temei noi, la fixare etc. Evaluarea implică trei componente aflate în strânsă interacțiune: examinarea cunoștințelor, competențelor, atitudinilor; aprecierea; notarea.

EXAMINAREA (lat. Examina – „a cântări”, „a măsura”) – este o operație de a supune elevul la o probă de verificare sau control a cunoștințelor, priceperilor, aptitudinilor. Informațiile obținute constituie baza de date pentru emiterea aprecierilor.

APRECIEREA este o acțiune de determinare a unei valori, de estimare a situației actuale sau de dare a unor prognoze ale rezultatelor viitoare pentru a dovedi că cineva întrunește sau nu condițiile cerute pentru a promova la o disciplină, un an de învățământ etc.

NOTAREA este acțiunea didactică prin care, ca rezultat al procesului de examinare și apreciere, profesorul caracterizează performanțele elevului la un moment dat cu ajutorul notelor, calificativelor, culorilor, literelor.

Prima este cea mai importantă dintre ele, deoarece de obiectivitatea și exactitatea cu care se înfăptuiește depinde, într-o măsură mare, însuși conținutul evaluării.

Evaluarea poate fi: **inițială, continuă, finală.**

Pe baza evaluării inițiale se concepe programul de instruire, care cuprinde: modul adecvat de predare – învățare a noului conținut, un program de recuperare pentru întreaga clasă sau măsuri de sprijinire și recuperare pentru unii elevi.

Evaluarea inițială cuprinde testările făcute la începutul studierii istoriei ca obiect de învățământ, la începutul unui capitol, a unei teme sau lecții care urmează a fi predată, etc. În funcție de realitățile constatate, profesorul își

stabilește tactica și strategia educațională de realizare a obiectivelor lecției de istorie, îi orientează pe elevi să-și concentreze atenția și eforturile asupra dobândirii esențialului în formarea și consolidarea noțiunilor de istorie, îi antrenează să atingă în ritmul lor de învățare, performanțele stabilite la nivelul posibilităților individuale ale fiecărui elev.

Evaluarea continuă se realizează prin ascultarea la fiecare lecție, prin extemporale sau miniteste, etc. cu scopul de a stabili un diagnostic asupra cauzelor insuccesului precum și al factorilor care au asigurat reușita. Prin evaluarea continuă se constată și se apreciază performanțele tuturor elevilor privind întregul conținut al materiei parcurse în perioada respectivă. Ea oferă posibilitatea luării unor măsuri de ameliorare a predării – învățării, de recuperare a rezultatelor unor elevi pe timpul desfășurării procesului, constituind astfel un mijloc eficace pentru prevenirea rămânerii în urmă la învățătură. Datorită acestor calități, evaluarea continuă este apreciată ca evaluare de progres.

Evaluarea continuă poate avea ca dimensiuni secvențe de lecție, o lecție integrală, mai multe lecții.

Evaluarea finală se realizează printr-o verificare finală, după perioade lungi (capitol, trimestru, an, etc.) apreciind și măsurând numai rezultatele, și nu procesul, deoarece evaluarea are loc după consumarea procesului care nu mai poate fi ameliorat.

Evaluarea sumativă nu permite ameliorarea procesului decât după perioade relativ îndelungate, oferind informații pentru organizarea în perspectivă a acestui proces. Evaluarea sumativă îi oferă profesorului toate datele necesare pentru a aprecia calitatea muncii sale de predare și calitatea muncii de învățare a elevilor.

Deosebirea dintre cele trei tipuri de evaluare nu ține de esență, ci doar de tehnica de aplicare. Tocmai de aceea îmbinarea lor rațională constituie esența modelului evaluării complete și continue.

În consens cu strategiile de evaluare și în concordanță cu obiectivele pedagogice prestabilite sunt concepute metodele și tehnicile de evaluare. Metodele tradiționale de evaluare nu reprezintă ceva vechi, depășit. Acestea au

fost, sunt și vor fi cele mai utilizate metode de evaluare. În utilizarea școlară cele mai utilizate metode de evaluare predării – învățării istoriei sunt utilizate: probe scrise, orale, practice. Ce este proba ? **Proba** este un instrument de evaluare proiectat, administrat și corectat de către profesor. Aceste probe pot fi aplicate individual sau frontal.

Din categoria probelor scrise fac parte:

- 1) Așa zisele **extemporale**, neanunțate din timp, care-l surprind pe elev și-l pot pune pe profesor în situația de a verifica pregătirea elevilor săi într-un anumit timp.
- 2) Verificarea și elaborarea pe baza unor probe de cunoștințe, pe care profesorul trebuie să le elaboreze din timp, să le înscrie în fișe de lucru și să le pună la dispoziția elevilor la începutul activității didactice. Testarea pe o astfel de cale obligă pe elev să răspundă doar la problemele propuse de profesor nu ca în cazul extemporalului în care elevul poate răspunde cum dorește, și mai ales, cum știe la problematica propusă de subiectul anunțat de profesor.
- 3) Probe propuse din texte lacunare, prin care se verifică măsura în care elevii cunosc problematica lecției. Aceste texte lacunare se pot extrage din manual, sau pot fi alcătuite de profesor. În oricare dintre cele două formule ele trebuie să ofere elevului reperele de bază pentru ca el să poată determina exact problema la care aceasta se referă și prin lacunele sale să permită relevarea cunoașterii sau recunoașterii elementelor definirii ale procesului sau fenomenului respectiv.

De exemplu: la tema “Formarea Țării Românești”: În anul ... Basarab învinge pe ... la ... deschizând o nouă epocă în istoria țării.

La tema “Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun”: Pe baza tratatului încheiat cu ... domnul Moldovei ... a trimis ajutor regelui ..., ușurându-i Victoria de la... din anul ... și cea de la ... din anul ...

4) O altă modalitate de verificare și evaluare a cunoștințelor o reprezintă hărțile mute, pe care elevii sunt chemați să înscrie așezările din diferite perioade, reședințe domnești, cetăți, desfășurarea unor bătălii.

La tema “Dacia și geto-dacii” se dă elevilor harta de contur a Daciei și li se cere să localizeze așezările geto-dacilor.

5) Problemele construite sunt acele probe care solicită formularea, construirea răspunsului de către elev pe baza unor operații și activități intelectuale: analize, comparații, clasificări, stabilirea unor relații între evenimente, procese sau fenomene istorice.

De exemplu, pentru evaluarea nivelului de pregătire a elevilor se pot formula probe ca:

- Încercați la modul foarte concret să dovediți în ce au constat aspectele pozitive și negative ale relațiilor geto-dacilor cu romanii.
- Aduceți toate argumentele posibile cu care să poată fi demonstrat că în 1859 “Unirea națiunea a făcut-o”.
- Prezentați dovezile că Marea Unire din 1918 a marcat trecerea țării la o nouă etapă a dezvoltării sale.
- Demonstrați de ce istoria românilor poate și trebuie conexată istoriei universale pentru a putea fi mi bine înțeleasă ?

În afara unor astfel de întrebări și probleme mai complexe, care presupun ca elevul să elaboreze un text prin care să încerce să demonstreze că a învățat și cunoaște materialul în toate amplitudinile lui, profesorul poate adresa tot pe fișele de lucru întrebări mai directe, care presupun răspunsuri prompte și formulate pe scurt.

De exemplu:

- enumerați culturile eneoliticului;
- memorați când a avut loc primul atac turcesc la adresa Moldovei;
- enumerați prevederile Memoriului întocmit de marea boierime în 1821;

6) Probele care cuprind sarcini cu răspunsuri la alegere, care permit verificarea și evaluarea într-un timp foarte scurt a pregătirii elevilor.

Avantajele acestor probe constau în faptul că permit verificarea și evaluarea cunoștințelor unei părți mai mari a conținutului.

Din categoria acestor probe fac parte:

a) Întrebarea îl pune pe elev în situația de a alege dintr-o enumerare anume răspunsul exact.

De exemplu: Tratatul de la Adrianopol a fost încheiat în 1699, 1718, 1829, 1856?

b) Întrebarea îl pune pe elev în situația de a observa că într-o enumerare anume unul

din termenii formulați este aberant; eventuala lui acceptare echivalează cu anularea întregii lucrări a elevului.

De exemplu:

Inscripțiile grecești din Dobrogea oferă informații despre:

- a) Civilizațiile neolitice;
- b) Formațiuni politice geto-dace;
- c) Romanizarea Provinciei Dacia;
- d) Stăpânirea lui Mircea cel Bătrîn în Dacia.

c) Întrebările îl solicită pe elev să aleagă între adevărat sau fals în probleme care-i pun la încercare gândirea, generalizarea, compararea anumitor date și fenomene istorice.

De exemplu: Precizați dacă următoarele afirmații sunt adevărate (A) sau false (F).

A. În perioada interbelică România a devenit o țară industrială

- Era o țară agrar – industrială.

B. România era pe atunci pe locul 6 în lume la prelucrarea țițeiului

- Era pe acest loc la extracție.

7) Rebusul istoric. De regulă, termenii unui astfel de rebus se subminează unui nume propriu, unei noțiuni, unei idei, unui eveniment istoric, care trebuie să rezulte pe verticală, conform cu o delimitare pe o axă A_B.

Probele orale reprezintă metoda de evaluare utilizată cel mai des la clasă.

Aceste probe au următoarele avantaje:

- interacțiunea directă profesor-elev;
- flexibilitatea modului de evaluare;
- posibilitatea justificării răspunsului;
- evaluarea comportamentului din domeniul afectiv.

Din categoria probelor orale fac parte: povestirea, conversația, discuția, demonstrația, explicația, comparația.

Un rol preponderent se acordă **probelor practice** a căror utilizare este foarte redusă în școlile noastre. Avînd la dispoziție utilaje, unelte, obiecte, etc. elevii pot confecționa dispozitive, executa experimente, lucrări practice, recenza, întocmi scheme, proiecte, desene.

Acțiunile evaluative se desfășoară pe baza unor fundamente tehnologice, îmbinînd metodele și procedeele tradiționale de evaluare

cu cele moderne. Metodele tradiționale (probe scrise, probe orale, probe practice, colocvii, examene etc.) se integrează eficient în activitatea educațională contemporană. Ele nu pot fi ignorate. Rolul profesorului constă în transformarea metodelor tradiționale în instrumente funcționale de evaluare a nivelului de atingere a obiectivelor curriculare preconizate.

Evaluările inițială, curentă și sumativă sînt mai eficiente dacă se realizează și prin acțiuni evaluative bazate pe tehnologii moderne de evaluare.

În contextul științelor educației, pentru ca profesorul – evaluator să aibă posibilitatea reală de a emite o judecată de valoare pertinentă și obiectivă, fundamentată pe un ansamblu de rezultate ce reflectă complexitatea evoluției elevului și progresul său în planul performanțelor școlare, s-a impus cu necesitate nevoia existenței unui instrument de evaluare flexibil, complex, integrator, ca alternativă viabilă la modalitățile tradiționale de evaluare. Un astfel de rol își poate asuma **portofoliul** în cadrul procesului de evaluare a performanțelor școlare ale elevilor. El include rezultate relevante obținute prin celelalte metode și tehnici de evaluare (probe orale, scrise, practice, observarea sistematică a compartimentelor școlare, proiectul, autoevaluarea), precum și sarcini specifice fiecărei discipline.

Portofoliul reprezintă „cartea de vizită” a elevului, urmărindu-i progresul de la un trimestru la altul, de la un an școlar la altul și chiar de la un ciclu de învățămînt la altul. Important rămîne scopul pentru care este proiectat instrumentul, ceea ce va determina și structura sa.

Alături de scop în definirea unui portofoliu, sînt la fel de relevante contextul și modul de proiectare a portofoliului.

În sens general, scopul unui portofoliu este de a confirma faptul că ceea ce este cuprins în obiectivele învățării reprezintă, în fapt, și ceea ce știe elevii sau sînt capabili să facă. În determinarea scopului unui portofoliu, evaluatorul trebuie să răspundă mai întîi unor întrebări de tipul:

- care este conținutul asimilat în acest capitol (modul, temă, domeniu de pregătire) ?

- ce ar trebui elevii să fie capabili să facă ?
- care sînt atitudinile pe care elevii ar trebui să le dezvolte în realizarea portofoliului lor ?

Scopul portofoliului este stabilit și în funcție de destinație sau destinatorul său, avînd în vedere că pe baza lui se va emite o judecată de valoare asupra elevului în cauză. Astfel, dacă portofoliul va servi ca instrument de evaluare destinat profesorului sau ca instrument de autoevaluare pentru elev, el poate cuprinde momentele relevante ale progresului elevului, în timp ce pentru un portofoliu care trebuie să demonstreze părinților sau comunității ceea ce elevul știe sau este capabil să facă, modelul mai adecvat este acela al selectării celor mai bune produse sau a celor mai bine realizate activități ale elevului.

Un alt element al portofoliului este contextul de care trebuie să se țină seama în elaborarea lui. Dimensiuni ale acestui concept pot fi: vîrsta elevilor, specificul disciplinei, nevoile, abilitățile și interesele elevilor etc.

Proiectarea portofoliului include, în fapt, atît scopul, cît și contextul. Însă cea mai importantă decizie în proiectarea portofoliului este cea care vizează conținutul său. Este important ca întregul conținut al portofoliului să fie raportat la anumite cerințe – standard clar formulate în momentul proiectării și cunoscute înainte de realizarea efectivă a acestuia. Prin urmare, portofoliul poate fi exclusiv o atribuție a profesorului, în sensul că el este cel care stabilește scopul, contextul, realizează proiectarea lui, formulează cerințele standard și selectează produsele reprezentative ale activității elevilor sau poate implica și contribuția elevilor în modul în care acesta se construiește: elevii pot alege anumite tipuri de instrumente de evaluare sau eșantioane din propria activitate considerate semnificative din punct de vedere al calităților.

Din această perspectivă, portofoliul stimulează creativitatea, ingeniozitatea și implicarea personală a elevului în activitatea de învățare, dezvoltînd motivația acestuia și oferind profesorului date esențiale despre personalitatea elevului ca individualitate în cadrul grupului.

O funcție importantă pe care o preia portofoliul este aceea de investigare a

majorității „produselor” elevilor, care, de obicei, rămîn neinvestigate în procesul evaluării, reprezentînd în același timp un stimulent pentru desfășurarea întregii game de activități (nu doar pregătirea stereotipă pentru teste de cunoștințe). În același timp, sarcina evaluării continue este preluată cu succes și fără tensiunea pe care ar putea-o genera metodele tradiționale de evaluare aplicate frecvent.

Prin complexitatea și bogăția informației pe care o furnizează, sintetizînd activitatea elevului de-a lungul timpului, portofoliul poate constitui parte integrantă a unei evaluări sumative sau a unei examinări.

Un portofoliu la istorie ar putea cuprinde:

- biografii ale unor personalități istorice;
- copii ale unor documente istorice,
- fotografii însoțite de scurte comentarii;
- lucrări scrise, curente;
- eseuri;
- referate;
- recenzii ale unor articole, lucrări;
- interviuri;
- desene, machete, caricaturi;
- contribuții la reviste școlare etc.

Acest exemplu prezintă portofoliul care vizează majoritatea capacităților și abilităților implicate în înțelegerea și învățarea disciplinei. Pot fi, însă, concepute și portofolii centrate pe un anumit tip de competență, spre exemplu, analiză sau interpretare, și care poate cuprinde sarcini de lucru variate, subsumate aceleiași competențe, pentru a pune în valoare nivelul ei de stăpînire de către elev, progresele de la un moment la altul în evoluția sa școlară.

Proiectele de cercetare sînt metode alternative de evaluare care contribuie la transferul de cunoștințe în diverse domenii și la integrarea cel puțin a disciplinelor din aria curriculară.

Proiectul poate fi individual, colectiv sau realizat de un grup de elevi. Modalitatea realizării proiectului poate fi următoarea: activitatea începe în clasă prin explicarea și înțelegerea sarcinii, prin încercarea rezolvării acesteia. Apoi activitatea continuă pe parcursul a cîtorva zile sau săptămîni, în dependență de sarcină. În acest timp elevul (grupul de elevi) poate primi consultații de la profesor. Activitatea de cercetare se încheie în clasă cu

prezentarea rezultatelor obținute în fața colegilor.

În elaborarea unui proiect se respectă următoarele etape:

1. Alegerea temei;
2. Planificarea activității;
 - stabilirea obiectivelor proiectului;
 - formarea grupelor;
 - alegerea subiectului în cadrul temei proiectului de către fiecare elev / grup;
 - distribuirea responsabilităților în cadrul grupului;
 - identificarea surselor de informare (manuale, lucrări de specialitate, reviste de specialitate etc.).
3. Cercetarea propriu – zisă;
4. Elaborarea materialelor;
5. Prezentarea rezultatelor cercetării;
6. Evaluarea:
 - cercetărilor în ansamblu;
 - modului de lucru;
 - produsului realizat.

Profesorul, dacă este nevoie, poate utiliza **interviul structurat** de diferite tipuri pentru mai mulți elevi privind activitatea și rezultatele proiectului.

Exemplu de **interviu structurat**:

1. Care a fost tema proiectului ?
2. Ce literatură ați studiat ?
3. Ce concepții, idei, informații relevante ați selectat ?
4. Ce parte a proiectului v-a revenit pentru realizare ?
5. Descrieți ce ați făcut ? Cum ?
6. Ce ați învățat să faceți, ce informații noi ați aflat ?
7. Care a fost aportul la realizarea proiectului ? Apreciați-vă activitatea.
8. Consemnați o situație care v-a plăcut sau nu v-a plăcut. Cum v-ați simțit în grup în timpul activităților ?
9. Ce propuneri aveți pentru activitatea într-un proiect pe viitor ?

Proiectul ca metodă de evaluare la istorie oferă profesorului posibilitatea de:

- a evalua progresul elevului într-un sistem de cunoștințe, abilități, atitudini în contextul obiectivelor curriculare;
- a observa aspectul individual al elevului: tempoul de învățare, tipul de inteligență dominantă, nivelul de creativitate;

- a determina nivelul performanțelor elevului în corelație cu realizarea obiectivelor: etc.

La lecțiile de istorie pot fi propuse următoarele teme de proiecte:

1. Istoria românilor:
 - a) Civilizația geto-dacilor.
 - b) Obiceiuri și tradiții istorice ale românilor.
 - c) Vestimentația românilor în Evul Mediu.
 - d) Dinastia Mușatinilor în Moldova.
 - e) Dinastia Hohenzollern la tronul României.
 - f) Problema Basarabiei în istoria românilor.
2. Istoria universală:
 - a) Modul de viață în Evul Mediu (epoca modernă, epoca contemporană).
 - b) Războaiele – fenomene ale sec. XX (aspecte sociale, psihologice, politice, demografice).
 - c) Procese de integrare mondială.
 - d) Probleme globale ale umanității.
 - e) Revoluția tehnico-științifică și efectele ei.

Metodele și tehnicile de evaluare trebuie variate, completate cu elementele noi, neașteptate și necunoscute de elevi.

Pentru a elabora probele de evaluare, profesorul trebuie să respecte următoarele cerințe:

- ◆ să definească cu precizie obiectivele probelor;
- ◆ să stabilească cu precizie dimensiunea probei în funcție de obiectivele propuse;
- ◆ să stabilească ordinea sarcinilor în probă, dozarea dificultăților;
- ◆ să elaboreze analitic răspunsul pe care îl așteaptă de la elevi și să stabilească punctajul pentru fiecare răspuns;
- ◆ să antreneze elevii în aprecierea răspunsurilor date de colegii lor sau chiar a propriilor răspunsuri.

Indiferent de forma de evaluare utilizată la lecțiile de istorie, acțiunile evaluative dirijate de către profesor, trebuie să vizeze un rol didactic realist, să corespundă cerințelor educative ale elevului.

Summary

The evaluation - is the integral process part of teaching history which has the purpose to constate how the knowledge and the abilities has transformed in intellectual values. The evolution must be accessible for ale a pupil, that's way the teacher has - to effect the evaluation according to pupil's possibilities and corresponding to objects for – every day.

In our days the formative evaluation has a big important. The teacher of history takes into consideration, not only the quality of knowledge, but also, and, the pupils capacity to be aplicated in new in new situations, to give new interpretation.

The evaluation can be initial, continue and formative. The evaluation is realized, so traditional methods and techniques as modern.

Bibliografie

1. Albulescu M., Albulescu I., Didactica disciplinelor socio-umane, Cluj, 1999.
2. Cosovan O. ș.a. Evaluarea în cheia dezvoltării gândirii critice, Chișinău, 2005.

3. Felezeu C., Didactica istoriei, Cluj, 2000.
4. Ionescu M., Didactica modernă, București, 1995.
5. Jinga I., Cum se evaluează riguros calitatea și eficiența activității didactice „Revista de Pedagogie”, Nr.6, 1982.
6. Landscheere G.M. Evaluarea continuă și examenele. Manual de docimologie. București, 1975.
7. Muster D. Verificarea progresului școlar prin teste docimologice. București, 1970.
8. Păun Șt., Didactica istoriei, Cluj, 2003.
9. Petrovski N., Recomandări și sugestii metodice pentru studierea cursului Didactica istoriei, Chișinău, 2005.
10. Radu I. Teorie și practică în evaluarea eficienței învățământului. București, 1981.
11. Simionescu T. Randamentul școlar. Metode și tehnici de obiectivitate a notării. București, 1996.

DESTINAȚIA SOCIALĂ A ARTELOR PLASTICE DIN MOLDOVA (1944-1956)

Valentina Ursu, doctor în științe istorice, conferențiar universitar

Cercând să fixăm bilanțul pe teren artistic al realizărilor și insucceselor republicii noastre în domeniul artelor plastice în perioada anilor 1944-1956, suntem obligați să înfățișăm împrejurările în care acestea au fost obținute.

Primul deceniu postbelic marchează o schimbare substanțială a întregii societăți. Arta plastică și-a dobândit, pe măsura cerințelor acestei noi societăți, rosturi noi, un loc aparte în viața culturală a țării. Ceea ce deosebește însă radical acea epocă este sfera în care se desfășura activitatea artiștilor, ecoul pe care trebuia să-l găsească operele lor în rândurile unui public din ce în ce mai numeros. Era firesc ca în acele condiții munca artistului să fie investită cu o răspundere sporită, să capete o destinație socială mai accentuată. Artistul nu mai era doar cel care, în culori și în linii, ori săpând figuri în piatră ne produce o plăcere, “el devine și un povătuitor al mulțimilor, căci oricare operă a sa

este în același timp expresia unei convingeri”¹, “o imagine a vieții reale”².

Totuși, studiind atent situația din alte epoci istorice, nu putem să nu subliniem o profundă schimbare a atitudinii forurilor conducătoare față de artist și munca sa. Confirmă această concluzie deciziile organelor de partid și de stat ale U.R.S.S. și R.S.S.M., consfăturile, întrunirile lor. Susținerea activității instituțiilor de învățământ de profil, a Uniunii Artiștilor Plastici, construirea atelierelor în capitală și în alte localități, sumele alocate pentru comenzi și achiziții de lucrări, premiile și titlurile de onoare acordate celor mai valoroși artiști sunt laolaltă expresia acestei atenții a partidului și guvernului pentru crearea climatului prielnic dezvoltării artei.

¹ Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova (în continuare AOSPRM), F. 51, inv. 2, d. 458, f. 243.

² *Ibidem*, f. 246.

Însemnătate în dezvoltarea culturii și artei, în educația estetică a oamenilor, a avut-o pregătirea cadrelor în domeniul artelor plastice. Rolul hotărâtor în acest domeniu l-a jucat Școala Republicană de Arte din or. Chișinău, înființată încă în 1887 (din 1940 până în 1991 a purtat numele de "I. E. Repin"). Școala în cauză și-a reînceput activitatea la Chișinău în 1944 cu 23 elevi. În anul următor școala își mărește contingentul prin deschiderea secției pregătitoare³. Astfel, în acest an aici își făceau studiile 80 elevi, dintre care – 29 de elevi la secția pregătitoare, 48 de elevi la secția de arte și 3 – la secția de sculptură⁴. În următorii ani se deschide un internat pentru copiii din localitățile republicii⁵. În scopul familiarizării elevilor cu operele artei universale se acordă anumite alocații pentru organizarea deplasărilor în orașele Moscova și Leningrad⁶. Sunt instituite 5 burse nominale – toate purtând numele pictorilor ruși: A. Suricov, I. Repin, V. Serov, Iu. Levitan, A. Savrasov⁷.

Totuși, problemele asigurării școlii cu cadre didactice calificate, cu materiale didactice etc., erau deosebit de acute. Bunăoară, în cadrul ședinței activului oamenilor de artă din republică de la 24-25 octombrie 1945 se sublinia: "O situație nefavorabilă s-a creat în școala de artă, când unele cadre didactice și de conducere au o pregătire profesională inferioară pregătirii studenților anilor III-IV"⁸.

În general, contingentul elevilor care-și făceau studiile la școala dată a crescut. Ea se poate mândri că mulți dintre absolvenții școlii devin mai apoi renumiți maeștri în domeniul artelor frumoase, recunoscuți nu numai în Republica Moldova, ci și peste hotarele ei. Printre acestea menționăm pe A. Șciusev, P. Șelingovschii, L. Grigorașenco, M. Grecu, I. Vieru, C. Cobizev, V. Rusu-Ciobanu, R. Ocușco, G. Sainciuc ș. a.

De fapt, până în a doua jumătate a anilor '50 ponderea elevilor moldoveni e în

continuă creștere: de la 20% în anul 1944 – la 40% în anul 1956⁹.

Cu toate acestea cercetătorul Gh. Nicolaev afirmă: "În perioada de cercetare Moldova era unica republică din partea europeană a U.R.S.S. care nu dispunea de o instituție de învățământ superior în domeniul artelor plastice și nici măcar de o facultate de asemenea profil. Problema înființării unei asemenea facultăți a fost ridicată la toate plenarele și Congresele Uniunii artiștilor plastici din republică, însă de fiecare dată rezolvarea ei rămânea la nivelul promisiunilor din partea factorilor de decizie"¹⁰. Autorul susține în continuare că "optimizarea deschiderii acestei facultăți era dictată nu numai de necesitățile crescânde ale instituțiilor de cultură și artă în specialiști de înaltă calificare în acest domeniu, ci și de cerințele largirii considerabile a participării artiștilor plastici și a celor care profesează designul în ameliorarea calității estetice a producției industriale și în dezvoltarea artei populare aplicate."¹¹

Autoritățile sovietice considerau că specialiștii respectivi pot fi pregătiți în instituțiile de profil din alte republici ale U.R.S.S. Ori, în baza tinerilor specialiști pregătiți pe această cale putea fi satisfăcută și a fost satisfăcută doar o parte neînsemnată din necesitățile republicii cu cadre de înaltă calificare în domeniul respectiv. Iar cea mai mare parte a acestor necesități a fost îndestulată pe baza invitării specialiștilor din afara republicii, fapt care a creat o situație și mai nefavorabilă în Uniunea Artiștilor Plastici din Moldova. Astfel, ponderea moldovenilor în această uniune de creație pe parcursul primului deceniu postbelic a crescut foarte lent. Către sfârșitul anilor '50 indicele în cauză alcătuia doar 15 %¹².

Criticul de artă Vladimir Bulat afirmă în acest context: "Sigur că această concepție justifica exodul masiv al artiștilor din alte regiuni ale Imperiului Sovietic spre Chișinău,

³ AOSPRM, inv. 3, d. 244, f. 36-39.

⁴ *Ibidem*, inv. 4, d. 311, f. 38.

⁵ *Ibidem*, f. 39.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, inv. 3, d. 473, f. 67.

⁹ Gh. Nicolaev, *Unele aspecte privind pregătirea cadrelor intelectualității artistice în R.S.S.M. (1944-1990)*, în *Revista de Istorie a Moldovei*, 1996, nr. 3, p. 73.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

loc în care aceștia veneau cu un bagaj existențial și estetic deja format... Artiștii autohtoni constituiau către sfârșitul anilor '50 doar o treime din numărul de artiști plastici activi la acea oră.”¹³

Cu toate că în primii ani postbelici P.C. al U.R.S.S. nu aprobă nici o hotărâre specială referitor la acest gen al artei, întreaga campanie propagandistică, întreprinsă în anii 1946-1948 împotriva culturii nu putea să nu aibă consecințe și asupra dezvoltării artelor plastice.

Politica comunistă de utilizare a metodei “realismului socialist” impunea oamenii de artă să redea și să zugrăvească succesele în diferite ramuri ale vieții sociale, “eroismul omului sovietic – constructor al comunismului”. Pictura, sculptura, grafica, decorul de teatru, arta decorativă aplicată – aceste genuri de artă erau nevoite să se subordoneze politicii statului totalitar.

Compozițiile tematice (tablouri, panouri, fresce), pictura monumentală, scenele cu multe personaje, peisajul industrial, relieful narativ în sculptură – doar acestea erau genurile permise de conducerea stalinistă. Anume ele trebuiau să devină “un chip de manifestare a realismului socialist, de redare a faptelor mărețe ale cetățenilor sovietici”.

Atestăm, deci, că plasticienii din Moldova aveau un câmp de activitate foarte restrâns. Ei erau nevoiți să trateze așa teme ca “schimbările istorice din epoca sovietică”, “evenimentele ce țin de biruința istorică asupra țarismului”, “marea revoluție socialistă din octombrie”, “munca eroică a cetățenilor sovietici”, “legăturile de solidaritate cu oamenii muncii din întreaga lume”, “activitatea multilaterală a marelui P.C.”¹⁴. Anume acestea și doar acestea erau temele ce trebuiau să-și găsească locul în pictura istorică, în dezvoltarea tabloului tematic – compozițional.

După cum se sublinia în literatura de specialitate din acea vreme, “pictura istorică ajută la formarea idealurilor politice și morale ale oamenilor sovietici, tabloul prezentând

imagini concrete...”¹⁵.”Pictura istorică sovietică moldovenească, - se menționa în continuare, - contribuie la formarea chipului moral al constructorului comunismului, ea aduce pilde vii de eroism, exemple de bărbăție și devotament în lupta pentru interesele poporului.”¹⁶

Niciodată în ținuturile noastre până atunci nu s-a proiectat să se facă atâta artă monumentală ca în perioada postbelică: artă monumentală pentru ansambluri arhitectonice și mari săli publice; decorații murale pentru localuri publice. Arta monumentală, considerată drept cea mai înaltă și mai solemnă formă a artelor plastice era menită se inspire în privitor idei și sentimente nobile, să aducă aminte de momentele memorabile atât din istoria prezentă, cât și din cea trecută a țării noastre sau a altor popoare. Ea nu-și putea găsi un loc mai nimerit decât acolo unde mulțimea se aduna pentru a asculta opinia “conducătorilor” și “oamenilor competenți” despre problemele esențiale ale vieții, ori să vadă spectacole “mărețe” de teatru sau de operă, execuții muzicale alese, în sfârșit, să asiste la cinstirea unor personalități ale vieții culturale și politice.

Realizarea tabloului tematic compozițional a fost problema cea mai acută și mai discutată în cadrul Uniunii artiștilor plastici din Moldova. Tema istorico-revoluționară (pe bază de material local) capătă o însemnătate hotărâtoare. Se pictează tablouri despre începutul mișcării marxiste în Moldova, revoluția din 1905-1907, răscoalele țărănești, lupta “eroică” a moldovenilor pentru puterea sovietică, evenimentele din 1917, apoi urmează episoadele din cel de-al doilea război mondial. Creațiile în genul istorico-revoluționar în arta plastică a Moldovei în primul deceniu postbelic poartă amprenta vremii în care au fost realizate. În acest gen au creat pictorii M. Gamburg, M. Grecu, I. Jumatii, C. Chitaica, I. Vieru, V. Zaziorskaia, L. Dubinovski, C. Cobizev, L. Averbuh, L. Cheptănaru etc.

Bunăoară, primele tablouri ale lui M. Gamburg în această perioadă au fost *Partizanii*,

¹³ Vladimir Bulat. *Artă și ideologie. De la “realismul socialist” al “noua sensibilitate”: 1940-2000*. Chișinău, Cartier, 2000, p. 19.

¹⁴ L. Cezza, *Pictura moldovenească*, Chișinău, 1966, p. 136.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

*Blestemul, Răscoala de la Tatarbunur**, *Vești de pe teritoriul ocupat, Iskra la Chișinău* etc. Fiecare din ele se evidențiază prin profunzimea figurilor, prin măiestria artistului. Pictorul a știut să imprime tablourilor o expresivitate plastică. Un șir întreg de personaje au trăsături naționale, pline de viață și mișcare.

Totodată, tratarea unor așa teme din istoria Moldovei ca răscoala de la Tatarbunur sau activitatea tipografiei gazetei *Iskra* la Chișinău sunt un tribut adus politicii totalitare sovietice. Chipul femeii cu steagul roșu din *Răscoala de la Tatarbunur*, a activismului comunist în ilegalitate din *Iskra la Chișinău*, deși zugrăvite cu o profundă expresivitate, poartă amprenta influenței politicii Statului Sovietic privind superioritatea ideii revoluționare. Cercetătorul Vl. Bulat, făcând un studiu amplu al acestor probleme, menționează: „Ilustrativ pentru înțelegerea metamorfozelor produse în biografiile artistice din acea vreme este traseul plasticianului Moisei Gamburg (1904 – 1954), artist al cărui destin a întrupat drama dedublării, dar și complicitatea vinovată cu un regim aberant, și care, în cele din urmă, nu mai suportase jugul propriilor îndoieli și schizoidia statutului său existențial.”¹⁷ Criticul menționează în continuare: ”Această dramă survine în momentul în care creația sa se identificase într-un chip superior cu cerințele normative și rigide ale mitologiei oficiale comuniste.”¹⁸

Tema – răscoala de la Tatarbunur – este tratată și de maestrul M. Grecu în tabloul cu același nume. Însă, spre deosebire de M. Gamburg, M. Grecu aduce gravitate și sentimentul plastic al celor zugrăvite, dând un conținut bogat, văzut prin prisma proprie. Interesant aranjat compozițional, având însușiri plastice pozitive, serioase, expresivitate, încordare dramatică exprimată coloristic, tabloul impresionează prin pateticul și puterea de evocare a unei scene din trecutul de luptă al poporului moldovenesc.

Artiștii plastici ai Moldovei au depus mult efort pentru a crea chipurile eroilor

naționali. Portretul istorico-revoluționar este prezent în creația pictorilor I. Jumatii, C. Chitaica, V. Obuh, M. Grecu, a sculptorului L. Dubunovskii etc.

O atenție exagerată este acordată zugrăvirii chipului “eroului legendar – Grigore Cotovskii”. Astfel, deja în anul 1947 pictorul C. Chitaica realizează tabloul *Cotovskii pe malul Nistrului*. Se distinge portretul *Olgăi Cotovskii, soția eroului slăvit*. Iar în anul 1953 sculptorul L. Dubunovskii în colaborare cu pictorii C. Chitaica, I. Persudiev, A. Poceado și arhitectul F. Naumov ridică la Chișinău un grandios monument al “combrigului G. Cotovskii”, ce se înalță și astăzi pe una din piețele centrale ale capitalei.

Un tablou cu tematică istorico-revoluționară este pânza *1918 – Bolșevicii moldoveni Grigore Starîi și Ivan Diatișkin la V. I. Lenin*. El este o proslăvire a “conducătorului primului stat socialist din lume” și un tribut adus ideologiei comuniste.

Pictura de gen ocupă locul central în creația multor artiști plastici din perioada anilor 1944-1956. Ea era privită de ideologia comunistă ca o “armă de luptă în educația comunistă”. Pictorii erau obligați să trateze temele principale ale artei noi: tema muncii, viața orașului și satului în condițiile socialiste, raporturile obștești dictate de morala comunistă. Cercetătoarea El. Barbaș menționează: ”În multe tablouri de gen sunt prezentate schimonosiri formaliste, arbitrar impresioniste, imaginea este naturalistă, fadă, profesional neputincioasă.”¹⁹

În pictura de gen a avut un ecou larg “cultul personalității”, precum și teoria “lipsei de conflict”. Unii pictori înregistrau mai viu sau mai șters scene mărunte din viața cotidiană, momente lipsite de profunzime, reflectate pasiv, cu tendințe de generalizare și tipizare. Alți pictori, mai ales cei tineri, s-au lăsat atrași de maniera efectelor exterioare: culoare, lumină, tușeu etc.

Tema muncii în condițiile noi i-a preocupat pe pictorii M. Gamburg, D.

* Așa a fost numită de către sovietici rebeliunea antiromânească organizată de U.R.S.S. la Sudul Basarabiei în localitatea Tatarbunur

¹⁷ Vl. Bulat, *op. cit.*, p. 16.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ E. Barbaș, *Tradiții și moștenire în pictura de gen în Moldova*, în *Cugetul*, Chișinău, 1992, nr. 3.

Sevastianov, I. Jumatii, V. Vasiliev, I. Vieru, V. Obuh, V. Rusu-Ciobanu etc.²⁰

Despre prefacerile socialiste în satul moldovenesc mărturisesc compozițiile tematice ale pictorului D. Sevastianov *Chemare la întrecerea socialistă, Pentru o folosire veșnică a pământului, Culesul poamei, Joiana* etc.

Tabloul *Pentru o folosire veșnică a pământului* este exemplu vădit de tratare “comunistă” a evenimentelor. Astfel, o galerie întreagă de personaje – țărani moldoveni au venit să “sărbătorească” ziua transmiterii pământului în posesia gospodăriei colhoznice. Atmosfera exagerată de pompă, caracterul ilustrativ al scenei, accentuarea unor atribute de importanță minimă – toate acestea sunt deficiențele multor tablouri din perioada totalitară. Ca exemplu pot servi tablourile *Petrolistii Moldovei, Oțelarii* de M. Grecu, *Tractoriștii* de N. Bahcevan ș. a.

Apreciind nivelul de dezvoltare al artei plastice din Moldova postbelică, nu putem să diminuăm însemnătatea unor creații artistice impresionante, care, chiar și în acele condiții istorice grele, s-au impus prin veridicitate și expresivitate. Astfel, pictorul D. Sevastianov, adresându-se trecutului glorios al poporului, realizează tabloul *Ștefan cel Mare în ajunul bătăliei* (1947). Tabloul e un tot armonios, plastic. În fruntea oștirii sale domnul cercetează pozițiile. Reușit este prinsă de pictor figura oșteanului tânăr în planul din față al tabloului. Pictorul evită accentuarea de prisos a detaliilor mărunte, care ar distra atenția, împiedicând perceperea operei în întregime. Scena compusă din mai multe figuri culminează cu chipul calm și puternic al voievodului, gata să lupte până la sfârșit pentru neatârarea țării. Sobrietatea coloritului, tonurile închise hotărăsc atmosfera gravă a momentului.

Un tablou interesant prin forța de evocare a pitorescului și figurii umane este compoziția *Ștefan cel Mare la Războieni* de V. Rusu-Ciobanu. Cu economie de mijloace, cu o paletă redusă și subtilă, printr-o neobișnuită montare a elementelor compoziției, în care se reliefează chipul monumental al lui Ștefan cel Mare, pictorița reușește să redea evenimentele

istorice într-o imagine plină de sensuri. Rezolvată în spiritul tradițiilor de pictură murală decorativă, compoziția prezintă o puternică evocare a trecutului, transpus prin sensibilitatea plasticianului.

Anumite succese le obține în perioada studiată portretul. Portretist moldovean de valoare a fost C. Chitaica. El a realizat un șir de opere de acest gen: portretul scriitorului B. Polevoi (1949), al poetului M. Isacovskii (1950), al artistului N. Mordvinov, portretele scriitorilor F. Gladkov, M. Bilenov, P. Verșigora. Trezesc interes portretele expresive ale scriitorilor moldoveni E. Bucov (prezentat la Expoziția Unională din 1955), A. Lupan (portretul a fost achiziționat de Muzeul Central al Literaturii din Moscova).

O serie de portrete: *Moldoveanca, Paznicul din colhoz, Femeia cu năframă, Colhoznicul, Măriuța, Învățătoarea* ale pictorului I. Jumatii se caracterizează printr-o compoziție bine gândită, sobră, cu colorit grav, lipsit de efectele artificiale. Pictorul tinde întotdeauna să-și exprime concepțiile în limbajul pitoresc al culorilor, obiectele din tablou sunt grupate îngrijit și așezate plastic în planul compoziției.

Demne de relevat sunt studiile *Pădurarul, Fata-moldoveancă, Un colhoznic bătrîn, Moldoveanca*, realizate de portretistul D. Sevastianov. Ele vădesc străduința autorului de a reda chipul omului într-o formă vie, individuală, viața lăuntrică a personajului.

Pictorul M. Grecu este autorul unui număr respectabil de studii portretistice, fiecare având o valoare de sine stătătoare. Prin reale calități picturale se caracterizează pânzele contemporanilor *Portretul unei moldovence, Portretul unui colhoznic, Femeia în broboadă galbenă*.

Peisajul a fost unul din motivele cele mai des încercate de pictorii noștri din această perioadă, fie sub forma lui obișnuită, ca până atunci, adică a unei vederi interesante din natură, fie, adesea, cu o semnificație nouă, sub formă de peisaj industrial. În peisajul industrial, pictorul era obligat să-și exprime impresiile, după un contact cu lumea oarecum nouă pentru el – a enormelor construcții, pline de mașini – și cu lucrătorii din fabricile răspândite în toată țara, să-și manifeste “admirația” pentru munca

²⁰ Ibidem.

și activitatea “conștientă” a acestor lucrători, pentru transformările efectuate și “schimbările unei situații economice devenite în scurt interval din ce în ce mai favorabilă pentru întregul popor”.

La dezvoltarea peisajului a contribuit în mare măsură pictorul A. Vasiliev. Cele mai bune pânze ale maestrului aduc o percepere realistă a frumuseții locurilor, o inițiere pătrunzătoare în viața naturii, măiestrie în redarea diferitor aspecte ale ei. Studiile *Seară, Amurg, Primăvara, Înflorire, Suburbiile Chișinăului* (1944-1947) sunt realizate în culori fluide, poetice. Au urmat ciclurile *Moldova, Codrii, În valea Nistrului*. Prin mare finețe a executării ne bucură peisajele *Natura de primăvară, Pământ natal*.

Pictor al tematicii istorico-revoluționare și de gen, Mihai Grecu este inspirat și de peisajul moldovenesc, îmbogățit cu elemente noi: detalii industriale, scene de zidire. Pictorul redă natura în mișcare, în tumultul de viață contemporană. Rapsod al naturii umaniste, Mihai Grecu este și un fin și înzestrat portretist al naturii virgine. Studiile lui fixează colțuri de natură orășenească ori rustică. Pitorescul național relevă pânzele *Porțile de asfințit ale cetății Akkermanului, Akkermanul, În pădure, La capătul satului, Bariera orașului* etc. Aceste lucrări sunt realizate cu multă vervă, formele sunt modelate pregnant, expresiv. Tonurile calde și cele reci vibrează delaolaltă într-un acord coloristic intens și răsunător. Așa sunt pictate ciclurile *Chișinăul în construcție, Vâlcov, Priveliști nistrene*. Peisajele lui M. Grecu impresionează prin prospețimea viziunii artistice, originalitatea rezolvărilor cromatice, armonia întregului.

Alături de tabloul tematic, panoul monumental și peisajul se dezvoltă și natura moartă.

Și în acest gen pictorii erau nevoiți să îndeplinească comanda socială. Astfel, după cum s-a exprimat L. Cezza “pictorii caută să povestească despre oamenii sovietici, dar nu nemijlocit, ci prin intermediul obiectelor lumii înconjurătoare. Multe naturi moarte devin narațiuni pline de conținut despre contemporanul nostru, arată gusturile,

aspirațiile, ideile lui”²¹. Natura moartă se apropie de pictura sovietică de gen și peisaj, obligând pictorul să vorbească “despre vreme și despre sine”.

Aici se observă mai mult ca oriunde latura decorativă a artei plastice, însemnătatea ritmului și culorii. Natura moartă este deseori organic legată de arta decorativă aplicată. Nu încapă îndoiala că cele mai reușite naturi moarte ale lui M. Grecu amintesc prin coloritul lor ceramica țaranilor moldoveni. Pânzele cu natură moartă – *Gutui, Mere, În atelier, Pe masă* etc., care cântă poezia lucrărilor simple, prezintă o pictură de mare luminozitate și intensitate cromatică.

Evenimentele politice care au schimbat din temelie societatea noastră după anul 1940 au influențat puternic caracterul sculpturii. Artă de caracter public prin excelență, sculptura este impusă să slujească spiritul epocii și de a-l exprima, de a defini fizionomia morală a omului noii societăți. Înțelegând tot mai bine funcția socială a artei, sculptorii sunt obligați să acționeze anume în această direcție.

Considerând arta ca un excelent mijloc de educare estetică și cetățenească și dorind-o capabilă să vorbească maselor, regimul socialist a încurajat de la început dezvoltarea sculpturii monumentale, făurirea imaginilor unor personalități și figuri ale timpului. Una din trăsăturile noi ale artei plastice se manifestă mai ales în atenția pe care sculptorii o acordă artei statuare menite să amintească de momentele importante ale istoriei imperiului sovietic, de lupta partidului bolșevic, să realizeze portretul fizic și moral al conducătorilor politici.

Sculptorii din R.S.S.M. și-au depus toate forțele și tot talentul în slujba “revoluției culturale”, a artei și culturii socialismului. Preocupări deosebite au fost statuile lui V. Lenin, S. Lazo, monumentul lui G. Cotovskii, Monumentul Eroilor, busturile conducătorilor de partid, de stat, conducătorilor militari ai Armatei Roșii.

În acest context e interesantă soarta statuii lui Ștefan cel Mare, restituită republicii în 1945. Documentele de arhivă ne mărturisesc o intensă activitate în problema reinstalării ei la intrarea în grădina publică, dar într-o variantă

²¹ L. Cezza, *op. cit.*, p. 138.

nouă.²² Deschiderea oficială a acestui monument a fost prilejuită de o grandioasă sărbătoare, organizată de autoritățile sovietice la 23-24 august 1945 dedicată eliberării Chișinăului în cadrul operațiilor militare din cel de-al doilea război mondial. În virtutea circumstanțelor statuia nu a suferit modificări, dar ea a fost ridicată pe un nou postament în adâncul grădinii publice pentru a nu “umbri” grandoarea pieței centrale, pe care, în perioada sovietică s-a înălțat monumentul lui V. Lenin.

Arta plastică din R.S.S.M., parte integrantă a culturii românești, nu poate fi concepută în afara istoriei acestui pământ. La momentul actual, când un mod de gândire eliberat de dogme presupune o atitudine nespecifică față de tradițiile culturale, o restructurare a spiritului este, mai întâi de toate, o punere în valoare a trecutului cultural, pe care, din păcate, îl cunoaștem încă puțin.

O trecere în revistă a publicațiilor din domeniul studiului artelor plastice din Moldova mărturisește despre faptul că istoria artelor plastice ale Moldovei a fost interpretată contradictoriu. Astfel, în lucrările *Moldavskaia jivopisi, Plodî s dereva drujbî, Izobrazitelinoe iscustvo Moldavii*, scrise la sfârșitul anilor '50 – începutul anilor '60, dezvoltarea artelor plastice din ținut este urmărită în mod cronologic: sec. X-XVIII; înc. sec. XIX, pictura Basarabiei în anii 1918-1940, a R.A.S.S.M. și R.S.S.M.²³ Însă, în monografiile, schițele, articolele scrise și în deceniile șapte-opt lipsește cu desăvârșire etapa: a doua jum. a sec. XIX-lea – încep. sec. XX, adică tocmai creația clasicilor români Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Ștefan Lucian, Nicolae Toniza, Ștefan Dimitrescu, Octav Băncilă.

Nu întâmplător într-o convorbire cu corespondentul ziarului *Literatura și arta* încă în anul 1984 maestrul Mihai Grecu zicea că scriitorii și muzicienii din republică pot vorbi de o literatură și o muzică clasică, întrucât au reprezentanții clasici. Dar, se tânguia dumnealui cu durere în suflet, cine sunt clasicii picturii

noastre ? Și dacă îi avem, de ce nu-i cunoaștem până acum²⁴.

“Desigur, până mai dăunăzi n-am avut dreptul să cunoaștem nici numele plasticienilor români, mulți dintre ei ieșiți din Academia Mihaileană de la Iași, cum ar fi Gheorghe Năstăseanu (1812-1864), Gheorghe Lemeni (1813-1848), Gheorghe Panaiteanu (1916-1900). N-am știut nici de plasticienii basarabeni, iar despre contemporani am știut doar ceea ce ni s-a permis”, - afirma pictorul M.Grecu.²⁵

Abia în deceniul nouă al secolului XX cercetătorii Tudor Stăvilă²⁶, Eleonora Barbaș²⁷, Ludmila Toma²⁸, Vladimir Bulat²⁹ se preocupă în mod special de soarta artelor plastice din Basarabia și rolul tradițiilor naționale în afirmarea plasticienilor moldoveni.

În schimb, potrivit obiectivelor politicii culturale a Statului Sovietic totalitar, toți oamenii de artă erau obligați să reflecte în creația lor tematica rusă.

Literatura clasică rusă în genere ocupă locul dominant în grafica cărții din R.S.S.M. Sarcina “de a-l ajuta pe cititorul moldovean să se cunoască mai profund cu operele clasice ruse”, îi obligă pe pictori să tindă spre redarea caracterelor eroilor și a epocii istorice caracteristice societății ruse. Dintre operele graficienilor din R.S.S.M. la acest compartiment pot fi numite: *Prea multă minte strică* de A. Griboedov și *Taras Buliba* de N. Gogol, ilustrate de I. Bogdesco³⁰. Cu regret, exemple de acest ordin în grafica moldovenească sunt multe.

Grija mereu sporită pentru grafica de carte a pus în fața pictorilor sarcini majore. Mesajul uman cuprins în opera literară, valoarea lui educativă, capacitatea de a împărtăși cititorului idei înaintate au impus artiștii care și-au dedicat, în parte sau în întregime, activitatea lor ilustrației de carte să pătrundă în adevărul

²⁴ A se vedea, *Literatura și arta*, 1984, 3 noiembrie.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Tudor Stăvilă. *Arta plastică din Basarabia*. Chișinău, Prut Internațional, 2000.

²⁷ El. Barbaș, *op. cit*; idem. *Problema picturii de gen în Republica Moldova (1945-1980)*. Teză de doctor în studiul artelor, Chișinău, 1994.

²⁸ Ludmila Toma. *Pictura din R.S.S.M. în perioada presiunii ideologice*, în *Arta*, 1995, p. 65-70.

²⁹ Vladimir Bulat, *op. cit*.

³⁰ ANRM, F. 3275, inv. 1, d. 377, f. 9-17.

²² AOSPRM, inv. 3, d. 244, f. 23.

²³ Л. Чеза. *Молдавская живопись*, Chișinău, 1966; *Ibidem*. *Плоды с дерева дружбы*, Chișinău, 1964; *Изобразительное искусство Молдавской ССР*, Москва, Искусство, 1971.

situațiilor și al caracterelor, să fie comentatori de o “singură orientare ideologică, pricepuți în a desprinde ceea ce este viu și actual, tipic în creația contemporană”³¹ în defavoarea nivelului artistic. În genere, ilustrația cărții în R.S.S.M. se afla la acel moment la un nivel artistic scăzut. Se resimțea o lipsă acută a specialiștilor. În multe cazuri chiar și unele încercări ale pictorilor consacrați erau nereușite. Acest fapt se datora în special cunoașterii slabe a operelor literare, în marea lor majoritate ruse. Astfel nereușite au fost calificate ilustrațiile la romanul *Evghenii Oneghin* de A. Pușkin realizate de pictorul I. Nefeodov, ilustrațiile la edițiile *O călătorie de la Petersburg la Moscova* de A. Radișcev realizate de E. Merega și *Revizorul* de N. Gogol ilustrată de B. Șirodorad. Cu părere de rău, factorii de decizie din republică acordă puțină atenție acestui domeniu al artelor plastice, din care cauză și în următorii ani apar de sub tipar opere literare ilustrate sub nivelul cerințelor grafice.

Organizarea expozițiilor operelor artiștilor plastici din U.R.S.S., la care participau, evident, și plasticienii din republica noastră, era la fel un procedeu de implementare a politicii culturale.

Una din primele expoziții organizate la Moscova în primii ani postbelici a fost cea desfășurată în toamna anului 1947, la ea fiind prezentate și câteva creații ale artiștilor noștri. Au fost expuse pânzele lui M. Gamburg *Răscala de la Tatarbunar*, *Blestemul*, *Lichidarea analfabetismului*, lucrarea lui D. Sevastianov *Ștefan cel Mare în ajunul bătăliei*, unele peisaje ale lui A. Vasiliev, sculpturi de L. Dubinovski: *Boris Glavan*, *Portretul academicianului-arhitect A. V. Șciusev*, *Strîmbă-lemne*; creațiile sculptorului C. Cobizeva: *Moldovancă*, *Dansul recoltei*, *Bogățiile Moldovei* etc. Vizitatorii moscoviți admirau măiestria, plasticitatea, lirismul, varietatea de culori a tablourilor și sculpturilor plasticienilor moldoveni.

Mai reprezentativ apare sculptura și peisajul la următoarele expoziții, organizate la Moscova între anii 1949-1951. Sunt prezentate și lucrări de artă aplicată – covoare și ceramică. Operele plasticienilor L. Dubinovski G.

Cotovski, Tamara Ciobanu, C. Cobizeva Eleva, L. Averbuh Raimonda Dien, acuarelele *Prietenia de veacuri a poporului rus și cel moldovenesc* de L. Grigorașenco³²,

acuarelele și desenele în creion ale lui A. Foinițki și G. Fiurer au demonstrat că artiștii plastici din Moldova studiază cu atenție natura și viața înconjurătoare și le redau cu putere și descernământ artistic³³.

Au urmat expozițiile din anii 1952-1955, în cadrul cărora au fost prezentate multe tablouri de gen ale plasticienilor din noua generație. Printre ele putem numi creațiile: *Tractoriștii* de N. Bahcevan, *Pe drumurile vechii Basarabii* de I. Bogdesco și Ș. Casianov, *Ion Creangă îl ascultă pe un lăutar moldovean* de I. Vieru, *La cramă* de G. Sainciuc, *La muzeu* de I. Jumatii, *Pe pământul de țelină* de M. Grecu etc.

La expoziția din 1955 figurează lucrările lui A. Vasiliev *Pământ natal*, *Satul Dolna*, *Natura primăvara*, *Seară*, *Casa în care a locuit Pușkin în 1821*, peisajele lui A. Climașevski: *Iarna*, *Vara*, peisajul pictoriței V. Sadovski *Panorama hidrocentralei de la Dubăsari*. S-au evidențiat sculpturile *Vieritul*, *Grădinaritul* (din ciclul *Moldova Sovietică* de L. Grigorașenco). Lucrări grafice interesante a realizat I. Bogdesco. Doar simpla enumerare a acestor lucrări ne demonstrează gradul de dependență al artei plastice de comandamentul social. Mulți pictori, autori de compoziții tematice au fost impuși să renunțe de la propriul stil, realizând tablouri de gen și peisaje în spiritul tradițiilor “artistice sovietice”.

Pictorii Sevastianov, Grecu, Rusu-Ciobanu, Sainciuc, Baranovski, Bahcevan fiind influențați de tradițiile lui Nicolae Grigorescu, însușind într-o serie de compoziții tematice (*Ștefan cel Mare în ajunul bătăliei* de D. Sevastianov, *În beciul siguranței* de M. Grecu, *La joc* de V. Rusu-Ciobanu, *Viticultorii* de G. Sainciuc) viziunea plastică și procedeele artistice ale maestrului român, au fost siliți să se “educe în spiritul marilor tradiții ale artei realiste ruse”.

Totuși, organizatorii expozițiilor menționate sunt obligați să accepte și unele lucrări ale graficienilor L. Grigorașenco

³¹ *Ibidem*.

³² L. Cezza, *op. cit.*, p. 134.

³³ *Vezi, Искыцство*, 1955, Nr. 5.

Judecata haiducilor, Solii turcești la curtea lui Ștefan cel Mare de I. Bogdesco și B. Șirocorad, lucrarea sculptorului L. Dubinovski *Mihail Eminescu* și busturile scriitorilor A. Lupan și P. Verșigora³⁴, realizate în spiritul tradițiilor românești.

Arta decorativă a Moldovei este prezentată cu un set original de tacâmuri confecționat de P. Bespoiasnii, o colecție de ulcioare de T. Nicolaidi, T. Conaș, V. Neceaeva. Artistul plastic din Moldova Serghei Ciocolov a pregătit un *Tacîm jubliar* pentru fructe și vin, vase pentru flori, vase decorative, un chilim numit *Flori stilizate*³⁵.

Aici e lesne de amintit că ceramica moldovenească este nevoită să înfrunte mari greutăți. Conducerea republicii în loc să susțină activitatea măștrilor populari, primește decizia să lichideze fabrica de ceramică arhitecturală din Chișinău “ca inutilă”³⁶.

Astfel, măștrii moldoveni, printre care și Serghei Ciocolov – maestru emerit al artelor din Moldova, este nevoit să-și confecționeze operele sale în alte țări. Cele 109 vase prezentate la expoziția de la Beijing în 1953, maestrul Ciocolov le-a pregătit la Riga, iar vasele pentru iarmarocul de la Leipzig – într-un cuptor țărănesc.

Un rol substanțial în propagarea operelor de artă îl are muzeul de arte plastice din R.S.S.M.³⁷ Muzeul cuprindea opere ale plasticienilor din Moldova și lucrări provenite în mare parte din fondurile muzeelor din Moscova și Leningrad. Cu regret, o parte din colecții au dispărut în timpul celui de-al doilea război mondial. Redeschis în anul 1944, el devine centru de cercetări științifice în domeniul artelor plastice. Noile fonduri au fost alcătuite din colecții de artă rusă, sovietică și vest-europeană provenite, în mare parte, din donațiile muzeelor centrale ale U.R.S.S.

Astfel, Direcția pentru problemele artei din orașul Leningrad transmite Muzeului republican de artă plastică din R.S.S.M. circa

400 de tablouri ale pictorului P. Șilingovski, originar din Moldova. Printre ele se găsesc desene, acuarele, schițe, multe fiind consacrate Moldovei³⁸. Din fondurile muzeelor din Moscova sunt transmise 58 de opere de grafică și sculptură³⁹.

Fondurile muzeului sunt completate și în anii următori. În cadrul celor două expoziții organizate din aceste colecții, locul principal îl ocupă peisajele de toamnă ale pictorilor I. Levitan, I. Șişkin, tablourile de gen ale lui L. Meascovki. Un loc însemnat îi revine picturii vest-europene⁴⁰.

Către anul 1956 secția de artă rusă și sovietică cuprindea circa 1000 de unități: icoane, picturi, lucrări grafice, obiecte de artă aplicată. Ea era reprezentată prin nume de rezonanță în plastica vremii: V. Tropinin, O. Chiprenski, A. Savrasov, C. Briulov, M. Ghe, A. Venețianov, I. Șişkin, I. Aivazovski, V. Serov, V. Perov, I. Repin, V. Polenov, N. Rerih, I. Cramskoi, V. Vasnețov, P. Concealovski, I. Grabari, S. Gherasimov etc. Toți - artiști plastici ruși și sovietici.

Arta vest-europeană (pictură, grafică, acuarele) este prezentă printr-un șir de lucrări create de pictori flamanzi, olandezi, italieni, francezi și germani: B. Luini, P. Liberi, K. van Menzel, G. Wanzini, L. Jordano, A. Derain, A. Renoir, D. Engr, A. Porzzelli, E. Degas, etc.

În anul 1955 în Muzeul de Artă din Chișinău se deschide o expoziție de pictură vest-europeană din fondurile Ermitajului din Leningrad. Expoziția cuprindea opere de artă realistă din secolul al XVI-lea. În cadrul ei au fost incluse 111 lucrări ale maieștrilor olandezi, flamanzi, scoțieni, printre care se numărau și opere ale pictorului Rubens: *Pruncii Hristos și Ioan Botezătorul*, tabloul *Portretul regelui francez Henrik IV* de Van Deic, *Portretul unui bătrîn*, o copie micșorată a uneia din creațiile principale ale pictorului olandez Rembrand *Paza de noapte*⁴¹.

Nu întotdeauna însă expozițiile trimise la Chișinău erau completate cu opere de valoare. Un exemplu de acest ordin poate servi expoziția

³⁴ ANRM, F. 3275, inv. 1, d. 378, f. 12.

³⁵ *Ibidem*, F. 3249, inv. 1, d. 144, f. 62.

³⁶ Vezi, *Cultura Moldovei*, 1957, 20 ianuarie.

³⁷ Muzeograful Elena Ploșniță în articolul publicat în *Literatura și arta* din 25 mai 2000 expune câteva ipoteze cu privire la anul creării Muzeului de Arte, comentînd mai multe documente de arhivă și publicații în presă.

³⁸ Vezi, *Sovetskaia Moldavia*, 1947, 1 octombrie.

³⁹ ANRM, F. 3047, inv. 1, d. 62, f. 1.

⁴⁰ *Sovetskaia Moldavia*, 1945, 3 august.

⁴¹ Arhiva muzeului republican de artă plastică, inv. 1, d. 5, f. 46.

din fondurile Galeriei Trețiacov, deschisă la 30 martie 1954 la Chișinău. Calificată ca un “eveniment însemnat în viața culturală a R.S.S.M.”, expoziția cuprindea opere ale multor pictori ruși, ca A. Venețianov, I. Cramskoi, I. Meascovski, I. Aivazovski, I. Șişkin, S. Gherasimov etc. În total au fost expuse circa 600 de tablouri. Însă, cu unele excepții, ele nu erau cele mai prețioase opere ale acestor autori, ci tablouri de nivelul II sau chiar III, adică opere de o valoare artistică joasă, la unele din ele fiind prezentate doar schițele. Astfel, spectatorul chișinăuian a fost lipsit de posibilitatea de a admira frumusețea valoroaselor opere ale pictorilor clasici ruși⁴².

Viața muzeală s-a concentrat și s-a redus însă doar la capitala țării. Muze de artă plastică nu au fost constituite în perioada de cercetare și în alte orașe ale republicii. Totuși, Fondul plastic deschide și în unele localități săli de expoziții și galerii de tablouri, făcând astfel posibilă organizarea unor expoziții de grup și individuale⁴³, care au contribuit într-o oarecare măsură la popularizarea artei contemporane. Însă, potrivit tradițiilor timpului, marea majoritate a expozițiilor ambulante erau organizate cu prilejul aniversărilor “revoluției proletare”⁴⁴, evenimentelor istorico-revoluționare⁴⁵, aniversării “constituirii R.S.S.M.”⁴⁶ și cuprindeau lucrări plastice ce proslăveau aceste date.

Cu toate că, în mare parte, forurile conducătoare ale țării urmăreau scopuri politice, totuși, nu putem să nu subliniem cu bucurie că în perioada comunistă se resimțea atenția față de artist și munca sa. Numeroase hotărâri ale guvernului, documente de partid ne vorbesc despre atenția factorilor de decizie și recunoștința publicului față de munca plină de abnegație a artiștilor plastici din republică. Titlurile onorifice de artist al poporului din R.S.S.M., maestru emerit în artă sunt acordate sculptorului L. Dubinovski⁴⁷, pictorului A. Vasiliev⁴⁸. Diploma de onoare a Prezidiului

Sovietului Suprem al R.S.S.M. se confirmă pictorilor M. Gamburg, M. Grecu, G. Șuster, A. Șubin etc.⁴⁹ Cele mai reușite creații sunt menționate cu Premii de Stat ale R.S.S.M. și U.R.S.S.

Total neglijate, adesea fătîș disprețuite de guvernării din trecut și din prezent, problemele vieții artistice în perioada sovietică s-au bucurat de o atenție și de o încurajare fără precedent în istoria culturii.

Așadar, perioada 1944-1956 reprezintă o etapă ce se deosebește substanțial de alte epoci istorice. În primul rând, schimbarea orânduirii și formei de guvernare a condiționat modificări structurale în organizarea pregătirii cadrelor, activitatea plasticienilor, a muzeelor, sălilor de expoziție.

Politica promovată de statul sovietic în domeniul artelor plastice, orientarea ideologică și politică a creației artistice, comandamentul social au subminat activitatea artistului și posibilitățile individuale de exprimare.

Totodată, în primul deceniu postbelic un număr mai mare de copii și tineri primesc studii speciale în domeniul artelor plastice. Cu toate că în R.S.S.M. nu fusese deschisă în perioada respectivă o instituție de învățământ superior de profil, cadrele pregătite la școala de artă din Chișinău și în alte centre culturale ale țării, au contribuit la educarea unui spirit național și internațional, a unui simț estetic cultivat. Realizările plasticienilor din Moldova Sovietică, examinate sub aspect artistic și tehnic, au fost apreciate de spectatori, multe din ele continuând să fie cunoscute și astăzi.

⁴² Vezi, *Nistru*, 1954, nr. 3.

⁴³ AOSPRM, inv. 3, d. 473, f. 66.

⁴⁴ *Ibidem*, inv. 5, d. 125, f. 54.

⁴⁵ *Ibidem*, inv. 3, d. 244, f. 38.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 42.

⁴⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 4, d. 22, f. 379.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 380.

⁴⁹ *Ibidem*, inv. 4, d. 305, f. 76-81.

METODE DE SELECTARE ȘI PROMOVARE A CADRELOR DE CONDUCERE ÎN RSSM

Șișcanu Elena dr. conf. univ

Renumita frază “Кадры решают все” (Cadrele decid totul), a devenit, în Uniunea Sovietică, o politică de stat, promovată pe întreg întinsul URSS. Această politică, a fost implantată și în RSSM, la 1940.

După război, ea a fost reluată, modificată, perfectată, transformată într-un sistem. După cum ne demonstrează documentele de arhivă, încă la 12 iulie 1944, Comitetul Central al P.C. (b) din Moldova a primit, de la C.C. al P.C. (b) din toată Uniunea, lista posturilor incluse în nomenclatura Comitetului Central de la Moscova¹. Ceea ce însemna că aceste posturi și persoanele promovate vor fi aprobate de C.C.al P.C.(b) U.

Nomenclatorul cuprindea șase compartimente: 1) cadre de partid și comsomoliste; 2) cadre din structurile administrative și sovietice, de planificare, financiare și cele din comerț; 3) cadrele Comisariatului afacerilor interne, ale Comisariatului securității statului, ale Comisariatului militar și asociațiile paramilitare; 4) cadre din industrie și transport; 5) cadre din agricultură și sistemul de achiziții; 6) cadre din știință, cultură, arte și presă². Inclusiv, selectarea și confirmarea posturilor de secretar I, II și III, (responsabil pentru cadre), din toate comitetele raionale de partid din R.S.S.M.³.

În ceea ce privește cadrele aparatului de conducere al sovietelor, administrației de stat, de planificare, financiare și de comerț, inclusiv Președintele Sovietului Suprem, al guvernului, comisarii poporului, adjuncții lor, directorul secției republicane a Băncii de Stat, șeful direcției evidență și distribuie a forței de muncă, aceștia erau selectați și “confirmați” tot de către Moscova⁴. La fel, astfel de sfere ca ocrotirea sănătății, învățământul public, asigurarea socială, artele, cinematograful,

radioul, Uniunea scriitorilor tec⁵, erau tot în subordinea Moscovei.

Ulterior, din an în an, lista posturilor și persoanelor selectate și promovate de centru, v-a crește. Au fost incluse până și sectoarele cele mai periferice ale economiei, ale statului și ale vieții spirituale din republică. Selectarea cadrelor se făcea strict după principiul “fidelității”. După cum ne demonstrează documentele de arhivă, la 1 ianuarie 1947, erau selectate și confirmate în posturi, de către organele centrale, 1682 de persoane, din ele doar 84 de persoane, adică 4,9 la sută, erau moldoveni⁶. Atât. La 1952, moldovenii constituiau, “deja” 19,3 la sută⁷. Această creștere neînsemnată, era pe larg reprezentată ca o mare realizare a politicii naționale în URSS.

Deci una din structurile ce se ocupa de selectarea, promovarea și confirmarea cadrelor de conducere în RSSM era CC al PC(b)U.

O altă structură era Biroului Comitetului Central al P.C. (b) din toată Uniunea pentru Moldova, creat în mai 1945, președinte al căruia a fost numit F.Butov, persoană de încredere venită de la Moscova. Asemenea structură exista și în republicile sovietice din Asia Mijlocie, în cele din Caucaz și în republicile sovietice de pe țărmul Mării Baltice⁸. Sistemul se repeta și era pus la punct cu o rîvnă deosebită. Biroul era compus din 16 persoane, toate venite din Rusia⁹. El administra, în linii mari, toată republica. Cele 8 secții: de propagandă și agitație (condusă de S.Zelențov), a organelor de partid, comsomoliste și sindicale (condusă de A.Sobolev), agricolă (P.Lealin), administrativă (A.Miciurin), planificare și finanțe (P.Reabov), Industrie și transporturi (A.Fedorenco), muncă în rândurile femeilor (M.Andreev)¹⁰, dublau ori triplau structurile

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem. - inv. 5 - dosar 332 - f. 86.

⁷ Ibidem. - inv. II, -dosar 242. - f. 12.

⁸ Anii grei ai colectivizării. - Chișinău, 1990, - P. 141.

⁹ Anton Moraru. Istoria Românilor. Chișinău, 1995 - P. 404.

¹⁰ Anii grei ai colectivizării.... - P. 142.

¹ A.O.S.P.R.M. - fond 51. -inv. 3 - dosar 211 a. - f. 4-7.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

guvernului R.S.S.Moldovenești și a Comitetului central al P.C. (b) al Moldovei.

Biroul, supravegherea cadrele din învățământ, agricultură, zootehnie, industrie, industria alimentară, gospodăria silvică și a combustibilului, comerțul, transportul, problemele militare, finanțe, gospodăria comunală, industria materialelor de construcție¹¹. În fond, toate posturile importante.

Comitetul Central al P.C. (b) M. își avea și el, propriul nomenclator de posturi. Dar aceasta nu însemna că cadrele erau selectate din rândurile populației autohtone. Conform datelor recoltate în arhive, în 1947 nomenclatorul includea 2.181 de posturi, moldovenii, promovați, alcătuiau 13,6 la sută. La finele anului 1952, moldovenii vor constitui 19,8 la sută¹².

Dacă coborâm la nivelul raioanelor, vom observa un tablou cu totul semnificativ. La 1 iulie 1946, în comitetul raional de partid Fălești din numărul total de posturi suplinite¹³, moldovenii constituiau 28,6 la sută. Peste șase ani, la 1 iulie 1952, în același comitet raional, situația se schimbaseră. Moldovenii constituiau 27,6 la sută, adică cu un procent mai puțin. Este necesar să menționăm, că toate persoanele desemnate să ocupe posturile incluse în nomenclatorul raioanelor, erau confirmate de birourile comitetelor raionale de partid. Pe de altă parte, fiecare comisariat al poporului (minister) de la Moscova avea nomenclatura sa în republică. În R.S.S.M., activau împuterniciți ai tuturor comisariatelor centrale, fiecare având la Chișinău un aparat de 14-17 persoane¹⁴. Împuternicitul Comitetului unional al telecomunicațiilor, spre exemplu, avea la Chișinău un aparat, format din 37 de persoane¹⁵.

Într-un astfel de sistem, era greu de închipuit că o persoană bine instruită, cu studii superioare obținute în străinătate, să ocupe un post important.

În ceea ce privește problema cadrelor naționale (moldovenești), ea era discutată în

ședințele comitetelor de partid de toate nivelele. La prima vedere, se crea impresia că această chestiune preocupa, în mod sincer conducerea și urma ca moldovenii să fie selectați și promovați, dacă nu în structurile ministerelor de interne, ale securității statului și altele de acest gen, apoi cel puțin, în cele economice.

Atitudinea reală față de moldoveni era cu totul și cu totul deosebită. Fiind influențată de mai mulți factori, ea era dominată de neîncrederea totală în moldoveni, ca de altfel, și față de alte popoare incluse, în același timp în componența Uniunii Sovietice. Exista și un document special, prin care se interzicea selectarea cadrelor de judecători și procurori din rândurile populației de pe fostele teritorii ocupate¹⁶.

Suspiciunea de a fi colaborat cu administrația și partidele politice românești sau cel puțin, de "influență a ideologiei burghezo-moșierești", închidea calea reprezentanților intelectualității autohtone, la putere. Moldovenii erau considerați necompetenți și din cauză că nu cunoșteau limba rusă, limbă oficială folosită de administrația sovietică.

Pornind de la indicațiile plenarei a V-a a C.C. al P.C.(b)M. (mai 1945)¹⁷, organele de partid și ale N.K.V.D.-ului au desfășurat goana după "naționaliștii moldo-români" din rândurile intelectualilor. Erau declarați suspecți sau chiar elemente ostile, cei care studiaseră în străinătate (România, Italia, Franța, Belgia ș.a.), fiii și fiicele de "chiaburi", târgoveți, moșieri, preoți sau, pur și simplu, cei care se aflaseră pe "teritoriul ocupat" între 1941-1944¹⁸.

Autoritățile sovietice au împărțit, în 1945, intelectualitatea din R.S.S.M. în câteva grupuri: cel mai numeros grup îl constituia intelectualitatea pregătită în școlile românești și care "a fost supusă unei influențe puternice a ideologiei burgheze și, în cele mai dese cazuri, făcea parte din partidele burghezo-naționaliste românești"¹⁹. Față de acest grup se promova o politică de marginalizare, epurare, deportare.

Cel de-al doilea grup de intelectuali îl constituiau absolvenții școlilor vechi rusești - "care au primit pozitiv sistemul sovietic și au

¹¹ Vezi: A.O.S.P.R.M. - fond 51,- inventar - registrul anilor 1945-1946.

¹² Ibidem, -inv. 11, -dosar. 242, - f. 12.

¹³ Ibidem, -inv. 4, -dosar. 209, - f. 17.

¹⁴ Ibidem, -inv. 3,- dosar 211, - f. 58-59.

¹⁵ Ibidem, - f. 60.

¹⁶ Ibidem, -inv. 3, -dosar. 155, - f. 132-133.

¹⁷ A.O.S.P.M. - fond. 51, - inv. 3, - dosar, 5, - f. 35-41.

¹⁸ Ibidem, - inv. 9, - dosar. 3, - f. 40-47.

¹⁹ Ibidem, - inv. 3, - dosar 250, - f. 59.

rămas devotați lui până la capăt", așa erau considerați de către cei abilitați să selecteze și să promoveze cadrele în RSSM. Mulți din ei au ocupat diferite funcții de stat²⁰.

Grupul al treilea includea intelectualii care, în 1940-1941, "au acceptat sistemul sovietic, dar au fost represați de români în perioada ocupației româno-germane"²¹, însă "față de ei, se indica, trebuie dusă o politică prudentă, fiind promovați cei sinceri și devotați nouă"²². Un grup aparte îl constituiau "intelectualii moldoveni", promovați de puterea sovietică la posturi responsabile: agronomi, medici, directori de școli, învățători²³. Observăm, din clasificarea de mai sus, că cei mai suspecti erau intelectualii ce își făcuseră studiile în școlile românești și cei repatriați.

La 1949, B. Gorbani, secretar al C.C., informa că cele mai multe elemente ostile puterii sovietice, s-ar fi aflat în sistemul învățământului²⁴. Ca exemplu a fost luată școala din Ghirișeni, raionul Telenеști, unde majoritatea învățătorilor, în viziunea lui, însuflau neîncredere politică, fiind fii și fiice de chiaburi, târgoveți, preoți etc. "Învățătorul Coșciuc, se revolta B. Gorbani, este fiul unui cuzist, familia lui a fost deportată, iar tatăl lui s-a ascuns, a trecut în ilegalitate; soția lui e director al acestei școli. Învățătorul Crudu este fiu de chiabur, condamnat pentru activitate antisovietică, mama lui este deportată. Învățătoarea Olexa - fiică de chiabur, învățătorul Șerban, fiind complice a ocupanților și supus deportării, n-a fost deportat, deoarece nu se afla acasă. Învățătoarea Vidrașco este soție de dascăl, iar feciorul ei este preot"²⁵. La fel, S. Cojocaru, ministrul-adjunct al învățământului, informa că "din 13.300 de învățători, 8.110 s-au aflat pe teritoriul ocupat"²⁶. Dar "și mai revoltător este faptul, că 8.430 de învățători au locuit în Basarabia în anii 1918-1940, ceea ce însemna un mare pericol, și aceștia constituie 70 la sută"²⁷. Mult prea mult pentru a fi înlăturați

din învățământ. Și totuși, plenara a III-ia a C.C. a P.C (b)M (decembrie 1949), a pus problema epurării cadrelor didactice²⁸.

În același timp, la plenară, s-a vorbit mult despre numărul neînsemnat al moldovenilor în organele de conducere și că acesta ar trebui mărit. Paradoxal, în anul următor, 1950, M. Turchin, împuternicitul C.C. al P.C.(b) din Uniune pentru R.S. S. Moldovenească, se revolta că în republică erau foarte mulți specialiști angajați, care își făcuse studiile în străinătate, dar care nu trecuse recalificarea în institutele sovietice²⁹. M. Turchin sublinia că 20% din profesorii și lectorii ai instituțiilor superioare de învățământ își făcuse studiile, în special, în România, Italia, Franța, Belgia³⁰. Reprezentantul Moscovei raporta că șeful catedrei de mecanizare a Institutului Agricol, profesorul Cherdevarenco A. P., fuseseră ofițer în Armata Română și consilier la ministerul agriculturii din România³¹. În școlile și instituțiile medicale din Republică, conform datelor incomplete aduse de vorbitor, lucrau 155 persoane care colaborase activ cu ocupanții româno-germani³², iar 10 învățători din raionul Râșcani erau copii de chiaburi deportați³³. Aceste persoane erau incompatibile, în viziunea reprezentantului Moscovei, cu cerințele școlii sovietice.

M. Turchin cere Comitetului Central al P.C.(b)M. să i-a măsurile de rigoare în vederea curățirii așezămintelor culturale, instituțiilor de învățământ, de elemente străine, dușmănoase, ce nu inspirau încredere politică³⁴. În scopul realizării indicației date, la 28 martie 1950, biroul C.C. al P.C.(b)M. adoptă hotărârea privind eliminarea din sistemul de învățământ a cadrelor suspecte³⁵.

Totodată se solicită de a trimite în Moldova (către începutul anului de învățământ 1950-1951), 33 de profesori - șefi de catedre; 16 docenți (conf.univ.) - șefi de catedre; 4 profesori

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem, - inv. 8, - d. 23, - f. 163.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem, - f. 240.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem, - f. 298.

²⁹ Ibidem, - inv. 9, - dosar 3, - f. 42.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem, - f. 46.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, - f. 53.

³⁵ Ibidem, - dosar. 105, - f. 34.

și 17 docenți³⁶. Pentru școlile rusești se cerea 144 învățători - pentru clasele primare; 450 - pentru clasele V-VII³⁷. Pentru școlile ucrainești erau solicitați 82 de învățători - pentru clasele primare; 152 - pentru clasele V-VII și 13 - pentru clasele VIII-X³⁸. În adresarea trimisă Moscovei, se sublinia că persoanele invitate vor fi asigurate cu spațiu locativ³⁹.

Epurarea efectuată de regimul sovietic a provocat o adevărată criză în sistemul de învățământ. Deja în iulie 1950, la plenara a V-a a C.C. al P.C.(b)M., A. Lazarev, ministrul învățământului, informa că în școli nu se ajungeau 3.000 de învățători⁴⁰, iar "acum când comitetele raionale de partid au luat linia, poate corect (*se punea la îndoială*), de eliberare în masă a elementelor ostile din învățământ această lipsă de cadre va fi și mai mare"⁴¹. Argumentele ministrului învățământului au rămas însă neobservate. Liderii de partid nu se nelinișteau de lipsa cadrelor didactice, fiind preocupați de gradul de fidelitate al învățătorilor față de cauza bolșevică și contribuția lor la îndoctrinarea tinerii generații.

Acestea sunt doar câteva aspecte, ce vin să ne explice metodele de selectare și promovare a cadrelor de conducere, și nu numai, în RSSM, imediat după război.

Rezumat.

Materialul de față prezintă câteva aspecte ale sistemului de selectare și promovare a cadrelor de conducere în RSSM, imediat după război. Sistem, pus la punct de regimul totalitar în toate republicile Uniunii Sovietice și extins și în Basarabia.

Existau mai multe structuri ce se ocupau de selectarea, promovarea și confirmarea cadrelor de conducere în RSSM. Una din structuri era C.C. al P.C (b) din Moldova, altă structură o reprezenta Biroul Comitetului Central al P.C. (b) din toată Uniunea pentru Moldova, creat în mai 1945, președinte al căruia a fost numit F.Butov, persoană de încredere venită de la Moscova; Comitetele raionale de

partid. Ele confirmau toate posturile și persoanele de încredere inclusiv și cele din administrația locală și centrală a republicii. Totodată, aceste structuri se subordonau, absolut, Comitetului Central al PC(b) din URSS. Astfel se realiza conducerea centralizată în statul totalitar.

Summary

This text present some aspects about the system of selection and promotion of governance in RSSM, immediately after the war.

The system that was done with by totalitarian regime in all republics of Soviet Union and extended till Basarabia.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem, - f. 35.

⁴¹ Ibidem, - dosar, 97, - f. 185.

PARTICIPAREA ÎNTREPRINDERILOR DE STAT ȘI CELOR COLECTIVE LA CREAREA BAZEI MATERIALE A CULTURII DIN SATELE MOLDOVEI ÎN ANII 40-60 AI SEC. XX

Boris Vizer, dr. hab, prof. univ

Cultura în Moldova sovietică în anii 50-60 ai sec. XX, ca și în toate țările cu regimuri totalitare comuniste, devine obiectul unui interes susținut din partea statului. Prin cultură regimul totalitar cultiva ideologia comunistă, modul de deznăționalizare a populației autohtone și minorităților naționale. Construcția socialismului prevedea crearea unui nou sistem de relații economico-sociale, crearea unei noi civilizații socialiste și a unei noi culturi materiale și spirituale în baza lichidării culturii tradiționale. În anii 40 – începutul anilor 50 în centrul URSS, dar și la periferiile naționale au avut loc mai multe procese de represalii contra promovării a culturii autohtone a minorităților, a unor ramuri ale științei: cibernetica și genetica, erau considerate ca științe burgheze; în literatură și artă se luptă contra cosmopolitismului și formalismului etc. Mulți savanți cu renume mondial au fost supuși represiunilor, deportați, exterminați fizic.

În așa condiții se crea cultura socialistă în Moldova. Aici, în plus se lupta contra românismului. Românofobia agramată, primitivă, sălbatică și agresivă s-a înrădăcinat forțat în societate. Caracteristic pentru acea perioadă poate servi unele demersuri ale savanților deja mancurtizați și implicați în ideologia și cultura totalitară comunistă. Iată ce a scris Ion Ciobanu în articolul „Limba moldovenească literară de azi” publicat în Almanahul literar „Octombrie” din 1945, nr. 2: „Naționaliștii moldavo-români s-au stăruit să ne îngunuișească limba cu cuvinte străine de sufletul limbii moldovenești. Urmele mârșave ale acestor omânași încă mai sunt, iar pe unele locuri ei își bagă nasul pe ascuns. Dumneavoastră puteți să vedeți rămășiți de cuvinte și întorsături de sintaxă, prin multe locuri. Iaca în firmele scrise în așa zisa limbă moldovenească în republica noastră, îi întâlni cuvinte: stradă, sucursală, mărfuri coloniale (în loc de băcălie), banca comercianților (bancă de târguială)...Intellectualii de frunte, constructorii culturii socialiste or mai avea încă multă vreme lupte înverșunate cu rămășițele tănuite,

otrăvitoare ale naționaliștilor în sânul organizațiilor culturale. Nu trebuie să slăbim vegherea noastră bolșevică pe frontul culturii”¹. Se revizua istoria neamului, se falsifica totul pentru a demonstra rolul „binefăcător” al Rusiei în istoria Moldovei, pentru a defăima tot ce este românesc.

Interesul sistemului totalitar comunist în cultură a fost dezvăluit în 1976 de L. Brejnev, secretar general al PCUS. Domnia s-a a menționat: suntem învinuiți că ținem populația minorităților în întunericul cultural pentru a o asimila, a o rusifica. Nu este adevărat. Dimpotrivă, anume, prin cultură are loc mai activ aderarea populației la valorile culturii ruse. Ca exemplu, L. Brejnev aduce Moldova din perioada începutului anilor 50, când domnia sa a fost aici prim secretar al partidului comunist.

Din această cauză statul sovietic aloca în republicile naționale mai multe mijloace în comparație cu alte ramuri ale economiei. În 1970 pentru viața social-culturală în Moldova au fost cheltuite 432,5 mln. ruble (aproape jumătate din întregul buget al republicii) față de 69,4 mln. ruble în 1950². O mare parte din aceste mijloace erau alocate pentru sate, în primul rând pentru reparația și construcția de școli noi. În tabelul nr. 1 sunt prezentate date privitor la cheltuielile din bugetul RSSM pentru întreținerea și mărirea rețelei de școli de învățământ general (mln. ruble)³.

Conform datelor statistice din tabel, finanțarea de stat pentru școli creștea din an în an, inclusiv pentru construcția școlilor noi. Mai ales au sporit cheltuielile pentru

¹ Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Chișinău, 2000, p. 21-22.

² Народное хозяйства МССР в 1970 г., Chișinău, 1971, p. 287; Народное хозяйства МССР в 1960 г., Chișinău, 1961, p. 337.

³ Цуркан И. А., Развитие материальной базы культуры села Молдавской ССР (1951-1970), Chișinău, Știința, 1978, p. 16-17.

școlile urbane – 31,2 mln. ruble în 1970 – aproape jumătate din suma cheltuită pentru școlile rurale, deci școli rurale (și elevi în ele) erau cu mult mai multe în comparație cu numărul școlilor urbane.

Cheltuielile creșteau, însă valoarea lor absolută era mică.

Cheltuielile din bugetul de stat în Moldova pentru întreținerea și extinderea rețelei de școli rurale și întărirea bazei materiale a lor.

Tabelul nr. 1

Anul	Toate cheltuielile pentru școala generală din sate	Inclusiv pentru școlile de tip general	Din ele			Cheltuieli pentru școlile tineretului rural	Cheltuieli pentru internatele școlare	Cheltuieli pentru școlile orașelor și orașelel or muncitorești	Din ele		
			Pentru construcția școlilor	Pentru procurarea instalațiilor și echipamentului	Pentru școli internat				Pentru construcția școlilor	Pentru procurarea instalațiilor și echipamentului	Pentru școli internat
1951	19,4	19,4	0,2	0,4		1,1	0,5	4,4	0,3	0,1	
1955	23,7	23,7	0,6	0,3		1,2	1,0	5,6	0,7	0,1	
1956	24,2	23,8	0,9	0,6	0,4	1,1	1,1	5,7	0,7	0,3	0,3
1960	31,7	30,1	1,1	1,6	1,6	1,5	1,2	17,4	5,7	1,3	7,9
1965	53,1	51,5		1,9	1,6	1,8	1,7	31,4		1,5	9,7
1966	54,7	53,1		1,9	1,6	1,7	1,8	24,4		1,2	6,6
1970	67,3	65,8		2,0	1,5	1,1	1,4	31,2		1,8	8,0

Sursa: Ion Țurcan. Развитие... Op. cit, p. 16-17.

În 1951 statul cheltuia 11,1 mii ruble pentru o școală rurală (25 mii ruble pentru o școală din orașe) și 56,4 ruble pentru un școlar, în orașe – 66,6 ruble⁴. În 1970 statul cheltuia pentru o școală rurală 45 mii ruble, iar pentru un școlar - din sat – 125 ruble, în orașe corespunzător - 94 mii ruble și 134 ruble. În 1970 cu bugetul de stat au fost construite școli în sate de trei ori mai multe decât în 1951 și de șase ori mai multe locuri pentru elevi⁵

Aceste sume în pofida creșterii lor, erau departe de a satisface cerințele populației. Statul apela abuziv la colhozuri și sovhozuri pentru a se încadra în construcția de școli. În anii 1946 – 1950 pe banii colhozurilor au fost construite și reparate școli în Moldova pentru 16 mii locuri pentru elevi⁶. În 1953, de exemplu colhoznicii din colhozul în numele lui Jdanov, raionul Nisporeni, au construit un bloc încăpător pentru școala medie. În 1955 din mijloacele colhozurilor au fost construite clădiri pentru școli de șapte ani în satele Zberoaia și Valea

Treisteni din acelaș raion⁷. În 1951-1955 colhozurile Moldovei au construit școli pentru 5,1 mii locuri pentru elevi, apoi în anii 1956-1958 - 16,2 mii locuri⁸.

Mai jos publicăm tabelul 2

Trecerea în funcțiune a școlilor primare, medii incomplete și medii (cu includerea școlilor internate) de către organizațiile și întreprinderile de stat, coperatiste, precum și de colhozuri din RSSM.

⁴ Ibidem, p. 15

⁵ Ibidem, p. 15, 19, 23.

⁶ Народное хозяйства Молдавской ССР, в 1959., Кишинев, 1960, с. 202

⁷ Визер Б. К. Развитие сельского хозяйства Молдавской ССР (1950-1970), Кишинев. 1975. с. 28

⁸ Ibidem, p. 282.

Anii	Au fost construite și puse în funcțiune de către stat		Inclusiv în orașe și orașele		În localități rurale		Construite și puse în funcțiune de către colhozuri	
	Școli	Locuri pentru elevi (mii)	Școli	Locuri pentru elevi (mii)	Școli	Locuri pentru elevi (mii)	Școli	Locuri pentru elevi (mii)
În total anii 1918-1971	519	258,0	274	149,7	245	108,3	1434	326,6
Inclusiv 1946-1950	30	9,6	18	6,4	12	3,2	148	16,0
1951-1955	37	14,3	17	7,6	20	6,7	34	5,1
1956-1960	72	30,6	41	20,2	31	10,4	342	50,3
1961-1965	164	88,6	99	6,2	65	27,5	502	121,5
1966-1970	148	90,2	48	38,4	100	51,8	382	121,6

Sursa: Народное хозяйство МССР в 1970, с. 181; Визер Б. К. Развитие... Оп. cit., p. 282

Datele tabelului doi ne dezvăluie o situație specifică în ce privește asigurarea localităților cu școli. Majoritatea școlilor construite de stat au fost în sate, însă acest număr a fost cu mult depășit de numărul de școli construite de colhozuri. Colhozuri cu adevărat puternice din punct de vedere economic erau puține. Majoritatea din ele stagnau s-au chiar erau falimentare. Supraviețuiau folosind munca prost plătită a colhoznicilor. Trâmbițarea în presă despre inițiativele colhozurilor și sovhozurilor (majoritatea fiind falimentare) pur și simplu erau acte propagandistice. Inițiativele apăreau la organele de partid. Colhozurile și sovhozurile erau impuse să construiască școli, dar și alte obiecte de cultură și deservire socială. Diferența constă în aceia că în orașe (cu majoritatea absolută a populației migrante din diferite colțuri ale imensei URSS) toate construcțiile culturale erau efectuate exclusiv de către stat sau de întreprinderile de stat (adică și de aportul țăranilor prin venitul național), iar în sate în majoritatea cazurilor țăranii înșiși erau nevoiți să-și plătească obiectele de cultură.

Caracteristic pentru perioada anilor 60 consta în aceia că colhozurile au început a juca rolul de frunte în construcția obiectelor de cultură și de deservire socială. Ele participa și la construcția școlilor internate, la construcția obiectelor preșcolare. În literatura socioumană inclusiv istorică, se accentuează aportul mare a organizațiilor și întreprinderilor intergospodărești și agroindustriale în

construcția obiectelor de cultură și deservirea socioculturală a satelor din Moldova. Este vorba de sporirea aportului a acestor organizații în construcția culturală. În 1965 cota acestor organizații, de exemplu, în fondurile de bază a sectorului colhoznic-cooperatist constituia 3,7 % însă în construcție a acestui sector era de 54,1 %, în gospodăria locativă – 15,0 %, sectorul comunal – 6,6 %, ocrotirea sănătății – 2%, învățământ – 1,3 %⁹. După câțiva ani în construcția rurală cota sectorului intergospodăresc a crescut până la 94,3 % – în gospodăria locativă – 65,8 %, deservirea comunală – 11,1 %, ocrotirea sănătății – 14,8%, învățământ – 7,2 %, în cultură și arte – 6,7 %¹⁰. În cazul de față nu se ea în vedere că organizațiile și întreprinderile intergospodărești și agroindustriale însăși se întrețineau pe socoteala colhozurilor (prețuri mici la colectarea producției colhozurilor și prețuri avansate la producția din sectoarele intergospodăresc și agroindustrial). Dar și în acest caz cheltuielile pentru învățământ, cultură și arte erau mici – 13,9 %.

Aceste cheltuieli nu puteau satisface cerințele culturale ale populației, deci aceste cerințe erau mici, satele erau depășite din punct de vedere cultural. Cheltuielile pentru cultură din bugetele familiilor de colhoznici erau foarte

⁹Визер Б. К., Епифанов. Ликвидируется существенные различия. Кишинев. 1980. с. 117.

¹⁰ Ibidem

mici¹¹. Pentru promovarea obiectelor de cultură o familie de colhoznici a cheltuit în 1970, de exemplu, 43 ruble în tot anul (în 1950 - 3,6 ruble)¹². În orașe aceste cheltuieli de către muncitori erau și ele mici, dar ceva mai mari față de familiile de colhoznici – 25,7 ruble (anul 1968) pentru un membru de familie¹³.

Se aduc exemple că în raionul Râbnîța, de exemplu din banii organizațiilor și întreprinderilor de stat, colhozurilor și asociațiilor intercolhoznice au fost construite trei Case de Cultură pentru 1600 locuri, creșele pentru copii de 90 locuri, școală de 640 locuri pentru elevi, opt librării, cinci magazine, trei băi, două case de locuit pentru specialiștii din agricultură. Au fost construite sau reparate 150 km drumuri pentru automobile, două poduri, 21 km trotuare, sau amenajat 18 stații auto, a avut loc telefonizarea și electrificarea satelor etc¹⁴.

Colhozurile participau la construcția școlilor – internate, contribuia la crearea condițiilor necesare materiale, la introducerea în școli a timpului prelungit al elevilor claselor I-VIII. Colhozurile cu propriile mijloace construia băi, frizării, brutării, magazine, cofetării. În 1958, de exemplu, colhozurile au construit magazine în satele Ruseștii Noi, Drogănești, Mileștii Mici, Sărata Galbenă, Chirca Veche etc. Numai în 1958 în Moldova au fost construite de către colhozuri 40 de magazine și cantine¹⁵.

Unele colhozuri s-au încadrat în construcția drumurilor, asphaltarea lor, reconstrucția satelor, străzilor etc. Asemenea lucrări se efectua în satele Cojușna, Parcani, Copanca, Ialoveni, Drepcăuți, Marculești etc. În sate au început să apară electricitatea, gazul metan, conducte de apă, canalizare, încălzire centralizată etc. construite pe banii colhozurilor¹⁶.

Colhozurile din Moldova au fost angajate de a hrăni pe gratis elevii din școli, grădinițe de copii și creșe, se crea lăptării. Așa

cantine au apărut în satele din raionul Lipcani și alte raioane. Colhozurile mai în stare au început a construi întreprinderi medicale, case de odihnă, sanatorii etc. În satul Copanca, de exemplu, colhozul a construit un spital, ambulatoriu, farmacie, casă de maternitate, grădiniță de copii¹⁷. În 1958 cu mijloace comune au început construcția lăcașelor de ocrotirea a sănătății aproape o sută de colhozuri. Au desfășurat construcția sanatoriilor colhozurile din raionul Ciadâr-Lunga într-o localitate bogată cu apă minerală. Așa construcții s-au efectuat în raioanele Kotovsc (azi Hâncești), Drochia și altele¹⁸. Din fondurile sociale colhozurile procurau pentru colhoznici foi în sanatorii și case de odihnă. În 1956, de exemplu, colhozul din satul Parcani a procurat zece foi. La Chislovodsc s-a tratat ferarul J. Salabaș, în Crimeia – paznicul D. Gaidarji, colhoznicul Nicolaev – la Esentuchi etc¹⁹. Numai în 1954 - 1958 de către colhozuri au fost construite 239 școli și cluburi, 250 caminuri pentru copii, spitale și băi, 1109 alte feluri de lăcașe de uz comunal și cultural²⁰.

Se poate considera ca eficace ajutorul colhozurilor la construcția caselor de locuit pentru colhoznici. În practică se realiza acest lucru în așa fel: colhozurile da ajutor financiar colhoznicilor, care apoi erau restituite de către locatari. Important era ajutorul cu materiale de construcții. În toți anii puterii sovietice materialele de construcții erau extrem de deficitare, în așa fel ajutorul colhozurilor era buinevenit. Sunt multe exemple de participare activă a colhozurilor în construcțiile individuale a sătenilor. Bunăoară, în satul Parcani, raionul Tiraspol, în decurs de cinci ani au fost construite cu ajutorul colhozului 800 de case²¹. În afară de aceasta colhozul a construit casa de cultură pentru 500 locuri, cinematograful pentru 900 locuri, centru de radioficare, au fost construite un spital și amenajat cu aparatura necesară, apeduct etc.²². În sat funcționa școala medie,

¹¹ Vezi: Бюджеты рабочих, служащих и колхозников МССР, стат сборник для служебного пользования, Кишинев, 1972, 1978.

¹² Бюджеты, op. cit., 1972, p. 37, 41.

¹³ Ibidem

¹⁴ Визер Б. К., Епифанов. Ликвидируется ...- Op. cit, p. 117.

¹⁵ Визер Б. К., Подъем материального благосостояние колхозников Молдавии, Кишинев, 1961. с. 54.

¹⁶ Ibidem, p. 53.

¹⁷ Советская Молдавия, 1950, 30 ноября

¹⁸ Визер Б. К., Подъем... op cit., p. 52.

¹⁹ Советская Молдавия, 1959, 25 iulie

²⁰ Ibidem ; A.N.R.M., F2848, inv.14, dos 266, f.262-264

²¹ Мищенко Д., Колхоз им. Ленина Тираспольского района, Кишинев, госиздат Молдавии, 1958. с. 43; Советская Молдавия, 1959, 15 mai

²² Ibidem

două școli de șapte clase, școala-internat pentru 340 copii, au fost construite întreprinderi de deservire comunală, bae, grădiniță de copii²³.

Alt exemplu. În satul Sofia, raionul Bălți, către sfârșitul anilor 50 funcționau școala primară, școala de șapte ani și școala medie. Aproape în întregime contingentul de profesori în aceste școli erau locuitori băștinași din sat. În sat activai medici și agronomi, tot băștinași din acest sat. Mult tineret învăța prin corespondență în școli superioare din Moldova și alt republici unionale. Casele sătenilor au fost electrificate și radioficate. Zilnic populația din sat primea mai mult de 1000 de ziare și 120 de reviste²⁴. În toate această participare a colhozului era imensă. Au apărut și așa feluri de deservire socială acordată de către colhozuri – finanțarea întreprinderilor culturale, caselor de cultură, cluburilor, bibliotecilor, în unele cazuri – a școlilor și spitalelor. Artelul agricol „Pobeda” raionul Drochia, din mijloacele gospodăriei a construit un spital pentru 50 de locuri. Colhozul s-a angajat să asigure bolnavii cu medicamente și hrană. Medicul – șef al spitalului a fost introdus în personalul colhozului în calitate de locțiitor al președintelui pentru ocrotirea sănătății. El era salarizat de către colhoz²⁵.

Nu erau colhozurile destul de puternici pentru a întreține cultura și viața comunală a satului. Cheltuielile acestea suplimentare au adus la stagnarea sistemului colhoznic în genere. De unde putea colhozurile să aibă mari venituri, dacă productivitatea agriculturii era scăzută. Iată colhozul Miciurin, raionul Călăraș. Aici au fost construite de către colhoz școală, clubul, trei case pentru creșele, cămin pentru lucrătorii de la ferme, au pornit construcția Casei de cultură. Cu ajutorul colhozului colhoznicii au construit 285 de case²⁶. Dar iată productivitatea agriculturii: roada grâului de toamnă era de 16 chintale la hectar, porumbului – 30 chintale etc²⁷. Cu așa roada nu mai faci mare brânză. Rода era chiar sub media pe

republică, tot mică, 22 chintale grâu de toamnă, porumbul – 29,6 chintale²⁸.

Alt exemplu de participare a colhozului în viața social-culturală poate sluji colhozul „Fructovâi Donbas”, creat în anii până la război. După război o atenție susținută se acorda construcției de locuințe, deservirii sociale și culturale, amenajării localităților etc. Numai în perioada dintre anii 1953-1957 cu ajutorul colhozului oamenii din Coșnița și-au construit 400 de case noi. Cu mijloacele materiale ale gospodăriei au fost construite palat de cultură, o grădiniță de copii, o bae și alte încăperi cu destinație social-culturală²⁹.

În 1960 fondul de cheltuieli social-culturale în colhoz a constituit suma de 128,8 mii ruble, iar la începutul, anilor 70 – 470,8 mii ruble. A fost construită școala medie cu 964 locuri, grădiniță de copii din Pohrebea, o nouă clădire a Sovietului sătesc, asfaltat drumul central din sat, au fost înălțate clădiri cu etaje, a mai fost construită o nouă grădiniță, amenajat un teren de jocuri pentru copii, colhozul a participat la reconstrucția spitalului din sat²⁹.

Școli au fost construite în satul Copanca și alte sate din raioanele Anenii Noi, Râșcani, Cotovsc (Hâncești) etc. Conform hotărârii Sovietului de miniștri din URSS colhozurilor, întreprinderilor industriale și altor organizații li s-a impus pregătirea cadrelor de specialiști pe cont propriu, asigurând burse pentru persoanele trimise³⁰. În școli pe pământurile colhozurilor se crea brigăzi școlarești, apărură-se chiar colhozuri școlarești, cu toate atributele administrative³¹. Colhozurile cumpărau echipament pentru ansamblurile populare și activitatea artistică în sate, cumpărau cărți și reviste pentru biblioteci. Colhozurile și sovhozurile activ participau cu mijloacele sale în viața sportivă a satelor – a fost creată societatea sportivă „Colhoznicul”.

Cum deja s-a spus, explicațiile istoriografiei sovietice, chipurile colhozurile au

²³ Ibidem

²⁴ Советская Молдавия, 1958, 24 октябрь

²⁵ «Правда», 1959. 1 апреля

²⁶ „Colhoznicul Moldovei”, 1958, 4 noiembrie

²⁷ Визер Б. К., Подъем ... op. cit, p. 56.

²⁸ Народное хозяйство Молдавской ССР, Chișinău, 1961, p. 85, 89.

²⁹ Vizer B., Zambîțchi N., „Fructovâi Donbas”, Chișinău, „Cartea Moldovenească”, 1985, p. 137-138.

³⁰ Бронич К., Развитие социалистической культуры в Молдавии после XX съезда КПСС, Кишинев, 1963. с. 43;

³¹ Ibidem, p. 44

putut participa la construcția culturală ca consecință a sporirii economice se îndreptățește numai în unele cazuri. În rest cheltuielile pentru cultură erau impuse de sus și se efectua din contul colhoznicilor, prost plătiți. Iată cum este caracterizată această situație în 1989 la nivelul CC al PC din Moldova într-un document: „Material analitic pentru elaborarea Concepției Partidului Comunist din Moldova pentru realizarea transformărilor agrare din Moldova”. „Pe spatele țărănimii (sovietice B. V.) a căzut cea mai mare povară a industrializării, revoluției culturale și securității țării. Prin sistemul de prețuri, achizițiilor de stat, plății naturale pentru stațiile de mașini și tractoare, depuneri în buget, statul acapara cea mai mare parte a produsului intern obștesc creat de țărănime. Gospodăriile româneau fără bani, multe din ele erau falimentare, nu erau în stare să efectueze construcții sociale³². Colhozurile „din mijloacele sale mizere crea baza tehnico-materială a învățământului public în localitățile rurale, a culturii, rezolva mai multe probleme sociale, limitând construcția de producere și plata colhoznicilor”³³.

Totodată schimbările în domeniul bazei materiale a culturii erau vizibile. Sporea calitatea acestei baze. Au apărut mai multe clădiri noi care mai bine corespundea cerințelor populației rurale și lucrului cultural-educativ. În 1950, de exemplu, 64 % din Casele de Cultură raionale dispunea de săli în medie de 299 de locuri, însă în 1970 – deja 87 % din cluburile raionale dispunea de săli pentru vizitatori mai mult decât de 300 de locuri. Cluburile și Casele de cultură rurale la 50 % dispunea de săli de încăpere nu mai puțin de 100 de locuri, în 1970-67 % din sălile cluburilor dispunea de locuri mai mult de 100. În sate apar săli sportive, biblioteci, cinematografe. În bibliotecile raionale numărul cărților și revistelor a crescut de la 403 mii în 1950 – la 905 mii, în 1970. Așa schimbări au avut loc în mai multe domenii³⁴. Însă din cauza discriminării satului față de orașe, localități rurale rămânea mult în domeniul culturii în urma localităților urbane, în domeniul nivelului specializării profesionale, cunoștinței

de carte, asigurării cu obiecte de uz cultural, deservirii culturale etc.³⁵

În momentul actual condițiile de viață s-au schimbat. Economia de piață dictează regulile sale de joc. Pretutindeni domină profitul. Și totuși experiența trecutului în amenajare vieții culturale a localităților rurale poate fi folosită în careva măsură.

Summary

Imposed by the soviet system the state and the collective farms spent a lot of means to create the material base of the Moldovan state socialist culture, therefore they were poor developed and suffered many losses.

The analyses of this phenomenon is the object of the research in the given article.

³² Arhiva Organizațiilor Social - Politice a Republicii Moldova (A. O. S. P. R. M.), F. 51, inv. 73, d. 170, f. 56.

³³ Ibidem, f. 6.

³⁴ Визер Б. К. Развитие ... Оп. cit, с. 289-292.

³⁵ Веzi: Итоги всесоюзной переписи населения 1970 года, Москва 1973, т 6.

CÎTEVA OBSERVAȚII ASUPRA SITUAȚIEI BASARABENILOR AFLAȚI LA MUNCĂ ÎN STRĂINĂTATE

Ion Țurcanu, dr. în istorie

E știut că, actualmente, în mai multe țări europene se află un număr mare de basarabeni, care și-au părăsit așezările de baștină în căutarea unui loc de muncă. Nu există o statistică adecvată a acestei migrații. Și nici nu poate exista, mai cu seamă din două motive: pe de o parte, emigranții își schimbă des locurile de ședere și de muncă, trecînd de la o ocupație la alta, dintr-o localitate în alta și dintr-o țară în alta, iar pe de altă parte, mulți din ei au un statut ilegal și deci nu pot intra în nici un sistem de evidență statistică. În R. Moldova, numărul acestor emigranți este evaluat între 700 de mii și un milion de oameni. Între un sfert și o treime din ei lucrează în estul Europei, de fapt aproape toți aceștia în Rusia. Restul se află în Italia, Spania, Portugalia, mai puțini în Grecia și Turcia și încă mai puțini în Franța, Marea Britanie, Irlanda și în alte țări.

Din cei aproximativ 350-400 de mii de moldoveni care lucrează în Europa Occidentală, între 200-250 de mii se află în Italia. Prin legislația ei permisivă și prin nivelul relativ înalt al dezvoltării economice, această țară este astăzi cea mai atractivă pentru emigranții din Europa de Est, ca și pentru cei din Africa de Nord sau Asia. Tocmai de aceea voi zăbovi, în continuare, asupra situației pe care o au moldovenii în Italia.

Moldovenii din Italia: cine și ce știe despre ei?

În Moldova, rar cine nu știe că foarte mulți basarabeni se află la munci în Italia. Practic, nu există localitate basarabească care să nu aibă cîțiva oameni în această țară. O numeroasă populație rămasă la vatră, în Basarabia, probabil nu mai puțin de un milion de oameni, se hrănesc din munca exercitată în Italia de oameni, de rudele lor cele mai apropiate: părinți, soți, fii, fiice, frați, surori etc. Procesele de producție, atît cît se manifestă ele în Moldova, băncile, sfera socială, inclusiv consumul public, chiar bugetul de stat, în general funcționarea întregului mecanism social este asigurată în mare parte prin munca moldovenilor în Italia, ca

și în alte țări europene, Italia rămînînd totuși în topul preferințelor moldovenilor plecați la muncă în străinătate.

Deși, la prima vedere, s-ar părea că știm destule despre moldovenii care lucrează în alte țări, în realitate populația din R. Moldova are o idee foarte vagă despre acest fenomen, are ceva știri despre el doar din ceea ce se transmite din gură în gură. Cum ajung, de pildă, moldovenii în Italia, cum sînt primiți acolo, cum își găsesc de lucru, ce munci îndeplinesc, în ce condiții, care sînt relațiile lor cu dătorii de lucru, cu patronii, cum sînt salarizați, care sînt relațiile lor cu autoritățile statului italian, ce condiții de viață au, ce perspective au ei acolo etc., etc. – toate acestea și multe altele sînt întrebări, ale căror răspunsuri în general nu sînt cunoscute în Moldova sau sînt cunoscute foarte superficial.

Lucru curios, aparent incredibil, nici Italia nu știe mare lucru despre moldoveni, chiar dacă aceștia sînt prezenți de multă vreme și în număr mare pe teritoriul ei. Italienii nu știu nimic despre Moldova; pentru cei mai „cunoscători” din ei, Moldova este o regiune a Rusiei; ce cultură, ce tradiție, ce istorie are această mică și nouă țară din est, în Italia nu știe nimeni, tot așa cum nu știu nici mulți reprezentanți oficiali ai R. Moldova. Presa și canalele de televiziune italiene vorbesc permanent și tot mai interesat, tot mai agitat despre imigranții străini în Peninsula Apenină, despre așa-ziii străneri. Zilnic poți afla fel de fel de lucruri despre români, albanezi, marocani, negri, chinezi, latino-americiani, despre ucraineni, polonezi și ruși. Nimic sau aproape nimic nu se spune despre moldoveni. Și trebuie să observăm că, procentual, adică raportați fiind la întreaga populație a R. Moldova, emigranții moldoveni în Italia sînt cei mai numeroși.

Despre statutul, modul de viață și mentalitatea moldovenilor din Italia

Prima și cea mai puternică impresie pe care o lasă moldovenii din Italia este marea lor dorință de a găsi un loc de muncă, remunerat satisfăcător, dacă nu bine. Constați apoi la ei

tendința la fel de puternică de a avea un statut legal, recunoscut de legislația italiană. Am observat un fenomen care îi deosebește categoric pe moldoveni de ceilalți imigranți și care este oarecum relevant pentru caracterul lor. Am în vedere predispoziția de a executa orice fel de munci, oricât de grele, oricât de murdare, chiar neregulamentare, antiumane, provizorii, epizodice, chiar plătite prost, cerînd în schimb satisfacerea unei singure condiții: ca locul de muncă să existe, drept garanție a asigurării unei surse de trai.

Presa italiană nu scrie niciodată rău despre moldoveni, poate cu excepția unor cazuri singulare și absolut incidentale, atipice. Altfel spus, pentru opinia publică italiană, aflarea moldovenilor în Italia nu constituie un motiv de neliniște, ca în cazul celorlalți imigranți. Moldovenii sînt cei mai căutați ofertanți de brațe de muncă, mai ales la muncile cele mai grele, cum ar fi în construcții, la salubritizarea spațiilor urbane, în transporturi, la îngrijirea copiilor și bătrînilor etc. În timp ce în azilurile pentru străneri numărul celor găzduiți crește, moldovenii care apelează la astfel de servicii este tot mai mic. Am întrebat la Serviciul pentru migrații din Torino, așa-zisul „Sermig”, dacă sînt moldoveni pe acolo și mi s-a răspuns că de moldoveni au auzit, dar că, în ultima vreme, pe acolo ei nu prea se mai vîd. Deci cei mai mulți din ei fie că au un loc de muncă stabil, fie că execută munci epizodice sau sînt în căutarea unei ocupații, reușind în același timp să-și facă singuri rost de o bucată de pîine.

Faptul că moldovenii nu constituie un subiect permanent al presei nu este deloc întîmplător. Explicația se află în faptul că cei mai mulți din ei evită propriile manifestări publice, preferă să rămîna cu ei înșiși, închiși în sine. Autoizolarea este caracteristică mai ales pentru badante, adică pentru îngrijitoarele de bătrîni, bolnavi și copii, și asta cu atît mai mult cu cît chiar prin caracterul muncii lor ele sînt condamnate la izolare permanentă. Fenomenul merită toată atenția, deoarece badantele constituie cea mai numeroasă categorie de lucrători moldoveni din Italia.

Pe de altă parte, moldovenii de aici, cu excepțiile despre care voi vorbi mai încolo, manifestă mare interes pentru starea de lucruri din Moldova, cei mai mulți din ei mai trag

nădejde că, mai devreme sau mai tîrziu, situația se va schimba spre bine și aici, ca să poată reveni și ei acasă, unde ar putea trăi mai bine decît în străinătate.

Nu mai puțin interesantă este atitudinea lor față de banii pe care îi cîștigă. În general, banii sînt ținuți foarte din scurt. Această tendință se manifestă mai ales la categoriile care prestează munci grele sau mai mult ori mai puțin degradante, ca în cazul badantelor. Banii cîștigați sînt destinați, aproape în exclusivitate, pentru consum. Sînt cazuri cînd unii moldoveni pot iniția o mică afacere proprie: o pizzerie, o spălătorie pentru mașini, o mică întreprindere de transport etc. Sînt mulți care și-au cumpărat locuințe în localitățile unde muncesc. Totuși majoritatea absolută trimit banii acasă, în Moldova. Acasă, banii sînt folosiți pentru construirea sau reparația caselor, achiziționarea de case noi, cumpărarea autovehiculelor, susținerea copiilor la învățătură ș.a. Nu de puține ori însă, aceste cheltuieli nu au nici o justificare, ca în cazurile cumpărării sau a construirii unor case foarte costisitoare, pe care, cu banii cîștigați în Italia, nu pot fi terminate sau întreținute în stare bună.

Fenomenul care îi afectează cel mai grav pe moldoveni, atît pe cei plecați în Italia cît și pe oamenii lor apropiați de acasă, este destrămarea familiilor. Societatea italiană este o comunitate blazată, în bună parte indiferentă față de principii, cu excepția conveniențelor, care nu au însă altă funcție decît de a face viața oamenilor mai comodă, scutită pe cît se poate de tensiuni, incidente, conflicte etc. Oamenii sînt foarte amabili unii cu alții, fără ca asta să însemne neapărat că acest comportament ar fi dictat de niște convingeri mai mult sau mai puțin profunde. Angelo, proprietarul unei mici firme, un bărbat de vreo 70 de ani, care are copii ce au depășit demult prima tinerețe și care trăiește cu o fată de vreo 24 de ani, originară dintr-o țară din America Latină, zice că un număr mare de italieni au prea mulți bani și asta îi strică pe oameni. Sondajele făcute în mediul acestei populații au situat printre primele trei preferințe ale italienilor mîncarea, sexul și distracțiile. Bărbat sau femeie, tînar sau bătrîn, credincios sau necredincios, cultivat sau complet lipsit de cultură, sănătos tun sau infirm, – toți aleargă într-o goană nebună după plăceri. Modul de

viață al unei importante părți a societății italiene este unul libertin, de foarte multe ori aici nu se pune mare preț pe legătura sufletească a soților, pe fidelitatea reciprocă, pe consacrarea deplină a unuia pentru celălalt. A avea un concubin ori o concubină este un fenomen considerat oarecum în firea lucrurilor. Divorțurile și recăsătoririle frecvente, viața conjugală dublă sau paralelă, ca o formă camuflată de concubinaj, sînt fenomene care nu miră și cu atît mai mult nu scandalizează pe nimeni. Nu se poate spune că italienii nu ar dori să fie buni familisti, dimpotrivă, dar atracția aventurii amoroase, fascinația plăcerii sexuale, dorința irepresibilă de a umple viața cu cît mai multe distracții etc., îi face pe mulți să caute satisfacții în afara familiei. Situația aceasta este o mare provocare pentru mulți moldoveni sosiți în Italia, mai ales cînd propria lor viață familială de pînă la plecarea de acasă nu era un model de legătură sufletească de nezdruccinat dintre soți. Drept urmare, destui bărbați și destule femei care muncesc în Italia sînt tentați să renunțe, temporar sau pentru totdeauna, la familiile de acasă, înjghebînd aici noi cupluri conjugale sau mai degrabă concubine, mai mult sau mai puțin durabile. Nu de puține ori, și cu soții rămași acasă, în Moldova, se întîmplă același lucru, chiar dacă aici tentațiile nu sînt tot atît de mari ca în Italia. Pînă la un punct, în ambele cazuri explicația acestei situații este aceeași: fragilitatea familiei, lipsa sau slăbiciunea legăturii trainice dintre soți.

Deosebit de interesant și, din păcate, foarte răspîndit și deci tot pe atît de instructiv este cazul așa-zisului „fidanzat”. În italiană, „fidanzato” înseamnă „logodnic”. Indiscutabil, comparativ cu italienele, fiice ale unei nații îmbătrînite, femeile din est – românce, moldovence, ucrainence, rusoaice – sînt mult mai frumoase. Italienii sînt puternic atrași de ele. Mulți din ei, căsătoriți sau nu, intră ușor în legături intime cu astfel de femei. Unei tinere femei din est, care are un astfel de concubin, îi place să-l numească „fidanzat”, adică logodnic. Bineînțeles că sînt cazuri cînd această legătură se dezvoltă într-o adevărată căsătorie, dar din păcate nu aceasta este regula. Regula e că aceasta e o legătură de concubinaj și, ca atare, sub aspectul duratei, trăiniciei și al raportului afectiv, se află, de cele mai multe ori, sub semnul întrebării. Multe „fidanzate” sînt de fapt

femei cumpărate, au (provizoriu) statutul unui bun aflat în proprietatea privată a unei alte persoane. Tot așa ca o sclavă, ea are datoria de a face viața stăpînului cît mai agreabilă, mai plină de plăceri. Situația unei astfel de femei este extrem de complicată, cît timp statutul ei real oscilează între prostituția camuflată și căsnicia adevărată. Cele două situații nu sînt niciodată compatibile, dar sînt întotdeauna reciproc transferabile și substituibile. Însă ceea ce rămîne dominant în toate situațiile acestea, ceea ce nu poate fi schimbat este nesiguranța: o femeie angajată într-o astfel de evoluție nu poate avea niciodată garanția unui deznodămînt fericit.

Situația cea mai bună, dintre toate categoriile și grupurile de moldoveni din Italia, o au cei care se află acolo împreună cu familiile lor. Starea acestor familii nu este nici pe departe identică, întîi de toate din cauza condițiilor materiale și de trai foarte diferite. Dar acestea au o viață mult mai bună decît imigranții izolați, care însă sînt și cei mai numeroși. De regulă, ambii soți lucrează, ceea ce asigură familia cu un venit destul de bun. De multe ori, lucrează și copiii, cînd aceștia sînt majori. Cu atît mai bine dacă ei au o meserie înșușită aici, în Italia, și încă mai bine dacă au absolvit o facultate. În majoritatea cazurilor, aceste familii închiriază o locuință cît de cît confortabilă sau chiar au o locuință cumpărată pe bani proprii. Pentru strănierii din Italia, a cumpăra o locuință nu este un lucru extrem de complicat. Dacă măcar unul din soți are contract de muncă, el poate beneficia de un credit bancar cu o scadență destul de mare, cînd aceasta este dorința celui ce împrumută. Este adevărat că procentele sînt pipărate, dar asta este regula generală pentru toată țara, adică aici sînt excluse atitudinile discriminatorii față de strănieri.

Impresia generală pe care o lasă familiile de moldoveni din Italia este încurajatoare: un trai îndestulat, în majoritatea cazurilor o siguranță a zilei de mîine, o atmosferă familială reconfortantă, o integrare mai bună în societatea italiană decît în cazul moldovenilor singuratici, cum este mai ales situația badantelor. Trebuie observat însă că tocmai această siguranță le face mai puțin interesate de ceea ce se întîmplă în Republica Moldova. Spre deosebire de badante și alți singuratici, membrii acestor familii nu au nevoie să telefoneze mereu în Moldova ca să

afle ce mai e nou pe acolo. Ar fi însă o mare greșală să se creadă că ei s-ar fi înstrăinat complet de baștină, ar fi uitat satele sau orașele din care au plecat, că nu ar mai vrea să știe de rudele, prietenii și cunoscuții rămași acasă. Mulți din ei, și e vorba bineînțeles de cei mai în vârstă, mai speră ca și în Moldova să se poată ajunge la un trai mai bun, ca astfel ei să se poată întoarce acasă cât mai curînd.

În ceea ce privește atitudinea moldovenilor din Italia față de modul de viață de la baștină, față de realitățile din Moldova, se constată două manifestări. Există o categorie care, chiar dacă nu este complet indiferentă față de tot ce e moldovenesc și românesc, de ex., față de cultura și tradițiile noastre, față de marile noastre personalități, față de istorie, limbă, față de evenimentele care se petrec în R. Moldova și în România, au totuși un interes redus față de toate acestea. Din fericire însă cei mai mulți moldoveni nu numai că nu au uitat tot ce au învățat și au trăit acasă, dar fac tot ce pot ca modul lor tradițional de viață să rămînă și în Italia neschimbat. Botezurile, cumătriile, nunțile, celebrarea zilelor de naștere, întîlnirea sărbătorilor religioase se fac întocmai ca în Moldova.

Ba mai mult, există mulți moldoveni care inițiază variate activități culturale după tipul celor de acasă: concerte cu muzică, dansuri, recitaluri de poezie, expoziții de artă, lansări de carte etc. Astfel de acțiuni se fac posibile datorită celor cîteva asociații ale moldovenilor, cum e „Speranța”, la Torino, și „Moldova”, în regiunea Veneției. E adevărat că, deocamdată, moldovenii nu s-au constituit într-o comunitate consolidată prin intermediul unor mari asociații, cum sînt ARI (Asociația românilor din Italia) sau „Frăția”, o altă asociație a imigranților din România.

Ce siguranță au moldovenii că vor putea munci nestîngheriți în Italia?

Se știe că cea mai sigură și mai ușoară cale a moldovenilor de a ajunge în Italia, de a-și găsi un loc de muncă acolo și mai ales de a nu avea probleme cu poliția italiană, atunci cînd nu au un contract de muncă perfect legal, este să aibă cetățenie română, adică, altfel spus, să fie cetățeni ai Uniunii Europene, sau cum se zice acum de obicei, să fie *cetățeni comunitari*.

În ultima vreme însă comunitatea românilor din Italia se confruntă cu o foarte serioasă criză de imagine. Este vorba de faptul că un număr de români au fost implicați într-o serie de ilegalități în diferite localități italiene, fiind vorba mai ales de jafuri și furturi, dar și de cîteva acte mai grave, cum a fost, la sfîrșitul lunii octombrie 2007, maltratarea și omorul unei italiene la Roma (cazul țiganului român Mailat). În general, cel mai îngrijorător este faptul că, pe parcursul acestui an, în Italia au intrat foarte mulți țigani. În cazul lor, guvernul italian se confruntă cu o grea dilemă: pe de o parte, fiind cetățeni comunitari, aceștia nu pot fi expulzați din țară, iar pe de altă parte, aflîndu-se în permanent conflict cu ordinea publică și cu legile italiene, ei ca și cum se situează ei înșiși, deliberat, în afara societății italiene. „Ce-i de făcut”? se întreabă autoritățile. „Luați măsuri!” strigă cetățenii italieni la reprezentanții puterii. Presa și toate buletinele de știri radio și TV italiene sînt îmbîcsite neîncetat cu referințe mai noi sau mai vechi la ilegalitățile comise de cetățeni români în Italia, care par a fi întrecuți în această privință doar de către albanezi și marocani.

Efectele negative ale acestei propagande pentru românii și pentru moldovenii cu cetățenie română, ce se află acum în Italia, nu întîrzie să se arate; între altele, presa a semnalat de mai multe ori faptul că italienii nu mai vor badante românce, din frică de jafuri și hoții. Și, în cazul moldovenilor, tocmai badantele constituie categoria cea mai numeroasă de lucrători, poate nu mai puțin de 60-70 la sută. Nu întîmplător, atunci cînd solicită locuri de badante, moldovencele caută să-i convingă pe dătătorii de lucru că nu sînt românce.

Fenomenul infracționalității românești, care de fapt este de cele mai multe ori de origine țigănească, îi neliniștește foarte mult pe reprezentanții puterii și pe oamenii politici italieni. Președintele provinciei Treviso, Leonardo Murano, de ex., a atenționat în mai multe rînduri asupra faptului că „în ultimii ani, numărul infracțiunilor a crescut foarte mult, mai ales în nordul” țării. „Cea mai mare parte a celor reclamați sînt cetățeni din țările Europei de Est, implicați în crime, violențe sexuale, extorcări și jafuri”. Viceprimarul din Milano, Riccardo De Corato, atacă problema frontal: „Este inutil să

ne învățăm în jurul cozii, imigrația stă la baza tuturor problemelor”. Între altele, pînă se va ajunge la soluția potrivită pentru fenomenul general al imigrației, este necesar să fie rezolvată de urgență problema romilor, adăugă De Corato.

Unii reprezentanți ai administrației locale și mai ales politicieni de dreapta cer măsuri represive cît mai aspre împotriva imigranților certați cu legea, inclusiv pedeapsa cu moartea. Viceprimarul din Treviso, de ex., afirmă franc: „Să fie spînzurați și dați pe mîinile cetățenilor. Eu dau săpunul și pregătesc ștreangul”. Tot așa gîndește și senatorul Stiffoni din partidul Lega Nord. Președintele acestui partid, Umberto Rossi, nu este tot atît de categoric. „Nu cred că pedeapsa cu moartea rezolvă ceva”, dar adăugă imediat: „Trebuie, totuși, să-i trimitem acasă la ei”. În ceea ce îi privește în mod special pe români, el susține că aceștia sînt un pericol pentru Italia. Numai pe parcursul lunii septembrie, Rossi s-a pronunțat de cîteva ori asupra problemei imigranților, precizînd între altele: „Nu trebuie ca imigranții să fie lăsați să intre și este necesar să se reactiveze o lege privind intrarea lor. Trebuie să facem o lege pentru a frîna intrarea imigranților și apoi este nevoie să-i ajutăm la ei acasă. Aici în Italia nu încăpăm cu toți”.

Care este totuși poziția guvernului italian în această chestiune? Pînă la cazul Mailat, ea a fost exprimată destul de explicit de către ministrul de interne Giuliano Amato. Conform datelor din anul trecut ale ministerului privind clasamentul infracțiunilor, de la omucideri și pînă la extorcări, pe primele trei locuri se află românii, albanezii și marocanii. În ceea ce îi privește în mod concret pe români, ministrul Amato menționa într-un interviu acordat cotidianului *La Repubblica* că „criminalitatea română, în acest moment, este una dintre problemele majore pentru siguranța țării noastre”. Ministrul da asigurări că găsise și soluția pentru această problemă. Este vorba de directiva europeană 38 din 2004, după care orice cetățean comunitar are dreptul să se stabilească oriunde în Europa, „cu condiția să dispună pentru sine sau pentru rudele sale de resurse economice suficiente pentru a nu deveni o povară pentru asistența socială a statului membru gazdă”. În baza acestei directive, a fost

elaborată o circulară, sensul și efectul căreia ministrul le explică astfel: „Fiecare cetățean comunitar poate merge în altă țară înregistrîndu-se în evidența populației. Dar o poate face numai dacă are mijloacele licite de susținere. Dacă nu le are, este expediat acasă. Și asupra acestui lucru, eu am dat ordine foarte precise poliției: să verifice cu mare atenție existența acelor cerințe și acelor mijloace licite de susținere. Și în caz contrar, să procedeze rapid la repatrieri”.

Evident, aceste măsuri, dacă vor fi cu adevărat aplicate, îi vor afecta nu doar pe țigani, împotriva cărora ele țintesc în primul rînd, ci aproape tot atît de mult pe toți posesorii de cetățenie română, care în momentul verificării nu au în regulă actele de ședere în Italia și/sau nu dispun de mijloacele de întreținere stipulate de actele normative corespunzătoare. Altfel spus, îi vor afecta direct și pe foarte mulți moldoveni cu cetățenie română.

Situația românilor din Italia s-a agravat mult în urma cazului Mailat. În ședința extraordinară, din 31 octombrie 2007, guverul italian a aprobat cererile repetate ale unor conducători ai administrației locale de a limita imigrația în Italia și, în caz de nevoie, de a lua măsuri pentru expulzarea din țară a strănienilor care se dedau la acțiuni care sfidează legea. Cel care a insistat cel mai mult asupra luării unor astfel de măsuri este primarul Romei Walter Veltroni. Decizia guvernului este categorică. Din Italia urmau să fie expulzați toți cetățeni români cu cazier. În aceeași zi, Romano Prodi a discutat chestiunea la telefon cu premierul român Călin Popescu Tăriceanu. A doua zi a urmat un decret în acest sens al președintelui Italiei Giorgio Napolitano. Tot atunci, la Roma au fost trimiși cîțiva ofițeri români care aveau sarcina să ajute autoritățile italiene, împreună cu alți colegi de-ai lor din țară care se aflau de mai multă vreme acolo, pentru a cerceta cazurile de crimă, săvîrșite de cetățeni români și a asista autoritățile italiene la soluționarea problemei infracționalității în sînul comunității românești din Italia. În România, a urmat o foarte intensă campanie de presă pe această chestiune, care nu a făcut decît să umfle pînă la grotesc gravitatea situației. Au urmat și alte acțiuni, între care schimburi de delegații și de replici între conducerea celor două țări, proteste ale autorităților române la Strasburg și

Bruxelles față de declanșarea expulzării de cetățeni români din Italia ș.a.

Se pare însă că, din fericire, pericolul expulzării în masă a cetățenilor români din Italia nu este chiar atât de real. Așa ne fac să credem unele declarații ale comisarului european pentru justiție, Franco Frattini, făcute, ce-i drept, cele mai multe din ele, încă înainte de acest incident. Declarațiile făcute de ministrul comunitar în septembrie 2007 pentru prestigioasa publicație „Financial Times” sînt în completă disonanță cu măsurile restrictive intenționate și în parte deja realizate de autoritățile italiene. Frattini pornește de la o altă realitate îngrijorătoare, și anume de la îmbătrînirea rapidă a populației bătrînei Europa, fapt ce generează un mare deficit de forță de muncă în majoritatea țărilor europene. Pentru a contracara efectele negative ale acestui proces natural, Uniunea Europeană, trebuie să-și relaxeze criteriile de acceptare a imigranților și, în următorii 20 de ani, să-și deschidă porțile pentru 20 de milioane de muncitori sezonieri. Altfel spus, țările europene trebuie să înlăture orice bariere în calea pătrunderii în Vest a muncitorilor nu numai din Europa răsăriteană, dar chiar și din Asia și Africa.

Mobilul care determină o astfel de atitudine este mult mai înalt și ține de o perspectivă mult mai îndelungată comparativ cu neliniștile provocate de strănieri în Italia sau în oricare altă țară vest-europeană. Este vorba de nevoia ca Europa să poată face față concurenței economice foarte puternice din partea Canadei, a Australiei și SUA, și tocmai această necesitate determină Consiliul Europei să încurajeze mobilitatea pe piața europeană a muncii. Concluzia lui Frattini, o adevărată provocare pentru politica demografică și pentru ordinea internă din țările europene, neliniștite de aflulul strănierilor, este cît se poate de relevantă: „Trebuie să privim imigrația nu ca pe o amenințare, ci ca pe un fenomen pozitiv, inevitabil al lumii de azi”.

Așadar, moldovenii, ca și ofertanții de brațe ieftine de muncă din alte țări europene și neeuropene slab dezvoltate, nu au de ce să se teamă că ar putea fi expulzați din Italia sau din alte țări vest-europene, unde muncesc acum. Dimpotrivă, aceste țări sînt nevoite să primească noi și noi imigranți din Est, chiar împotriva voinței unor forțe politice de la ele, a unor

funcționari de stat și mai ales a păturii celei mai înstărite a populației lor, care vrea să-și consume netulburată avutul, deși tocmai aceasta apelează cel mai mult la munca necalificată din Est.

Chestiunea redobîndirii cetățeniei române de către moldoveni care pleacă la muncă în alte țări

Nu e o noutate că pentru moldovenii care sînt în căutarea unui loc de muncă într-o țară europeană, cetățenia română este extrem de importantă. În vremea de la urmă, mai cu seamă în ultimul an, s-a făcut multă vorbărie în această chestiune.

Problema însă nu este deloc simplă. Pe de o parte românii basarabeni învinuiesc, în general, pe bună dreptate – guvernul român pentru faptul că cetățenia română li se acordă foarte greu, cam la trei-patru ani de la data depunerii cererii. Dar pe de altă parte, guvernul comunist de la Chișinău se opune cît poate acestui proces, sub motiv absolut nefondat cum că, prin acordarea cetățeniei pentru moldoveni, guvernul român s-ar amesteca în viața internă a statului moldovean. În plus, problema s-a complicat foarte mult și ca urmare a aderării României la UE, ceea ce a redus drastic posibilitățile de contact ale populației basarabene cu România și cu țările membre ale UE.

Sub presiunea acestor factori, guvernul României a demarat o acțiune de grăbire și facilitare a redobîndirii cetățeniei române de către cetățenii R. Moldova.

Este vorba, deocamdată, de ordonanța de urgență din 5 septembrie 2007 a guvernului român privind procedura de obținere a cetățeniei române. Motivul ordonanței a fost reducerea termenului de acordare, iar în cazul moldovenilor și, în general, al românilor din afara României, de redobîndire a cetățeniei române. La modul concret, chestiunea a fost rezolvată astfel. Ca și pînă acum, cererile de acordare a cetățeniei se află în competența unei Comisii din judecătoria. Numai că mai înainte judecătorii, care făceau parte din Tribunalul București, se întruneau special în acest scop o dată sau de două ori pe săptămînă. Asta înseamnă că comisia nu activa permanent, deci se întrunea epizodic, din cînd în cînd, și numai dacă majoritatea judecătorilor erau disponibili, ceea ce se întîmpla destul de rar. De aceea nu

era deloc întâmplător că cererile erau examinate cu destulă întârziere, iar deciziile de acordare a cetățeniei se luau după câțiva ani lungi de așteptări din partea solicitanților. Nou acum este faptul că a fost creată o Comisie permanentă pentru cetățenie, constituită din consilieri juridici asimilați magistraților din Ministerul Justiției și care, *la nevoie*, se poate întruni chiar și de cinci ori pe săptămână.

Se pare însă că, deocamdată, putem vorbi doar despre un început promițător de rezolvare favorabilă a problemei privind redobândirea cetățeniei de către cei îndreptățiți să o obțină. Nediferențierea dobândirii, care de obicei e un procedeu destul de greoi, de redobândire, care nu necesită tot atâtea verificări și formalități, este unul din punctele cele mai slabe ale Ordonanței, ceea ce atrage nemulțumirea justificată a solicitanților de redobândire a cetățeniei. Se pare, de asemenea, că nu există o cale și un orar riguros stabilite pentru mișcarea actelor, de la depunerea cererii și pînă la emiterea ordinului de acordare a cetățeniei. Nici Comisia nu pare să aibă un orar fix de lucru, de vreme ce se întrunește *la nevoie*, altfel spus, în dependență de variate circumstanțe.

Rămîne să sperăm, cum am mai spus, că ultima ordonanță a guvernului român despre cetățenie este doar un prim pas spre găsirea unei soluții mult mai bune privind redobândirea cetățeniei române de către basarabeni.

Serviciul consular, marea problemă a relațiilor moldovenilor cu străinătatea

Una dintre cele mai mari probleme pe care le au moldovenii aflați la muncă în Italia sau care intenționează să plece acolo și care nu au cetățenie română este în ce măsură pot ei beneficia de servicii consulare operative și competente, fie din partea guvernului Republicii Moldova, fie din partea guvernului italian.

Serviciile guvernului moldovean se limitează, bineînțeles, la ceea ce pot face reprezentanțele ei pe teritoriu italian. Deocamdată, acestea se identifică cu ceea ce oferă consulatul de pe lângă Ambasada Moldovei de la Roma. Nu discutăm profesionalismul, eficiența și buna-credință a lucrătorilor din această instituție. E cunoscut însă că, oricîtă bunăvoință ar avea ei, eficiența le este redusă foarte mult chiar și prin faptul că ambasada este amplasată într-un spațiu

inadecvat (într-un apartament la al nu știu cîtelea etaj), că ea nu dispune de birouri și săli de lucru cerute de specificul lucrului consular, că solicitanții de servicii, vorba fiind de sute de oameni zilnic, trebuie să stea la cozi afară în stradă pe orice timp, multe ore și chiar zile la rînd ș.a.m.d. Listele de solicitanți sînt foarte lungi, programarea se face cu cel puțin două luni înainte, iar aceasta nu este, în sine, o garanție că omul își va putea rezolva problema ce-l doare în momentul cînd va fi ascultat de lucrătorii consulatului.

Mai există două consulate onorifice la Milano și Bari, cărora formal le sînt delegate unele competențe privind serviciile consulare, dar cetățenii moldoveni aproape că nu știu de ele, ceea ce arată că acestea sînt *doar onorifice*, neavînd împuterniciri reale de a se implica în serviciul consular ca atare. Se zice că guvernul moldovean ar fi decis să deschidă un consulat general al R. Moldova la Bologna, unde se află una dintre cele mai numeroase comunități de moldoveni. Cînd însă va începe să lucreze efectiv acest consulat, e greu de spus.

Cît privește contribuția părții italiene la deservirea consulară a moldovenilor, lucrurile sînt, și aici, destul de încîlcite.

Problema problemelor o face faptul că în Moldova nu există o reprezentanță diplomatică sau măcar consulară italiană. Formal, toate lucrările de acest gen privind relațiile moldo-italiene ar trebui să fie soluționate în cadrul ambasadei Ungariei de la Chișinău, știindu-se că guvernul moldovean și mai cu seamă președintele Voronin s-au opus cu îndîrjire ca aceste prerogative să revină Ambasadei Române din Molodva, soluție ce se impunea de la sine. Din variate motive, foarte puține țări s-au grăbit să se înscrie la Centrul pentru Eliberarea Vizelor în spațiul Uniunii Europene de pe lângă Ambasada Ungară. Cel mai rău pentru moldoveni e că nu a făcut-o nici Italia, și nici nu putea să o facă, deoarece, dată fiind preferința prea mare a căutătorilor de lucru moldoveni pentru Italia, asta ar fi însemnat că acest centru ar fi trebuit să fie aproape în exclusivitate italian. Altfel spus, ar fi trebuit să fie un consulat italian în cadrul unei ambasade neitaliene.

Prin urmare, serviciile consulare italiene pentru cetățenii R. Moldova au rămas să se facă,

tot așa ca înainte, în cadrul ambasadei Italiei de la București. Dar, după aderarea României la UE, cetățenii moldoveni nu mai pot trece Prutul tot atât de ușor ca înainte, doar în baza pașaportului moldovenesc. Trecerea se face cu viză de la consulatul român din Chișinău, iar aceasta se obține destul greu, după programare din timp cu o lună-două sau chiar mai mult, după zile de stat la coadă și după luni de așteptări. Guvernul de la Chișinău, mereu temător ca nu cumva moldovenii să prindă la prea mare dragoste față de România, face tot ce poate pentru a zădărnici trecerea acestora peste Prut. Tocmai de aceea nu a permis, așa cum convenise împreună cu guvernul român la începutul anului 2007, deschiderea a încă două consulate românești în Moldova, la Cahul și Bălți, care i-ar fi ajutat foarte mult pe solicitanții de vize moldoveni pentru Italia să-și rezolve această problemă operativ și în condiții normale la București.

Soluția optimă pentru facilitarea plecării cetățenilor moldoveni la muncă în Italia rămâne deschiderea unei misiuni diplomatice italiene în Moldova. Bineînțeles că aceasta ar putea contribui foarte mult și la rezolvarea multor probleme ale moldovenilor care deja se află în Italia. Deocamdată însă nu s-a întreprins nimic concret în acest sens.

Încet-încet, Moldova se apropie de Europa, integrarea ei în UE oricum este inevitabilă, în pofida faptului că sînt de sinceri și de stăruitori în această privință guvernării de la Chișinău.

La 10 octombrie 2007, ministrul de externe al R. M. Andrei Stratan și vicecomisarul european Franco Frattini au semnat la Bruxelles Acordul privind facilitarea regimului de vize și Acordul privind readmisia între Republica Moldova și Comunitatea Europeană. Ratificarea acestor documente de ambele părți, care s-a și făcut chiar zilele acestea (pînă la 13.11.2007), va ușura întrucîtva plecarea moldovenilor în Europa. Totuși, trebuie să observăm că viza pentru 90 de zile nu este cea mai bună soluție pentru moldovenii care vor să plece la muncă în țările europene pe un termen nelimitat. Este adevărat ca ea îi va scuti pe foarte mulți să plătească 4-5 mii de euro diferitor afaceriști necurați pentru a ajunge și apoi a rămîne ilegal în Italia sau în altă țară europeană, dar ea nu poate fi mai mult decît pur și simplu un mijloc mai comod și fără risc al emigrației ilegale basarabene în Europa.

Se cer, prin urmare, măsuri mai energice și mult mai eficiente de susținere a emigrației muncitorilor basarabeni în Europa. Pe de o parte, se cere implicarea serioasă și cît se poate de eficientă a guvernului R. M. în acest proces, iar pe de altă parte se impune strîngerea relațiilor moldo-italiene și întîi de toate deschiderea unei ambasade italiene la Chișinău. Prioritară rămîne nevoia ca guvernul moldovean să aibă o legătură cît mai strînsă cu comunitatea moldovenilor din Italia, tot așa ca și cu emigranții basarabeni din alte țări europene.

THEORETICAL APPROACHES OF COMMUNICATION AND MEDIA ACTION (continuare din nr.3(7),2007).

Matei Șimandan

Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad, România

The Theoretical Debate about the Effects of Mass Communication

Herbert Marcuse (1977), adopting a critical view of the relationship between society, communication and ideology, considers that the function of the mass communication media consist in the creation of the “one-dimensional man” and his endowment with a “false consciousness” through which he should fully accept the society he lives in. “The functional communication, “he writes“, is only the outer layer of the one-dimensional universe within

which man is trained to forget, to translate the negative into the positive, so as to be able to go on functioning, impoverished but capable of work and with a fairly good efficiency (...) The coordination between the individual and his society is achieved even in those levels of the spirit where the concepts meant to encompass the existing reality are conceived. These concepts are borrowed from the intellectual tradition and are translated into functional terms: this translation, while it weakens the negative power of thinking, it also reduces the

tension between thinking and reality “, concludes Marcuse (1977:334).

As a reality defining instrument, language has also become an instrument through which power is exerted, and the words frequently used in the political speech , like liberty, democracy, social justice or equality of chances , signify what the dominant class means and are therefore restrictively applied. The surplus of meaning of the functional concept “ highlights the restricted or even deceiving form under which events may become known “ and if the words with positive connotations do not raise particular problems of social communication , those with negative connotation “ attain a fake concreteness, isolated from the terms that make up their reality.” Under these circumstances, claims Marcuse, language becomes manipulating, trying to cancel contrary concepts, the meaning of words remain fixed images rendering the public immune to criticism or protest, while the theory and practice are made “to coincide with the facts of the individual’s existence , without allowing for the conceptual criticism of these facts”(1977: 336-337).

The problems of the social communication and of language as a medium for the exertion of dominance and power are dealt with by Jürgen Habermas (1983/2005). In his opinion, “the public sphere” represented a debate area in which problems of general interest for the functioning of the social system were discussed, thus creating the framework for the generation of public opinion. Once the social premises changed, the functions of the “public sphere” have become “ornamental” while the relevant political processes are at present unfolding within private administrations, unions, parties or public administrations. Most of the time, the public as such is only seldom included in the circle of power and even then only to acknowledge decisions already taken, contrary to the initial meaning of public sphere that, at least in principle, implies individuals with equal rights that meet in a forum of public debate.

According to Habermas, the promises offered by the initial development of the “public sphere” run the risk of being compromised by the development of mass media and mass

entertainment. These two make the public sphere look as a deception the more so as the public communication concerning the real problems of the society is “prepared and manufactured first at the upper levels”. Although “the public sphere is created”, it does not exist since “the favourite material of the created public sphere is precisely what – in its proper meaning – is in contradiction with it, namely the particular sphere. It is treated still as if it were unnoticeable, personal and even autonomous. However it is not left at the disposal of the mass media represented by some elected individuals but it is sometimes created according to these people’s desiderata. Unlike this, the proper public sphere, that of the great organization, of the state and economy is apparently privatized: i.e. presented to everybody in such a manner as if there were individuals and personal relations, and not institutions and interests. In this way , from the beginning , the political participation of the citizens is tendentiously neutralized , captured by the manipulated public opinion, instead of letting the real public opinion be made by the citizens themselves”, concludes Habermas (1983: 51).

In the sixties and seventies the studies of Jean Baudrillard concerning simulation, implosion, hyper reality and the effects of the new mass communication technologies brought to the fore the deep transformations generated by modern mass media in the lives of the individuals and society. He claims that in an age where mass media are ubiquitous, a new reality is created in which television defines to an ever larger extent what exactly the world we are living in is. The new reality or “hyper reality “ refers to that social universe in which the models and codes determine the ways of thinking and behaviour of the individuals and communities , while the mass communication and entertainment media offer more intense and more demanding experiences than the “ordinary” events of everyday life. The world of the hyper reality is made up of semblances, i.e. of images stemming from other images and not from the “outer” reality. This is why the communication media present a distorted reality, while subjectivity becomes fragmented and even altogether lost. New social experiences

emerge in which the individuals refuse “the real” in favour of the “ecstasy” of the hyper reality generated by the mass communication media. According to Baudrillard, these processes of transformation are associated to an “implosion” in which social classes and categories, political differences, generic differences and even the boundaries between the domains of culture, science, and social life are “molten in a huge sphere of all beliefs”, a thesis which proves the post-modern affiliation of the author.

Baudrillard’s theory has been influential so that an author as John Thompson (1995) proposed that the social and ideological effects of communication should be rediscussed and the contexts and consequences of mass culture industrialization analyzed. In this respect, Thompson’s proposals refer mainly to effects such as: standardization, serial cultural production, the status of the entertainment industry or the marketization of information. He believes that the ideas proffered by Marcuse, Habermas and Baudrillard show their affiliation to the critical theory and postmodernism. The mass media, Thompson claims, do not forbid us from having a critical thinking, and the image of the audience as a passive receiver of media messages, a theory accredited by the aforementioned authors does not resist at a more careful examination. Whether we acknowledge or not, the media messages are discussed by the individuals during their reception, they are changed via a continuous process of telling and retelling, of criticisms and comments sometimes with a tinge of humour and of systematic interpretations and reinterpretations. “While the individuals receive the messages of the mass media and make them their own, Thompson writes, they are also involved in a process of self education and self understanding, although in often implicit or covert ways. While we perceive the messages and incorporate them as routine activities in our everyday lives, we get at the same time involved in a building of a meaningful self, a meaning to which we all belong temporally and spatially. We shape and reshape constantly our abilities and knowledge stock, testing our feelings and widening the horizons of our experience” (1995: 46).

The British author suggests that the mass media change the power balance between the public and private sphere, and contrary to what Habermas claims, the public sphere expands its range significantly and thus leads to debates and arguments involving large human communities. He even develops a theory of the mediated interaction and of the mediated quasi-interaction: while the former implies the resort to the media technology the latter refers to the type of special relations created by the communication mass media : the separation of the spatial and temporal contexts in which the information is produced and received, the existence of a spatially and temporally extended reference system, the targeting towards an undefined range of potential addressees, and the symbolic communication and change processes are structured in such a way that “certain individuals are mainly engaged in the creation of symbolic forms for those that are not physically present, whereas others are involved mainly in the receiving of the symbolic forms produced by those to whom they cannot respond , but with whom they can form groups of friendship, affection and loyalty” (Thompson ,1995: 84).

Media Functions in the Information Society

As expected, a large body of studies focus on the interaction between mass media and society, as well as on the concept of media function. From this point of view, mass media are active in various sectors of the social life and may fulfil several specific functions: the supply of news and information on the current social events, the interpretation and formulation of value judgments concerning the reported events and happenings, the critical analysis of some adverse situations occurring in the society or the emergence of public opinion trends, the conveying of the cultural heritage from one generation to the other.

Robert K. Merton (1965) and Jean Stoetzel (1975) consider that besides the function of informing the audience, mass media also fulfil a function of social bond between members and social groups, an entertaining function and a therapeutic function. Edgar Morin (1976) explains the success of the popular culture through a double mechanism of identification and projection. Jean Cazeneuve

(1972) appreciates that the mass media have assumed the function of changing social life into a permanent show, while Charles Wright (1960) identifies four activities around which the influence of the communication techniques can be structured: - informing, building relationships, culture transmission and entertaining. Each of these manifest or latent functions exert their influence at the level of the global society, at the level of individual and at that of the intermediary groups, as well as at the level of culture as a whole.

The analysis of the modalities in which public opinion can be influenced and events defined within democratic systems makes Ralph Dahrendorf (1996,1997) speak about a division of society in two groups; one comprises those who are in power and dispose of highly important information and those who are outside power and lack access to this type of information. While the first category of population has an open and active attitude towards information, the second category of population is characterized through a passive attitude towards information as they are not involved in the political decision making. It is extremely important for the functioning of democracy that each part should be informed and know what the other part is interested in. And this is where the significant role of the mass media comes into the picture. It has to insert relevant information into the public circuit and help building relations between the two categories of audience.

According to Dahrendorf (1996), this approach of the relation between the mass media and democracy leads to the emergence of three media functions: to inform the citizens about the intentions of those governing them and about the programmes they have in mind , together with the economic, social, human and ecological costs incurred by these programmes; to allow the state authorities and the civil society to get acquainted with the opinions and opinion trends structured inside the other side concerning the public policy and also to allow the information transfer from the civil society to the sphere of politics in order to better define the stakes of the political decisions; to enable the representatives of the civil society to criticize the government's programme and the

ways of its implementation in the economic and social fields.

Analyzing mass communication from the point of view of the information market and of the information beneficiaries, van Cuilenburg , Scholten and Noomen (1998) distinguish between general information meant for general public and educational information, specialized information, professional or scientific information. The last three types of information are included in the category of profitable information as they contribute to acquiring skills and professional knowledge. The authors make a synthesis of several ideas concerning the characteristics of the information society, the possibilities of applying information technologies and the social consequences of the novel developments of the information systems. Among the particularities defining information society the following may be mentioned:

a) The importance granted to the consumption of information and information services illustrated by the family budget share allotted to information services , the degree of penetration of the communication media , the quality of the information activities , the amount of information used, the professional, age and gender categories that benefit from the media information technologies and services.

b) The existence of a technological infrastructure and of a digital network that multiplies the development possibilities of an interconnected society whose functioning systems ensure increased possibilities for the improvement of the economic performances, and of the living standard , as well as access to the cultural values or a better valorization of leisure time.

The aforementioned authors do not hesitate to draw the attention upon numerous aspects that characterize information society , such as : the wide scale introduction of information technology serves mainly the interests of those in power ; depending on the political and social organization , the use of the information technology may bring about diverse consequences ; although it has specific properties, information is a commodity whose production, multiplying and management incur costs ; as the demand for information increases much slower than the supply of information , an

important question arises, i.e. how to select the information that is most necessary from a social perspective; in spite of the fact that the market economy stimulates the increase of media consumption, this is not necessarily associated with a more active participation of the individuals or of the groups to the political and social life.

In one way or another approach comes closer to the theories of the technological determinism initiated by the Canadian researchers Harold Innis and Marshall McLuhan. The former postulated the thesis according to which different information media have a direct influence upon the way the members of a society think and behave, as well as upon the structural organization of the social life. For instance, the apparition of books and of the printing press made possible both the transfer of information from an individual or group to another and the acquiring knowledge about other societies. Developed by McLuhan in his works *The Gutenberg Galaxy* (1962) and *The Medium is the Message* (1967), the theory of technological determinism introduced numerous ideas concerning mass communication, such as: the content of the message is dependent on the medium through which it is conveyed; the structure of the communication medium determines the structure and the type of sensorial perception, as well as man's spiritual and cultural activity; the new communication technologies exert an "implosive" force as well joining all people in a huge "global village"; the expansion of the new information technologies has its impact not only upon the individual, his family, or his educational background, but also upon the skills, expectations, professions and human relations; under the circumstances in which people passively accept the influence of the communication media there is the risk of the apparition of a new "tribalism"; the information medium used varies in inverse ratio to the degree of participation of the receiver so that whereas the "hot" media systems are supports prolonging a single sense and are associated to a high amount of information conveyed (the printed text, the radiobroadcast, the cinema), the "cold" media systems, such as the television, affect simultaneously several senses,

however the conveyed information amount is reduced. Although paradoxical, this distinction between "hot" and "cold" communication media becomes intelligible against McLuhan's global conception, i.e. he grants attention first to the communication medium and excludes the messages conveyed; then he tries to highlight the relation between the nature of the communication media and society and finally, he singles out the activity these media perform in order to simultaneously change man and society.

A last problem dealt with in our present paper concerns what John Thompson (1995) and Anthony Giddens (1997) call the globalization of the information media. Giddens talks about the fact that anyone who watches the news on television gets "a presentation of some events that happened in the respective day or some times before in various parts of the world", and he also talks about "the apparition of an information order in the world- an international system through which information is processed, distributed and consumed" (1997: 415). The dominance of the information flow by a limited number of news agencies, the concentration levels of the press, of the production and distribution of television programmes, films, commercial spots, and other forms of communication makes the British author conclude that in contemporary society a real "media imperialism" has been attained.

If we were to resort to the language of the market economy, then the concept of free competition can be associated to a large demand and supply, while that of media imperialism implies that a single supplier of goods and services holds a dominant position on the market. The mechanism of demand and supply in this case is a well known one: monopolism implies a dominant position on the market of one supplier of goods and services, and those who offers is also the one who sets the market price, without any restriction or counter-action on the side of the buyer. Even if it refers to "ideal" situations, two aspects seem very obvious in Giddens's opinion: first of all, the emphasis laid on "liberalization" takes into account the increasingly important role played by economic issues in the activity of the media, and secondly, the "remote management" or the

overt non interference of the authorities may suggest the respect paid to the autonomy of the written or audio-visual communication media.

Thompson claims that the theoretical approach of the globalization of communication and its effects has to be based on two sets of assumptions. The first set is concerned with the recreation of the ways in which the globalization process has been generated and the existing interrelations have been established between the various forms of economic, political, coercive and cultural-symbolic types of power. Directed towards a large scale production and a generalized spreading of symbolic forms in space and time, the mass media institutions, shows Thompson, "ensured important bases for the accumulation of communication and information media, as well as the material and financial resources, and have shaped the ways in which the information and the symbolic content are produced and distributed in the social world" (1995: 21).

The second set concerns the relationship between the global communication models and the local conditions in which the mass media products are received. "The reception of the mass media products, writes Thomson, is always a local phenomenon, in the sense that it always implies certain individuals that are located in particular socio-historic contexts and who develop the resources that are at their disposal with a view to give a meaning to the mass media messages and to incorporate them in to their lives." The conclusion reached by the author is worded as follows: "The globalization of communication has not eliminated the local character of the reception process; it has rather created a new type of symbolic axis in the modern world, which I call the axis of global diffusion and local reception. As the globalization of communication becomes more and more intense and extended, the importance of this axis is growing. Its growing importance proves the twofold fact that the circulation of information and of communication has become more and more global, although, at the same time, the process of the reception has remained inherently contextual and hermeneutic" (1995:166-167), explains Thompson.

Conclusions

Beyond the great variety of the aspects mentioned in the present paper, a critical review brings to the fore the maintenance of a biased conception, i.e. that of the "power "of the mass media , as well as several mechanistic representations regarding the influence exerted by these media upon the public. In other cases, we witness an overestimation of the message or of the communication medium, as well as an exclusive emphasizing of the utterer or of the receiver. Frequently enough, the effect of mass media is considered to be spontaneous and thus the media action seems to focus on the message, on the diffusion techniques or on the manipulating effects of the media messages. Finally, we have to mention the numerous and very powerful conceptions that focus on the defence reactions of the receivers in front of the messages proposed to them, as well as the theories concerned with the criticism of the power structures within the range of the media.

One of the approaches widely used lately is the theory of action approach. This is structured on the idea that the relations between the "utterers" and "receivers" are permanently and mutually adjusted. This theory also claims that the interpretation of the communicative action does not depend only on the objectives set by the "utterers" but also on the "idea they have about the means they can dispose of and the constraints they are subjected to " (Balle, 1997:626). At the same time, the theory of action approach considers that the communication phenomena should be conceived of as a unitary assembly comprising both the recent evolution of the technical mass communication means and equipment (autonomous means such as the book, the newspaper, informative programmes; diffusion means such as : the radio, the television, the cable and satellite transmission systems; the interactive communication means , such as the teletex, videotext, video communication devices, etc.) and the practical significance of the setting up of users' communities that may be joined virtually in the same "worlds", acting and communicating together. These ideas, as well as many similar ones are the object of heated debates as well as of efforts made in order to seek new investigation ways of social

communication. The main drawbacks the researchers in this field seem to face nowadays are, however, the dispersion of knowledge and the high degree of heterogeneity of the approaches.

REZUMAT

Articolul de față își propune să treacă în revistă principalele teorii ale comunicării și efectele pe care le au acestea asupra individului, grupului și societății. Studiul este efectuat pe baza ultimelor cercetări în domeniu, dar și pe baza unor lucrări consacrate. O atenție specială este acordată modelelor de comunicare: “circular”, “helicordial”, modelului celor “două trepte”, teoriilor de “agendă”, “spiralei silențioase”, precum și teoriei “multiplei cunoașteri”. O altă direcție de investigație este rezervată analizei concepțiilor critice ale teoriei comunicării, precum și teoriilor postmoderniste ale acesteia, ca referință servind lucrările unor autori ca: H. Marcuse, J. Habermas, R. Dahrendorf, G.W. Noomen și alții. Punându-se accentul atât pe concluziile empirice, cât și pe o bază teoretică solidă, articolul de față sugerează că abordările utilizate în cadrul teoriei acțiunii oferă o bună analiză a sensurilor, factorilor și actorilor care participă la procesul comunicării.

References

1. Balle, F. (1997) ‘Comunicarea’, in R. Boudon (coord.), *Tratat de sociologie*, Bucuresti: Humanitas.
2. Baudrillard, J. (2005) *Societatea de consum. Mituri si realitati*, Bucuresti: Comunicare.Ro.
3. Cazeneuve, R. (1996) *La société de l'ubiquité. Communication et diffusion*, Paris: Denoël/Gonthier.
4. Dahrendorf, R. (1996) *Conflictul social modern: eseu despre politica libertatii*, Bucuresti: Humanitas.
5. Dahrendorf, R. (1997) *After 1989. Morals, Revolution and Civil Society*, New York: St. Martin's Press.
6. Edmunds June, Turner B.S. (2005) ‘Global Generations: Social Change in the Twentieth Century’, in *British Journal of Sociology*, Vol. 56, Issue 4: 559 -577.
7. Giddens, A. (1997) *Sociology*, 3rd edition, Cambridge: Polity Press.
8. Gilbert, Margaret (2006) ‘Rationality in Collective Action’, in *Philosophy of the Social Sciences*, Vol. 36, No. 1: 3-17.
9. Goffman, E. (1969) *The Presentation of Self in Everyday Life*, Harmonds-Worth: Penguin.
10. Habermas, J. (1983) *Cunoastere si comunicare*, Bucuresti, Editura Politica.
11. Habermas, J. (2000) *Constiinta morala si actiune comunicativa*, Bucuresti: All.
12. Habermas, J. (2005) *Sfera publica*, Bucuresti: Comunicare.Ro.
13. Kapfêrer, J.N. (1978) *Les chemins de la persuasion. Le mode d'influence des medias et de la pilicite sur les comportements*, Paris: Gauthier-Villars.
14. Katz, E., Lazarsfeld, P.F. (1965) *Personal influence. The Part Played by People in the Flow of Mass Communication*, Glencoe: Free Press.
15. Kellner, D. (2001) *Cultura media*, Iași, Editura Institutului European.
16. Lasswell, H.D. (1945/1993) *Structure et fonction de la communication dans société*, in D. Bougnaux (ed.), *Sciences de l'information et de la communication*, Paris: Larousse.
17. Lazarsfeld P.F., Berelson B., Gaudet, H. (1944/1968) *The People's Choice. How the Voter Makes up His Mind in a Presidential Campaign*, New York: Columbia University Press.
18. Marcuse, H. (1977) *Scrieri filosofice*, București, Editura Politica.
19. McLuhan, M. (1975) *Galaxia Gutenberg*, București, Editura Politica.
20. Merton, R.K. (1965) ‘Patterns of Influence: A Study of Interpersonal Influence and of Communication Behavior in a Local Community’, in P.F. Lazarsfeld, F. Stanton (ed.), *Communication Research*, New York: Harper & Brothers.
21. Morin, E. (1976) *L'esprit du temps: essai sur la culture de masse*, Paris: Grasset.
22. Noelle-Neumann, Elisabeth (2004) *Spirala tacerii. Opinia publica – invelisul nostru social*, Bucuresti: Comunicare.Ro.

23. Parvu, I. (2000) *Filosofia comunicarii*, Bucuresti: Scoala Nationala de Studii Politice si Administrative.
24. Simandan, M. (1999) 'The Universal Pragmatics or the Theory of Communicative Ability', in Scientific and Technical Bulletin, No.5, series Economic Sciences and Philosophy: 91-94.
25. Simandan, M. (2002) *Teoria cunoasterii sociale*, Bucuresti, Editura Academiei Romane.
26. Simandan, M. (2005) *Medieri normative ale socialului*, Timisoara: Mirton.
27. Stoetzel, J. (1978) *La psychologie sociale*, Paris: Flammarion.
28. Thompson, J.B. (1995) *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*, Cambridge: Polity Press.
29. Van Cuilleburg J.J., Schotten O., Noomen G.W. (1998) *Stiinta comunicarii*, Bucuresti: Humanitas.
30. Wisneski, J.J. (2005) 'The Relevance of Rules to a Critical Social Science', in Philosophy of the Social Sciences, vol. 35, No.4: 391 -419.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ МИНИМУМ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ЭКСТРАЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ И СООТНЕСЕННОСТЬ СОДЕРЖАНИЯ ТЕМАТИЧЕСКОГО ПОЛЯ И КОММУНИКАТИВНО ЗНАЧИМЫХ РЕЧЕВЫХ ИНТЕНЦИЙ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ

Стоян О.И. (Молдова),
Булатбаева К.Н. (Казахстан)

Экстралингвистический компонент содержания предмета «Русский язык в национальной школе» принято понимать как внеязыковой материал, относящийся к реальной действительности, в условиях которой развивается и функционирует язык. В условиях функционально-коммуникативной технологии обучения (далее – ФКТО) русскому языку как второму, предложенной одним из авторов данной статьи К.Н.Булатбаевой [1], апробированной в условиях казахской школы и внедренной в учебный процесс, экстралингвистический материал является «фундаментом» для формирования речевой и коммуникативной компетенции. Основным понятием является предметная («предмет» обсуждения), или экстралингвистическая, компетенция. В современной школе важной нерешенной проблемой остается проблема интеграции содержания предметов. Вследствие этого учащиеся получают знания по неродственным учебным дисциплинам, разрозненные в аспекте времени, содержания

и пространства. Проблема общего интеллектуального развития учащихся не решается в системе. Воспитанием занимаются классные руководители. Большинство учителей-предметников заняты проблемой сообщения знаний по учебной дисциплине, формирования умений и навыков по языковой теме. В предлагаемой ФКТО одной из главных методических задач является научный отбор экстралингвистического материала, определение его места в учебном процессе. Особенностью организации учебного процесса является выбор потенциальных тем общения, являющихся стержневым элементом, на который «наизывается» языковой материал (Время, отводимое на автономное обучение языковой системе, как мы неоднократно отмечали в своих публикациях, незначительно – 5% - 10%). Такой подход обусловлен стратегической целью обучения – формированием коммуникативной компетенции. Любое общение предполагает взаимообмен той или иной тематической информацией. При

обучении второму языку необходим учет опыта говорящих на данном языке. А этот опыт находит отражение в текстах. Текстов как готовых единиц языковой системы бесконечное множество. Именно распределенные темы дают возможность соответственно принципам системности отбирать тексты в качестве дидактического материала, на основе которых обогащается словарный запас, формируется орфографическая и пунктуационная грамотность, грамматическая правильность речи, совершенствуются речевые и коммуникативные умения.

Учебные тексты в процессе обучения русскому языку как неродному должны освещать тот или иной аспект речевой темы. Поэтому тема должна быть разделена на

микротемы.

Распространенной методической ошибкой является недостаточность внимания на этот аспект. Так, в учебниках встречаются тексты, «не работающие» на будущее реальное общение учащихся на русском языке. Составление тематического поля должно стать отправной точкой в планировании цикла уроков. На первом уроке цикла представляется всё тематическое поле (в каждом классе). Но все тематические поля можно объединить в макрополя. Распределение тем осуществляется по принципу «матрешки».

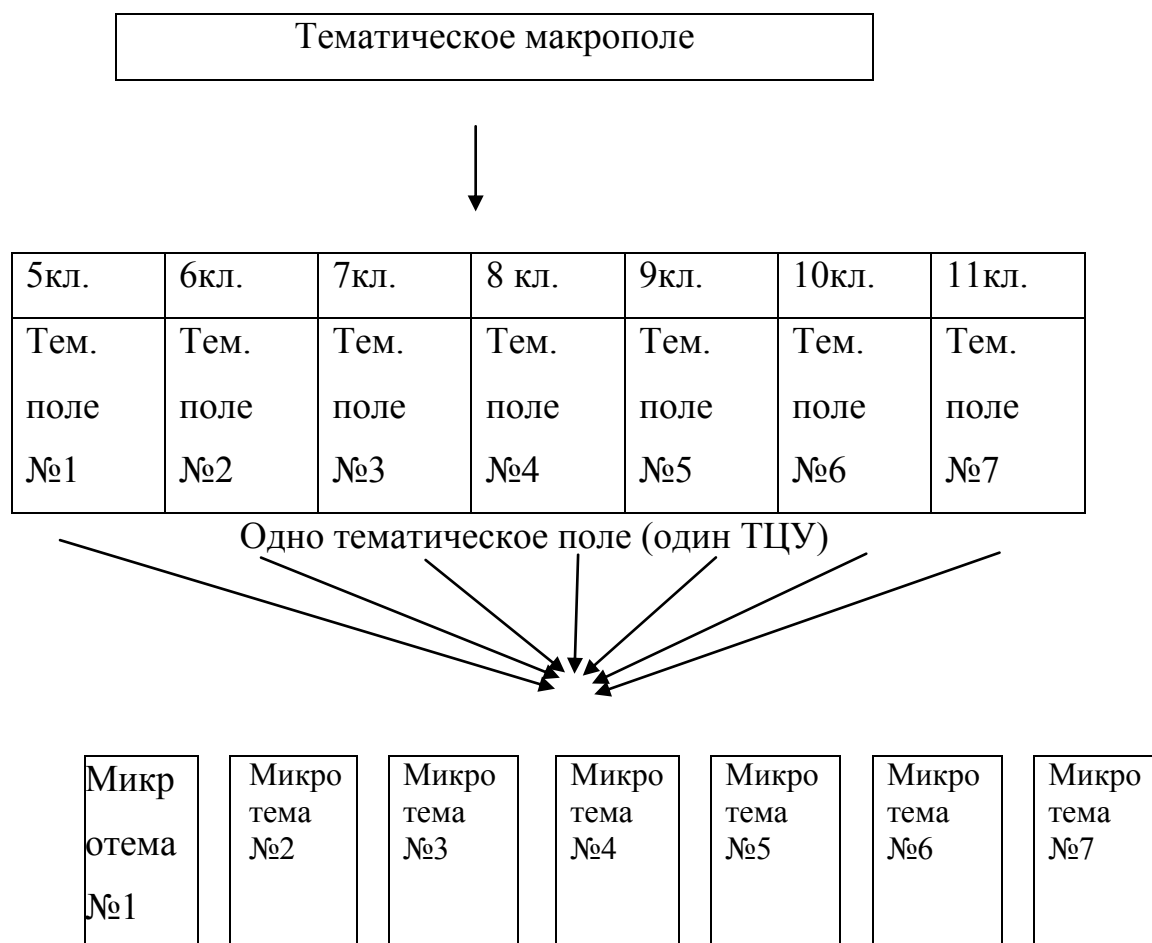

Рисунок 1 – Распределение тем в рамках тематического макрополя

Каждое тематическое поле представляется 5-6 и более микротемами. Такая организация тем обеспечивает учащимся высокую степень осведомленности о «предмете»

разговора, что является залогом содержательности их речи на втором языке в процессе общения.

В рамках каждого тематического поля группируются по микротемам тематические единства.

Таким образом, речевая тема является основой учебного процесса, благодаря которой планомерно отслеживается и результат обучения, путем проведения диктантов, изложений, сочинений на изученные речевые темы (не только на языковые, как было раньше), так как тематический минимум охватывает все потенциальные темы общения человека в реальной жизни.

Микротемы в речевых темах способствуют определению перечня речевых намерений, возможных в реальном процессе общения.

Речевые интенции при ФКТО как средства обучения речи и общению используются на уроке формирования и совершенствования лексических навыков говорения в целях выработки первоначальных умений употребления новых лексико-фразеологических единиц в их парадигматической и синтагматической связи. Например, задание типа «Охарактеризуй знакомого человека, используя слова, данные в микротемах»: «Общий внешний вид человека», «Стиль одежды человека», «Кожа, волосы человека».

На уроке формирования и совершенствования навыков говорения речевые интенции (речевые задачи) включаются в задания речевых упражнений наряду с «вызовом» у обучающегося изучаемой формы слова (или синтаксемы). Частично отработанные навыки оформления определенными лексическими и грамматическими средствами речевых намерений в полном объеме закрепляются и совершенствуются на уроках развития умений диалогического общения. В таком типе уроков речевые намерения, скрепляясь, друг с другом, образуют схемы микродиалога. Несколько схем микродиалогов объединяются в схемы макродиалога. Профессор Д.И.Изаренков в работе «Обучение диалогической речи» [2] выделил основные схемы развертывания диалога (или структурно-содержательные типы диалога).

Соответственно схемам развертывания диалога продумываются ситуации, типы которых выделены нами в других исследованиях [3]. Учет этих типов на уроке развития умений диалогического общения обеспечивает подготовку к реальному общению учащихся не только в речевом, но и в психологическом аспекте. Особенно сложной для учащихся-казахов/молдаван представляется официальная обстановка общения.

В условиях школы целесообразным является прием искусственного погружения в естественные ситуации. Смена одних ситуаций другими (неофициальных/официальными) порождает необходимость стилистической трансформации языковых средств. Для достаточной сформированности этих умений и преодоления психологического барьера общения на неродном языке в официальной ситуации подбираются соответствующие теме различные социальные роли, которые проигрываются обучающимися.

Речевые намерения, ситуации обучения имеют место и на уроках развития социально-ориентированной монологической речи.

При построении текста учитывается основной стратегический замысел (стратегическое речевое намерение), отбираются основные приемы реализации последнего.

Таким образом, в условиях ФКТО в национальной школе экстралингвистический материал должен иметь не сопутствующее значение, а являться научно отобранной базой целенаправленного, системного, результативного учебного процесса в целях достижения достаточного уровня коммуникативной компетенции учащихся.

В условиях ФКТО в национальной школе методической задачей следует считать не только «построение» в сознании обучающихся схем по фонетике, составу слова и словообразованию, морфологии и синтаксису, но и обеспечение их системой внешнего мира. Формирование знаний о мире – очень сложный и многоступенчатый процесс переработки поступающего извне опыта. Практика работы с учащимися во

время проведения показательных уроков для учителей свидетельствует о том, что без построения в сознании учащихся определенной схемы относительно «предмета» обсуждения, невозможно добиться определенного связного высказывания. У учащихся возникает 1-2 речевых намерения, далее они не знают, что еще можно сказать по заданной теме. В таких случаях задается объект и определяются составные части этого объекта. Лишь после составления схемы данного объекта они начинают определять перечень потенциальных речевых интенций. Следовательно, для обучающего важно определить, о чем будут говорить учащиеся,

что представляет собой данный объект, какие мнения, оценки, убеждения могут возникнуть вокруг этого «предмета» обсуждения.

В данной статье нашей задачей является определение содержания речевых тем в среднем звене национальной школы и перечня потенциальных речевых намерений на примере нескольких тем. Учет последних даст возможность тесно связать учебный материал и учебные действия со стратегией формирования коммуникативной компетенции, свободно чередовать в процессе общения разные коммуникативные регистры речи.

Содержание речевых тем в 5-9 классах

5 класс	
Язык	Роль языка в жизни человека. Полиглот.
Народное образование	Знания. Роль знаний в жизни человека.
Осень	Характеристика растительного и животного мира, деятельности людей в осенний период.
Социальная сфера жизни общества. Общественное питание. Сфера обслуживания. Служба быта.	Запрос информации о товарах в магазине. Характеристика товаров. Заказ одежды. В мастерской (по изготовлению и ремонту одежды, по ремонту часов, по ремонту обуви). В химчистке. В фотографии. В парикмахерской. В бане. В прачечной.
Зима	Характеристика растительного и животного мира, деятельности людей в зимний период.
Тело и организм человека. Физическое состояние. Самочувствие	Характеристика тела, частей тела. Характеристика состояния здорового человека. Характеристика состояния больного человека. Меры по развитию организма человека. Меры по предупреждению болезней. Вывод: главное богатство человека-здоровье.
Воспитание	Как стать физически здоровым человеком.
Физкультура и спорт	Роль физкультуры и спорта в жизни человека.
Весна	Характеристика растительного и животного мира, деятельности людей в весенний период.
Культура	Обряды и традиции. Культура. Искусство.
Зоопарк. Музей. Выставка	Культурные познавательные центры. Их роль в жизни человека.
Лето	Характеристика растительного и животного мира, деятельности людей в летний период.
6 класс	
Язык. Книга	О взаимосвязи разных языков. Роль книги в жизни человека. Из истории книги. Все о словарях. «В мертвых книгах крохотные знаки собраны в бессмертные слова».

Народное образование	Образованный человек.
Воспитание	Духовный мир человека.
Культура	Живопись. Графика. На выставке картин. В музее изобразительного искусства.
Социальная сфера жизни общества. Здравоохранение	На приеме у врача. Характеристика действий врача. Характеристика действий пациента.
Животный мир. Охрана природы	Виды животных. Характеристика животных. Роль животных в жизни человека. Охрана животных.
Зоопарк	В зоопарке. Знакомство с животным миром.
Физкультура и спорт	Спорт. Олимпийские и неолимпийские виды спорта.
Жизнь человека. Физическое состояние. Самочувствие. Внешний вид, наружность человека	Характеристика (положительная, отрицательная) внешнего вида, наружности человека. Меры по улучшению (сохранению) внешнего вида, наружности человека. Вывод: жизнь человека зависит и от его внешнего вида, состояния.
Профессии	Мнения о разных профессиях.
7 класс	
Язык. Литература	Из истории тюркской и славянской письменности.
Народное образование	Мир знаний. Средства массовой информации.
Жизнь человека. Состояние внутреннего мира. Качества человека. Эмоциональный мир человека. Речь человека	Виды деятельности человека. Характеристика познавательной деятельности человека. Характеристика речевой деятельности. Характеристика эмоционального мира человека. Черты характера, выражающие отношение человека к себе, к другим людям, к труду, к делу
Общественно-государственная сфера жизни общества.	Города. Деревни.
Физкультура и спорт	Известные спортсмены. Образ жизни спортсменов.
Культура	Музыка. Эстрада. Цирк. Хореография.
Музей. Выставка	В музеях и на выставках.
Воспитание	Патриотическое чувство человека. Любовь к Родине.
Растительный мир. Охрана природы	Характеристика растительного мира. Роль растений в жизни человека. Защита растений.
Быт человека	Жилище: дом, квартира. Внутренность жилого дома. Домашнее хозяйство (обстановка, мебель). Двор, усадьба.
Мир профессий	Популярные профессии.
8 класс	
Язык. Литература	Мировые языки. Характеристика мировых языков. Эсперанто-искусственный международный язык.
Наука и техника	В мире науки. Известные ученые: их образ жизни.
Экономическая сфера жизни и организация общества	Характеристика промышленности. Характеристика сельского хозяйства.
Водное пространство и охрана природы	Характеристика водного пространства. Роль воды в жизни человека. Защита водного пространства.
Жизнь человека. Нравственные	Характеристика человека с позиции нравственных норм жизни в обществе. Характеристика волевого человека, меры по

(моральные) качества человека. Воля. Действия. Поступки. Поведение. Оценка действий и поступков	воспитанию воли. Характеристика поведения человека: действий, поступков. Оценка действий своих поступков. Вывод: жизнь человека зависит от его материальных качеств.
Воспитание	Понятие высокой нравственности.
Физкультура и спорт	Из истории спорта.
Культура	Театр. Кино. Известные артисты театра и кино: их образ жизни.
Музей. Выставка	Об известных музеях и выставках мира.
Мир профессий	Редкие и новые профессии.
9 класс	
Наука и техника	Человек и научно-технический прогресс
Жизнь человека. Способности, склонности, интересы.	Характеристика способностей, склонностей, интересов человека.
Воспитание.	Права человека.
Экономическая сфера жизни и организация общества	Виды связи. Денежная система.
Культура	Скульптура. Архитектура. Декоративное прикладное искусство.
Музей. Выставка	Характеристика музейных экспонатов. Характеристика помещения. Характеристика залов музея. Музеи под открытым небом.
Литература	Литература. Роль литературы в жизни человека. Труд писателя.
Земное пространство. Охрана природы.	Характеристика земного пространства. Почва. Защита почвы земли.
Физкультура и спорт.	Отношение к видам спорта. Плюсы и минусы видов спорта.
Мир профессий.	Профессиональная ориентация.

Минимум речевых интенций по теме может выглядеть следующим образом:

В здоровом теле – здоровый дух

Перечислить части тела; охарактеризовать тело в целом, части тела; охарактеризовать состояние здорового человека; охарактеризовать состояние больного человека; предложить посоветовать предпринять определенные меры по профилактике болезни, лечению; принять/не принять совет (-а), предложение (-я); убедить в полезности для здоровья человека предмета, действия; описать симптомы болезни; апеллировать к опыту знакомого

человека по предотвращению болезни; рассказать о секретах долголетия; передать мысли народа, известных личностей о здоровом человеке; перечислить негативные последствия болезни человека; перечислить положительные следствия здоровья человека; убедить в необходимости беречь здоровье; передать положительные эмоции по поводу здоровья человека; передать эмоции по поводу нездоровья человека.

Речевые намерения выделены на основе когнитивной структуры по данной теме:

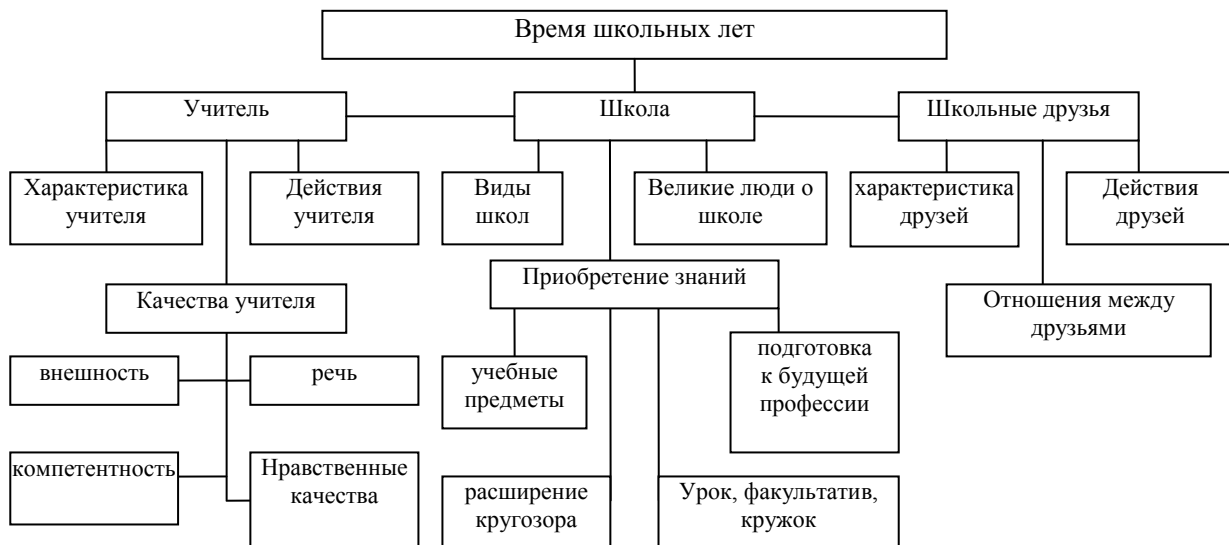

Рисунок 2 – Здоровье человека

Школьные годы чудесные...

Охарактеризовать период обучения в школе; убедить в необходимости знаний; раскрыть роль знаний в жизни человека; апеллировать к опыту людей, достигших определенных успехов благодаря знаниям; дать совет приобретать знания, расширять

кругозор; охарактеризовать школьных друзей; восхищаться учителями; рассказать о внеклассных и внеурочных мероприятиях, о работе кружков, факультативов, секций.

Речевые намерения выделены на основе когнитивной структуры по данной теме:

Рисунок 3 – Время школьных лет

Мы в сфере обслуживания

Запросить информацию о расписании дня, графике работы, о предмете, явлении; выразить благодарность за полученную информацию, за качество выполненной работы; выразить просьбу дать, показать, завернуть, охарактеризовать, выполнить заказ, передать, выслать, почистить, отремонтировать и т.д. и т.п.; выразить согласие по поводу предлагаемых условий; выразить несогласие по поводу предлагаемых условий; предъявить претензии работникам сферы обслуживания

по поводу некачественно выполненной работы; написать отзыв в «Книге отзывов» (положительный и отрицательный); поздравить с профессиональным праздником выразить пожелания; извиниться за некачественно выполненную работу; обещать устранить недостатки в работе; выразить просьбу посещать их магазин, пункт...

Речевые намерения выделены на основе когнитивной структуры по данной теме:

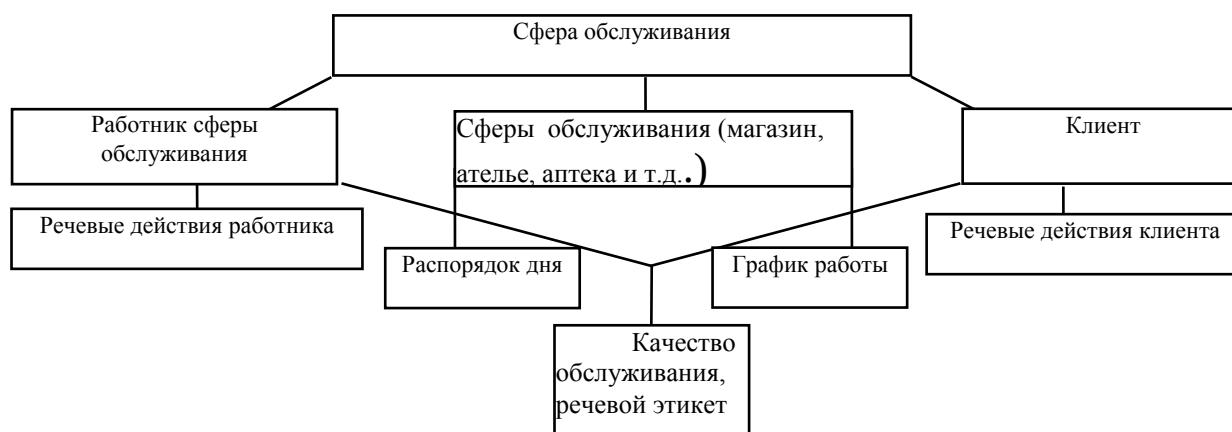

Рисунок 4 – Сфера обслуживания

На основе изложенного сделаем следующие методические выводы:

1 Функционально-коммуникативный подход к обучению русскому языку в казахской школе предполагает доминирование экстралингвистического компонента содержания предмета «Русская речь» в организации всего учебного процесса на протяжении пяти лет обучения. Основной учебный материал – темы общения, к которым подбирается необходимый языковой материал в функциональном аспекте.

2 Экстралингвистический компонент определяется иерархией взаимосвязанных явлений, а именно: тема – ситуация – речевое намерение – структурно-содержательный тип диалога – структурно-содержательный тип монолога.

3 Тема представляется в виде понятийного аппарата, т.е. совокупности взаимосвязанных понятий, раскрывающих одну тему. Такой подход важен для достижения осведомленности учащихся о «предмете» разговора, сообщения.

4 Тема позволяет выявить и ситуации общения, стереотипизированные в силу их повторяемости.

5 Тема позволяет выявить потенциальные речевые интенции как на основе потенциальных речевых ситуаций, так и без них. Следовательно, при планировании учебного процесса речевые интенции играют немаловажную роль, личностью говорящего.

6 Речевые ситуации и речевые интенции являются фундаментом для определения когнитивных структур диалога и монолога как конечных продуктов обучения,

прогнозируемых при планировании тематического цикла уроков. Следовательно, когнитивные структуры потенциального диалогического и монологического текста должны быть признаны единицами обучения.

7 Определенность тем общения позволяет предусмотреть и национально-специфические объекты и явления, особенности национального менталитета и национального поведения, выявляемые на основе сопоставления реалий казахской и русской действительности.

8 Выдвигаемые теоретические положения и представленный на их основе практический материал позволяет обучать «определенной» русской речи.

Список использованных источников:

1 Булатбаева К.Н. Функционально-коммуникативная технология обучения русскому языку в казахской школе. – Павлодар: НИЦ ПГУ им. С.Торайгырова, 2005. – 351 с.

2 Изаренков Д.И. Обучение диалогической речи. – 2-е изд., испр. – М.:Русский язык, 1986. – 160 с.

3 Булатбаева К.Н. Речевой этикет в системе обучения русскому языку в казахской школе.

– Павлодар: НИЦ ПГУ им.С.Торайгырова, 2002. – 136 с.

Summary

The article represents the ways of forming linguistic competence of the students studying Russian as a second or Foreign Language. The study reflects different topics for communication and linguistic material to suit them. It covers all of the areas that are considered important to successful language instruction.

Сведения об авторах

Ф.И.О. Булатбаева Кулжанат Нурымжановна / Стоян Отилия Ивановна

Место работы: Павлодарский государственный университет им. С.Торайгырова (Казахстан) / Молдавский государственный университет (Молдова)

Должность: декан факультета повышения квалификации ПГУ им. С.Торайгырова; / -

Ученая степень, звание: кандидат педагогических наук, профессор ПГУ им. С.Торайгырова / кандидат педагогических наук, доцент Молдавского ГУ

УЧЕТ ТРУДНОСТЕЙ ПОНИМАНИЯ СОВРЕМЕННОГО АНГЛОЯЗЫЧНОГО ГАЗЕТНОГО ТЕКСТА ПРИ ОБУЧЕНИИ ЧТЕНИЮ

Стоян О.И. (Молдова),
Каирбаева А. К.(Казахстан).

Газетная статья является условно самостоятельной единицей, имеющая различный размер – от одного абзаца до целой газетной страницы и более. Это предоставляет преподавателю возможность гибко планировать занятие и отбирать газетный материал, отвечающий определенным критериям (например, размер статьи, ее языковая трудность, количество информации в статье, ее тема и содержание, уровень студентов, количество времени, которым располагает преподаватель и т.д.).

Осуществляя анализ трудностей понимания газетного текста, необходимо отметить, что способность понимать аутентичный текст с высокой степенью точности и с достаточно большой скоростью

предполагает довольно обширное знание вокабуляра и грамматики. И хотя на продвинутом этапе обучения предполагается, что студенты имеют достаточно хорошее знание и грамматики, и лексики, нельзя забывать о том, что аутентичные тексты часто содержат более сложные конструкции, например, анафорические ссылки, связи когезии, которые создают для читателя проблемы в синтезировании информации, как на уровне предложения, так и на уровне абзаца. В.С.Борисов в диссертационном исследовании анализирует и описывает стилевые черты оригинальных газетных текстов, представляющие трудность для

чтения. Как показал лабораторный эксперимент, проведенный в рамках исследования, следующие черты газетных текстов на английском языке представляют особую трудность:

- 1) реалии;
 - 2) синтаксические особенности языка газеты;
- особенностей языка газеты, мы пришли к выводу о том, что следующие явления, широко представленные в современной британской газете, способны вызвать определенные затруднения у студентов:

1. *Языковой материал.* Газетный текст, будучи аутентичным источником, обязательно содержит вокабуляр, который вызовет затруднения у студентов. Мы уже говорили в предыдущем параграфе исследования, что наряду с нейтральной и обиходной лексикой, газета широко использует и эмоционально окрашенный вокабуляр. Идиомы, метафоры, метонимии, эпитеты, разговорные слова и выражения, сленг, а также использование политических терминов, профессионализмов, клише способны вызвать значительные затруднения у студентов.

That advice had made her a fortune and left many a female commentator *spilling feathers*.

I don't do doormat and he's just had to learn to live with it.

Watterman really looks *as if he has just stepped off a dust cart*. (Sunday Express).

Anyhow, Mr. Calderone approached me and said it wasn't true, so maybe it wasn't (the Daily Mail)

2. *Структура предложений.* Эмоциональная окрашенность газетных материалов, вызвать затруднения у студентов:

а) сложноподчиненные предложения с придаточными:

"Mr. Boyd-Carpenter, Chief Secretary to the Treasury and Paymaster – General (Kinston-upon-Thames), said *he had been what was meant by the statement in the Speech that the position of war pensioners and those receiving national insurance benefits would be kept under close review*" (the Times).

"There are indications that BOAC may withdraw threats of all-out dismissal for pilots who restrict flying hours", a spokesman for the

- 3) атрибутивные комплексы;
- 4) языковые средства заголовков;
- 5) графические средства /1:10/.

На основании проведенного нами анализа специфических характеристик газетного текста как разновидности публицистического стиля, функциональных обусловленная особой функцией газеты, функцией воздействия и убеждения, достигается не только посредством использования особой лексики, различных стилистических приемов, о чем мы говорили выше, но и посредством особых синтаксических приемов. Функция убеждения требует использования довольно сложных в синтаксическом отношении предложений.

Downing Street put an end to days of feverish speculation last night by announcing that it will be asking Sir Norman Wisdom to stand for Parliament as a Labour Party candidate at the forthcoming general election-whenver it is held (the Times).

Аргументы, приводимые авторами газетного текста, презентация своих мыслей требуют употребления развернутых, а значит сложных в синтаксическом отношении предложений. А это, в свою очередь, может вызвать определенные затруднения у студентов, т.к. в этом случае им становится достаточно сложно установить связи между частями сложного предложения. Исследования в этой области показывают, что следующие синтаксические конструкции наиболее широко представлены в современной британской газете и способны

British Airline Pilots' association said yesterday" (the Daily Mail);

б) вербально-номинативные конструкции:

"Mr. Nubuki Kishi, the former Prime Minister of Japan, has sought to set all example to the faction-ridden Governing Liberal Democratic Party *by announcing the disbanding of his own faction numbering 47 of the total of 295 conservative members of the Lower House of the Diet*" (the Times);

с) синтаксические комплексы. Эти конструкции широко используются в газетах

с целью избежать ссылку на источник информации или ответственности за сообщаемые факты:

"A petrol bomb is believed to have been exploded against the grave of Cecil Rhodes in tile Matopos) (the Times).

"The Condition of Lord Samuel was said to be "a little better" last night". (the Guardian);

d) атрибутивные именные группы. Данные конструкции широко используются в современной британской газете для того, чтобы добиться краткости в изложении новостей:

"heart swap patient" (the Times).

"the national income and expenditure figures" (the Guardian).

"Mr. Wilson's HMS Fearless package deal" (the Times).

"labour backbench decision" (the Mail on Sunday);

e) особый порядок слов. Функциональной особенностью газетного стиля является также и особый порядок слов в предложении.

В освещении новостей журналисты традиционно придерживаются так называемого "five – w – and – h" образца, что означает следующий структурный порядок:

what – why – how – where – when.

A neighbor's peep through a letter box led to the finding of a woman dead from gas and two others semiconscious a block of Council flats in Eccles New Road, Salford, Lancs, yesterday (the Guardian).

Однако, как показывает анализ современных газетных текстов, достаточно часто традиционный порядок слов нарушается:

Derec Heath, 43, yesterday left Falmouth for the third time in his attempt to cross the Atlantic in a 12ft dingily (the Sunday Express).

Brighton council yesterday approved a \$ 22500 scheme to have parking meters operating in the centre of the town by March (the Times).

Необходимо отметить тот факт, что такой порядок слов рассматривается как функциональная особенность газетного стиля, а не нарушение грамматических правил, что вызывает у студентов затруднения в понимании текста.

3. Газетный заголовок. Специфические функциональные и лингвистические черты газетного заголовка обуславливают выделение его в отдельный жанр журналистики. Трудности понимания заголовка часто обусловлены разнообразием лингвистических средств, представленных в нем.

Как мы уже отмечали выше, газетный заголовок в сжатой форме информирует читателя об основной теме статьи. Заголовок во многом детерминирует выбор читателя, ведь часто именно от него зависит, будет ли статья, стоящая под ним, прочитана или нет. Все это обуславливает и "особый язык" газетных заголовков, т.е. особый набор стилистических и синтаксических приемов с целью воздействовать на читательский выбор. А это может представлять определенную трудность для студента.

Наиболее часто встречающимися в газетных заголовках языковыми явлениями являются:

Идиомы:

Blair comes off the fence to back euro.

Learn the rules – I don't do doormat (the Daily Mail).

Метафора:

New hospital put on ice.

Ministers read the riot act by PM (the Times).

Сравнение:

Villagers sick as parrot.

Crashscene like a battle field (the Mail on Sunday).

Игра слов:

Fisherman nets lotto jackpot.

Car-makers drive up profits (the Daily Telegraph).

4. Особую трудность для понимания представляют собой *реалии*. По определению Г.Д. Томахина, "реалии – это названия присущих только определенным нациям и народам предметов материальной культуры, фактов истории, государственных институтов, имена национальных и фольклорных героев, мифологических существ и т.д." /2:5/. Незнание или недостаточное знание истории страны изучаемого языка, ее традиций, культуры, имен ее известных личностей затрудняет понимание читаемого текста, и в конечном

итоге ведет к языковой некомпетентности. Реалии, таким образом, являются компонентом фоновых знаний, необходимых для понимания читаемого иноязычного газетного текста.

Необходимо отметить, что реалии могут быть различного рода – этнографические, географические, политические, ономастические, реалии системы образования, религии и культуры. Таким образом, реалии затрагивают практически все пласты жизни современного общества.

Все виды реалий достаточно широко представлены в современной британской газете и могут в связи с этим вызвать определенные затруднения у студентов в случае их незнания.

Estate agents acting for the vendors confirmed last night that the *chateau* had been snapped up, but refused to disclose the identity of the purchaser.

Peter Lilley, the former *Tory deputy leaders*, has told his friends that he has been devastated by the crisis.

I am so pleased that the *Queen mother* is offering her home to *Prince Charles and Camilla*.

Most of the room on board was taken up with more than 500 dehydrated ready-to-eat meals, such as *chicken tikka masala*, *turkey curry* and *chill con carne*, which he heeded to survive.

I can think of no previous Prime Minister who would have embarked on a course of action in the face of such opposition from the *Archbishop of Canterbury* and the reigning monarch (the Sunday Express).

Приведенный выше анализ трудностей понимания газетного текста поднимает другую немаловажную проблему – проблему отбора газетных текстов для формирования умений самостоятельного чтения. Перед тем как использовать газетный текст в работе со студентами преподавателю необходимо задать себе несколько важных вопросов:

1) вызовет ли данный текст интерес у студентов. Нельзя забывать о том, что мотивация студентов – решающий фактор успешного самостоятельного чтения, и студенты реагируют намного более

позитивно и активно на материал, который они находят интересным;

2) содержит ли материал информацию, соответствующую общим, социокультурным и предметно-специфическим знаниям студентов. Способность интегрировать новую информацию с существующими наличными знаниями студентов (общие знания о мире, социокультурные знания, предметно-специфические знания) – это часть успеха в работе с газетным материалом. Если нет этого соответствия между концептуальной трудностью материала и способностью студентов понять этот материал, то очень скоро они могут почувствовать разочарование в чтении газеты на иностранном языке. Очень важно выбрать материал, который содержит хоть какую-то информацию, известную и понятную для студентов;

3) соответствует ли материал языковому уровню студентов. Если преподаватель выбирает газетный материал, представляющий большую трудность для понимания и требует от студентов глубокого, детального его понимания, то в этом случае студенты довольно быстро могут потерять интерес к материалу. В связи с этим преподавателю важно оказать адекватную помощь студенту в случае, если материал представляет определенную трудность для понимания. Помощь преподавателя может выражаться в отборе материала, соответствующего языковому уровню студентов и составлении заданий, с которыми студент способен справиться при имеющемся языковом уровне

4) выбирать ли материал только из свежих газет. Хотя использование материала только из свежих газет кажется на первый взгляд преимущественным, однако, это не всегда является практичным, т.к. газета зачастую содержит материал, под которым довольно сложно поставить дату. К тому же новости имеют тенденцию быстро устаревать. Именно поэтому газеты часто используют материал, который не относится к определенному моменту времени. А это расширяет возможности работы с газетными материалами.

Из всего вышесказанного следует, что корректный и адекватный отбор газетного материала – немаловажный фактор в процессе формирования умений самостоятельного чтения. Выбирая материал по принципу языковой трудности, преподаватель может столкнуться с целым рядом рисков:

1) преподаватель может отвергнуть материал, который, возможно, вызовет предметный интерес у студентов и, таким образом, будет способствовать стимулированию студентов к преодолению этих трудностей. Часто студенты хотят прочесть сложный в языковом отношении материал только потому, что он заинтересовал их чисто с предметной, тематической стороны. Таким образом, преподавателю необходимо оценивать не только языковую трудность материала, но и то, какова будет мотивация студентов при его чтении. Мы ни в коем случае не должны забывать о том, что мотивация – ключевой фактор самостоятельного чтения;

2) преподаватель может недооценить уровень студентов и соответственно отбирать материал, не вызывающий никакой трудности для студентов, тем самым лишая их так называемого "вызова", т.е. желания преодолевать эти трудности и переживать чувство успеха в случае их преодоления. А это, в свою очередь, понижает их мотивацию самостоятельного чтения;

3) необходимо помнить о том, что студенты способны понимать язык на уровне, намного превосходящем тот уровень, который они продуцируют. Поэтому отбор материала, соответствующего только уровню продуцирования, также является ошибкой и может повлечь понижение мотивации;

4) преподаватель может отобрать материал, проверяющий только грамматику и вокабуляр студентов, не принимая во внимание тот факт, необходим ли он им, представляет ли он интерес для студентов. Это лишает студентов возможности положительного, позитивного читательского опыта.

Принимая во внимание все вышеперечисленные аргументы,

преподаватель имеет возможность компенсировать возникающие при чтении газетного текста трудности.

Факторами, способствующими успешному использованию газетных текстов для работы в аудитории с целью формирования умений самостоятельного чтения, являются:

- 1) подготовительный период;
- 2) тщательный отбор материала;
- 3) тщательное продумывание заданий;
- 4) переработка материала.

Процесс подготовки включает знакомство студентов с содержанием материала, который используется в аудитории и подготовку студентов к трудностям, которые данный материал содержит *перед тем*, как они его прочитают. Это способствует тому, что студенты будут чувствовать себя увереннее в процессе работы с газетным материалом.

Технология подготовки включает следующие возможные пункты:

1) раздача материала студентам до занятия с целью ознакомления со словами, которые вызывают трудность и в случае необходимости консультации со словарем;

2) беседа со студентами на тему, которая затрагивается в материале для чтения;

3) сообщение студентам названия материала для чтения, сопровождающие его фотографии и просьба подумать и сказать, о чем, по их мнению, будет данный материал;

4) запись на доске ряда ключевых слов из газетного материала с целью активизировать мыслительные процессы и предположить возможное развитие событий в материале.

Подготовительный этап в работе с газетным материалом очень важен, так как он актуализирует имеющиеся знания у студентов относительно предмета предстоящего чтения, стимулирует умственную деятельность студентов в целом.

Непосредственно в процессе работы над газетным материалом преподаватель также может помочь студентам следующим образом:

- 1) объяснить значения слов, вызвавших особые затруднения у студентов;

2) направлять внимание студентов на понимание всего материала, а не отдельных слов;

3) ориентировать студентов на привнесение в чтение собственного мироощущения, собственных знаний о мире, своих ожиданий о содержании читаемого материала. Очень часто студенты приступают к чтению, не имея никаких ожиданий и пытаются уловить смысл читаемого посредством пословного декодирования текста. Общеизвестно, что успешное чтение включает комбинацию этих процессов.

Степень трудности любого текста определяется, согласно исследованиям, несколькими факторами. Она включает грамматическую трудность текста, плотность информации (т.е. когда минимальное количество слов выражает максимальное количество информации), степень переработки информации, количество редко используемых слов, подробность и хронологичность информации. Все это имеет непосредственное отношение и к газетному тексту.

Исходя из этого, важно начинать обучение самостоятельному чтению с более легких газетных текстов. Обычно это касается таких рубрик, как Новости, где только единичные слова могут быть непонятными для студентов.

В целом, многие студенты, как показывает опыт, находят трудным и утомительным читать длинные, трудные в языковом отношении газетные тексты от начала и до конца. Кроме того, чем длиннее статья, которая используется для работы, тем больше вероятность столкнуться сразу с несколькими вышеперечисленными факторами, увеличивающими степень трудности материала. Поэтому для работы в аудитории целесообразнее использовать сравнительно короткие статьи.

Тщательный отбор газетного материала для работы в аудитории, таким образом, является важной составляющей деятельности преподавателя в поисках эффективных путей формирования у

студентов умений самостоятельного чтения современной британской газеты.

Еще одним немаловажным фактором, способствующим успешной работе с газетным материалом является тщательное продумывание преподавателем заданий к читаемым текстам. Опыт показывает, что даже начинающие изучать иностранный язык студенты могут работать с трудными текстами при условии, что предлагаемые задания к тексту соответствуют их уровню. Это еще раз свидетельствует о том, что нельзя отказываться от материала только по причине языковой трудности, которую он представляет.

Обработка материала также существенно повышает эффективность работы с газетным текстом. Обработка материала требует разнообразных приемов и форм работы с данным материалом, а это дает возможность поиска свежего и нового подхода к материалу, который первоначально вызвал трудность.

Кроме того, новая форма работы с уже знакомым материалом обеспечивает студентов ценным опытом не только в чтении, но и в других видах речевой деятельности: письме, слушании и говорении. Таким образом, обработка материала помогает углубить понимание языка, а это повышает уверенность студентов в процессе работы с этим материалом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Борисов В.С. Повышение эффективности обучения чтению оригинальных газетных текстов: Автореф. дис. ... канд. пед. наук, - М., 1980. – 16 с.
2. Томахин Г.Д. Реалии – американизмы: пособие по страноведению. – М.: Высшая школа, 1988. – 238 с.

Summary

This research defines the levels of difficulty of various kinds of newspaper articles according to different studies. It includes grammar difficulty of the text, density of information (i.e. when minimum vocabulary is able to express maximum information), level of treatment of information, its detail and chronology.

АВТОРСКАЯ СПРАВКА

Стоян Отилия Ивановна Молдавский
Государственный Университет Доктор
педагогики, конференциар
Каирбаева Акмарал Канатбековна
Павлодарский государственный университет

им. С. Торайгырова Заведующая кафедрой
теории и практики английского языка
Кандидат педагогических наук, доцент ПГУ
им. С.Торайгырова.

VALORIZĂRI CROMATICE ÎN PICTURA MOLDOVENEASCĂ DIN ANII 1970 - 2000

R. Ursachi, doctor în studiul artelor,

După perioada relativ scurtă de interpretare simbolică a culorii, cromatică picturii moldovenești ce aparține încă texturii asociative obține o factură lirico-metaforică (derivată, după opinia noastră, din necesitățile interioare ale plasticienilor). Apelînd la o nouă modulație a limbajului plastic, pictorii își schimbă atitudinea față de culoare, pe care, purificînd-o și eliberînd-o de tonalitățile impresioniste, o înlocuiesc, parțial, cu nuanțe mult mai discrete.

Subordonînd-o contextului tematic, prezentat în urma pătrunderii mai profunde a artiștilor în esența problematicei umane sub aspect filozofic, etic, moral, plasticienii caută prin nuanțele uneori deschise și fine, alteori mai sobre, să întruchipeze conținutul de idei de ordin spiritual, întîlnit în mituri sau derivat din subiectivitatea creatoare.

În această perioadă, se resimte o diferențiere de stil, după trăsăturile psihoindividuale ale artiștilor, mult mai pronunțată, atît sub aspect formal, cît și cromatic. Așadar, pictura moldovenească poate avea un colorit fin, transparent, cu textură spiritualizantă, sau să fie explozivă, temperamentală. Aceste structuralizări specifice s-ar putea explica și prin con-stanta umană a inspirației, ce diferă la fiecare artist, în conformitate cu interesele receptării conștiente sau inconștiente a sursei de influență și a sistemului individual de expresie plastică. Astfel, în creația plasticienei Eleonora Romanescu întîlnim o paletă locală, în care intră numai culorile fundamentale (roșu, galben, albastru) și derivatele lor, bazată, de cele mai multe ori, după opinia noastră, pe un intuitivism subiectiv, cu surse de inspirație atît în cromatică icoanei vechi basarabene [1], cît și în coloristica mediului ambiant în care autoarea a activat. Fără să prezinte o ruptură între percepție și

interpretarea intelectual-imaginativă, lucrările sale nu sunt reproduceri mimetice ale unor imagini concrete, ci transmit expresia subiectiv-convențională a acestei imagini, redată într-o cromatică vie de factură expresionistă.

Paralel cu evoluția culorii, axată pe viziunea lirico-poetică, unii artiști folosesc (în a doua jumătate a anilor '70 începutul anilor '80) o cromatică redusă la variația a două sau trei tente (negru, galben și albastru ori verde, alb, brun ș.a.) cu rol pe culoarea neagră, ce constituie caracteristica cromatică spațială a multor lucrări. Această „modulare estetică” a culorii se datorează, după părerea noastră, specificului motivului ce ține, cu precădere, de zona imaginarului intuitiv (cosmosul, vulcanul ș.a.), aplicat în urma unor experiențe pe bază de culoare-materie (nisip, cenușă etc.), într-un limbaj de factură non-figurativă. Pentru a obține un grad mai înalt de inteligibilitate a conținutului lucrării, artiștii recurg la abolirea intenționată a culorii vii și sonore, deoarece, din punct de vedere psihologic, efectul ei predispune spectatorul la o vitalitate majoră și-i înclină percepția mai mult spre sfera emoționalului, decît spre cea a raționalului. Astfel, mizînd, mai ales, pe variația tonală la infinit a unui număr extrem de redus de culori de formație optică aproape acromatică, dublată și de vocabularul gestual, plasticienii caută să iasă din planul realității obiective, creînd chipuri și idei conceptual simbolice, ale căror spații de fond lipsite de mimetism sunt uneori recognoscibile, iar alteori, doar plauzibile.

În aceiași parametri se încadrează și lucrarea „*D. Cantemir*” de M. Grecu. În scopul de a atribui ideii profund conceptuale o citire lizibilă, artistul folosește informația cromatică. Pentru a reda un motiv ce tine de trecutul istoric,

plasticianul apelează la o formulă coloristică bazată pe nuanțele unui albastru translucid, realizând, astfel, o atmosferă de infinit. Fiind cea mai imaterială dintre culori, albastrul - prin forța sa dematerializatoare - transformă realul în imaginar, sugerând, în cazul dat, ideea unei irealități fenomenale. Astfel, prin această tratare cromatică a spațiului compozițional, pictorul încearcă să extindă semnificația semantică a imaginii, caracterizând-o drept simbolism al memoriei, pe care o ridică la nivel de concepție folozofică.

În fond, preocupările artiștilor români sînt orientate spre revăluarea unor valori de esență spirituală redate frecvent prin prisma unei viziuni narativ-simbolice. Pentru transpunerea imaginilor cu rezonanțe conceptual-filozofice, pictorii mizează pe un limbaj plastic adecvat, ce include o structură cromatică idealizată, impulsionată sugestiv de ideea tematicii. Această interdependență contextual-cromatică o întâlnim și în lucrarea plasticianului I. Vieru „*Meșterul Manole*” (1981). Lectura dipticului ce poartă reflecții mitice este facilitată prin folosirea în suprafețe mari a culorilor deschise, axate în jurul albului nuanțat, al cărui potențial afectiv puternic e chemat să accentueze o stare de spirit înaltă.

După cum s-a relatat mai sus, culoarea își basculează semnificația în funcție de idee și tematică și, întrucît conotația cromatică nu este altceva decît o culegere de posibilități asociative, comparative și selective ale receptorului, în cazul nostru, ne întâlnim cu o altă fațetă semantică a culorii albe. Aici, finețea albului arhaic corespunde unei stări conștiente de tristețe, reflectată tangențial de gravitatea tulburătoare a conținutului. Chiar dacă îi putem atribui culorii un rol primordial în citirea lucrării, credem că, pentru a asigura comprehensiunea deplină a ideii, este nevoie de o completare a sensibilității primare necondiționate cu o asociație de ordin rațional. Din structura compozițională a dipticului, ce își propune un eveniment dramatic de natură atemporală, se pot decodifica conotațiile „cerebrale” polivalente ale albului preponderent, rolul primordial revenind-i ideii de jertfă, urmată de semnificația sugestivă a începutului și sfîrșitului, a morții și renașterii [2]. Totodată, albul poate fi semantica purității

sufletești, a afirmării și renașterii împlinite sau poate simboliza chemarea umanității la progres spiritual [3]. Deci și în aceste pînze soluționarea cromatică este bazată pe dualitatea logicului și sensibilului, forme care oferă în paralel posibilități semnificative în explicarea procesului fenomenal în artă.

Arta plastică din anii ‘80 începutul anilor ‘90 se caracterizează prin apariția unor tendințe și orientări de factură postmodernistă, impuse de viziunile derivate [4] ale noii generații de plasticieni. Această manifestare, ce rezidă într-o mutație lentă în mentalitatea artistică a vremii (cu germenii de independență și originalitate), duce treptat la o inovare a modalităților de realizare plastică a imaginii artistice.

Rămînînd axați pe pilonul artei tradiționaliste, pe care îl împrumută uneori mecanic din afară (prin prisma creației altor pictori), plasticienii încearcă să releve aspectul spiritual și moral cu cote informaționale simbolice al problemei existențiale, abordînd, cu precădere, subiecte eterne și atemporale, dar cu vădite rezonanțe în actualitate.

Așadar, și limbajul plastic ce se desprinde de primatul realității empirice este, de cele mai multe ori, cel al expresivității semantice, ce se caracterizează prin denaturarea formei și modularea registrului cromatic.

Fără a întrerupe activitatea de extindere și adîncire a modalităților de exprimare, unii pictori, dezvoltînd o idee (indiferent de formă - concretă sau abstractă), recurg deseori, în această perioadă, la elaborarea unor structuri cromatice (uneori conceptuale) ce au afinități directe sau indirecte cu coloristica artei populare sau a icoanei basarabene. Acest fenomen s-ar putea explica prin practicarea paralelă de către unii plasticieni a mai multor genuri de artă [5] sau prin interesul în creștere față de valorile creației populare, ce încep să se manifeste odată cu transferarea accentului de conținut în procesul cultural din perioada respectivă, dar și prin preferințele individuale ale artiștilor, bazate pe predispozițiile psihice primare față de culori ale întregului popor. Această din urmă predilecție, condiționată socio-cultural, ar putea justifica inflexiunea plasticienilor români basarabeni la implicația diferitelor curente cunoscute direct prin prisma mai multor scoli de artă (Tallin, Budapesta, Sankt Petersburg,

Moscova ș.a.), motiv ce nu o dată a devenit cauza unei dileme.

În ciuda aparentului caracter subiectiv intuitiv, această germinare cromatică de sorginte „populară” este de multe ori sugerată de specificul temei (deseori cu implicații de ordin social), deci este subordonată logicii, ce o amplasează uneori în limitele unor structuri conceptual-artistice. Un exemplu concludent pot fi lucrările pictorului Andrei Mudrea - „Sub semilună” (1987), „Casă de copii” (1987), „Eclipsă” (1988) - care, la prima vedere, scot în evidență o similitudine cromatică, variată doar de modulația tonală. Aceste corespondențe coloristice își găsesc o motivație plauzibilă în originea aceluiasi conținut conceptual ce exprimă, în fond, meditația filozofică a artistului despre existența aproape infernală și lipsită de speranță a unor ființe sau chiar a unui popor, generalizată sub forma unei drame sociale. Durerea umană, dezastrul existențial provocat de condițiile sociale (în lucrările „Casă de copii” și „Sub semilună”) sînt ușor receptate de către spectator, grație efectului psihologic al tonurilor discrete de roșu, ocru, brun sau negru; culori abstracte în raport cu obiectul, însă concrete în raport cu starea afectivă.

Într-un limbaj cromatico-semantic analog este prezentată și lucrarea „Eclipsă”, a cărei semnificație coloristică este dublată de resorturi de natură simbolică ale elementelor compoziționale distinctive (caii) care, conform folclorului european, pot fi deopotrivă purtătoare de viață și de moarte sau reprezintă valențele timpului în mișcare [6]. Ambiguitatea acestui simbol nu ne permite să hotărîm care dintre semnificațiile posibile este cea urmărită. Reieșind din prezența paralelă a altor elemente expresive în câmpul compozițional al lucrării (soarele eclipsat), am putea determina un nucleu ce gravitează în jurul ideii de catastrofă apocaliptică a microcosmosului planetar, dar, ținînd cont de perioada efectuării tabloului, ținem să precizăm că imaginea lui traduce un mesaj de ordin social ce ar corespunde unei mișcări în societate, fie aceasta o revoluție sau un război.

Generalizînd cele expuse mai sus, putem conchide că, deși plasticienii se străduiesc să se mențină în limitele unui cromatism „național”, ei practică un colorit așa-zis „expresiv întunecat”, nu atît din considerente subiective ce

ar corespunde cerințelor interioare cu stimulație implicațională ale artei populare, cît, mai degrabă, din cele obiective, ale necesităților dictate de timp [7], prezentînd, astfel, o intercalare a căilor de sinteză a artei populare cu cea cultă.

Atunci cînd este vorba despre implicația factorilor socio-culturali și a celor geografici, cu acțiune mai mult sau mai puțin conștientă asupra structurii psiho-afective a individului creator, trebuie să remarcăm că rolul principal în preferința unor anumite culori în creație este atribuit particularităților psihoindividuale ale artistului care, după părerea noastră, sunt influențate, pe lîngă educație și gust estetic, și de interferența mediului ambiant (de origine rurală sau urbană, în funcție de proveniența artistului). Totuși, această influență nu se manifestă întotdeauna cu un rol dominant în subconștientul creatorului; de exemplu, trăsăturile temperamentale sau gradul de cultură estetică prevalează uneori în mod deosebit. În urma unei analize mai detaliate a acestui segment complex, se poate constata că preferințele de culoare se clasifică pe etape (de cele mai multe ori, inconștient), în funcție de sentimentele interne care pot fi emoționale (de criză, tristețe, bucurie etc.) sau intelectuale (frământări asupra unor probleme existențiale). Drept exemplu poate servi creația plasticianului M. Grecu, în perioada anilor '60 și '70, caracterizîndu-se fie printr-o explozie de culoare, fie printr-o reducere la cîteva griuri nuanțate.

Amintind de caracterul irațional al structurii temperamentale a artistului (ce implică în alegerea, culorii, predispoziția intuiționistă), menționăm că în procesul analitic el nu trebuie confundat cu soluționarea rațională a simbolismului culorii; de exemplu, albastrul-gri dominant din creația plasticianului Dumitru Peicev și albastrul-deschis pal din lucrarea „D. Cantemir” de M. Grecu. În acest context, credem că se poate încadra și creația „coloristică” a pictorului Mihai Țăruș, care e construită pe o permanentă modulație a culorilor pastelate de gri colorat axate deseori în jurul zonei deschise a registrului acromatic. Este evident că această valoare estompată corespunde, cu precădere, temperamentului său, viziunii sale asupra universului și nu definește

trăsătura conceptuală a semanticii unei culori (în cazul dat al albului nuanțat, care în toate perioadele (deceniile 6-începutul de-ceniului 9) corespunde semnificației de puritate, renaștere, spiritualitate și poartă pecetea facturii psihologice a poporului român).

În baza acestor relatări, vom încerca să facem o prezentare generală a particularităților cromatice ale picturii moldovenești din deceniile 7-9.

- În anii '70 și începutul anilor '80, culoarea se racordează unei viziuni estetice a societății asupra realității existente (inconjuratoare), ce-i impune un rol de confirmare a frumuseții spiritual-poetice a vieții. Variind plastic în funcție de particularitățile psihoindividuale ale artistului, care poate fi mai sensibil, mai liric (Vieru, Rusu-Ciobanu) sau mai rațional (Grecu s.a.), ea atribuie lucrării caracteristici ideale.
- Chiar dacă oscilează în dependentă de tematică sau idee, simbolismul culorii rămâne în fond axat pe un pilon cu caracteristici generalizatoare.
- În anii '70 - prima jumătate a anilor '80, unii plasticieni folosesc o cromatică succesivă foarte discretă de gri, alb, galben ș.a., cu rol pe culoarea neagră.
- În general, pictura din Moldova anilor '80-'90 se caracterizează printr-o cromatică ce poate fi explicat caldă, care variază doar tonal, în funcție de tematică și conținut, iar natura coloristică „populară” este sugerată, după opinia noastră, atât de problematica vieții sociale (ce se particularizează prin trezirea conștiinței naționale), cât și de structura temperamentală a artistului, ce are la bază implicația factorilor socio-culturali

cu valențe mentale înrădăcinate în psihologia poporului nostru.

NOTE

1. E. Romanescu a condus timp îndelungat atelierele de restaurare ale Muzeului de Arte Plastice din Chișinău, unde s-a familiarizat cu arta icoanei vechi basarabene. Vezi: Purice L., E. Romanescu, Chișinău, Literatura artistică, 1983, p. 8.
2. Motiv întâlnit frecvent în sistemul filozofic din aproape toate culturile. Vezi: J. Chevalier, A. Cheerbrant, Dicționar de simboluri, vol. I, p. 75.
3. Ibidem., p. 78.
4. Din cauza lipsei de instituții superioare de artă, generația plasticienilor din deceniile 7-8 este nevoită să-și continue studiile în diferite școli de artă ex-unionale (Moscova, Sankt Petersburg, Tallin ș.a.), implicându-și, astfel, creația în diverse viziuni artistice fundamentale.
5. I. Platon practică în paralel ceramica și pictura; A. Negură - tapiseria și pictură ș.a.m.d.
6. J. Chevalier, Idem., p. 225.
7. Sfârșitul anilor '80 constituie perioada democratizării și trezirii conștiinței naționale în Republica Moldova.

SUMMARY

In the 1970 – 1980 years the colour moldavian of picture obtains a lyrical – metaphoric, poetic nature thanks to painters who orientate in the representation of subject with philosophical aspect, ethicale, morale. In the beginning of '90 years, moldavian painting is characterized through an warm cromatic of „popular” nature suggested by problemes of social live.

CONSIDERAȚII ASUPRA UNOR ASPECTE DE CONȚINUT ÎN ARTA PLASTICĂ.

Privită din exterior lumea contemporană poate fi concepută ca un mecanism complex cu multiple funcții, ce se află într-o permanentă interpătrundere. Dar aceste funcții ce reflectă diversele laturi ale lumii, în goana lor spre progres, ignoră uneori acel nucleu fundamental, ce constituie esența însăși a vieții. De aceea, de fiecare dată depinde dacă va putea să descopere acest

R. Ursachi, doctor în studiul artelor, nucleu și să-i scoată în evidență valorile. Alegându-și traseul în viață, omul iminent aderă la una din funcțiile mecanismului în cauză. La fel și artiștii prin rostul său, prin munca sa își aduc contribuția la dezvoltarea societății. Creînd, unii artiști încearcă să se apropie de Spiritul Absolut, cu atât mai mult că, arta este considerată una din etapele de dezvoltare ale lui,

alții se străduie să-și exprime sentimentele, emoțiile, dispozițiile, iar a 3-a categorie vrea să transmită spectatorilor o idee, un mesaj social sau artistic, ori să experimenteze diverse mijloace artistice. Cu certitudine, toate intențiile au cale de izbândă, ceea ce contează este măiestria fiecărui artist în atingerea scopului propus.

Arta este un gen de activitate ambiguu, aici întâlnindu-se mai multe feluri de abordare, laturi și direcții de manifestare. Cu toate acestea trebuie de ținut cont că arta este forma superioară de manifestare al spiritului uman. Deci, în funcție de gradul acestei manifestări, putem conchide la ce nivel se află spiritul umanității în general, într-un segment istoric concret. Deaceia, chiar dacă este acceptabilă latura empirică a genului, artiștii descoperind noi mijloace artistice ce îmbogățesc considerabil domeniul respectiv, trebuie continuu de ținut cont de funcția „comunicativă” a artei. Aceasta este opinia subiectivă a autorului articolului de față, ceea ce nu înseamnă că el se opune radical altor funcții ale artei, cu atât mai mult că unii artiști plastici încearcă să exprime o anumită idee, dar din cauza efectelor mijloacelor plastice folosite sau a altor mijloace această idee își pierde sau își diminuează esența.

Indiferent de faptul că, o operă de artă este concepută de majoritatea ca o modalitate de suscitare a unor trăiri, dispoziții, sentimente, credem că, în vederea ideii expuse mai sus despre Spiritul Absolut, funcția sa de bază ar trebui să fie cea de expresie a unor valori superioare, posibil și morale. În caz contrar arta va obține un caracter subiectiv, individualizat, ce va însemna că a fost realizată de artist pentru sine și nu pentru spectatorul larg; este o „artă pentru artă” și nu pentru societate. Cu certitudine, pot apărea unele obiecții, ce vizează acest aspect, unii chiar pot reproșa faptul că arta nu trebuie să fie „didactică”, „moralizatoare”. Dar nici nu este nevoie de aceasta, în caz contrar arta va fi prea „ideologizată”. Cu toate acestea nu trebuie uitat faptul că în creațiile „tematice” un rol important alături de valoarea estetică îl au și valoarea etică și morală. Este bine știut faptul că la popoarele primitive „artiștii” nu se avîntau în mrejele efectelor obținute prin mijloacele plastice folosite, nu căutau ca imaginea să fie frumoasă, ci încercau

să transmită un mesaj concret. La fel și în alte perioade istorice, ca de exemplu în epoca medievală, imaginile înfățișate erau deseori „inestetice”, neproporționale, dar aceasta mai puțin conta, important era esența ideii sugerate, deoarece ideea sau conceptul este fundamentul mesajului artistic.

În creația contemporană nu e neapărat nevoie ca conținutul cu valențe etice și morale să fie aparent, subiectul expus narativ, spectatorul singur făcînd deducția din indicii subtili înserați de artiști în opera sa. Evident că această deducție va fi cu atât mai plauzibilă cu cît a percepția spectatorului va permite aceasta, deoarece unul și același mesaj poate fi recepționat diferit în funcție de educația primită, de nivelul de cultură, de bagajul de cunoștințe a fiecărui receptor. De asemenea, spectatorul ar trebui să posede și un grad empatic foarte înalt pentru a se contopi cu starea de spirit emanată de artist. În cazul unor opere cu imagini axate pe valorile estetice, spectatorul, datorită proprietăților psihice expuse mai sus, va simți o delectare sau va resimți „sufletul” artistului. Iar în cazul lucrărilor cu mesaj etic, moral impactul poate fi, în funcție de modul de exprimare – șocant, violent. Asemenea lucrări se adresează, cu precădere, conștiinței și nu sufletului spectatorului, deși ca și oricare alt fenomen ele pot fi percepute în două feluri, diferă doar raportul prevalativ dintre „conștiință-suflet”.

Exemple de lucrări cu un impact șocant asupra spectatorului pot servi lucrările Teresei Margolles [1] și altor artiști axate pe imagini figurative, non-figurative, instalații etc, realizate cu mijloace propuse de cadavre umane s.a. Artista susține, că în așa fel prelungește viața acestor trupuri neînsuflețite, iar spectatorii mențin contactul cu ele. Provocarea artei poate fi înțeleasă la nivel conștient, ea avînd tangențe în sfera filosofiei, deși analiza creației din punct de vedere psihologic dezvăluie unele instincte subterane morbide ale ei.

Revenind la ideea de bază conchidem că, arta pe lîngă valori estetice ar trebui să reflecte și valori de altă natură (etice, morale) care să contribuie nu numai la delectarea frumosului (deși acest aspect este foarte important), ci și la relevarea anumitor adevăruri spirituale, care să contribuie la formarea și dezvoltarea unui om cu idealuri etice, morale înalte, să stimuleze

creația, să pătrundă în esența nucleului numit viață.

Note:

1. Klaus Yornel „Muerte sin fin” / Art-hoc, №31, 2004, p. 15.

Sumarry

The fine arts as superior form of human spirit's manifestation contribute to the society's

progress. This moment they are as a method with expresses the feelings, the emotions, the artist's disposal or different artistic modalities. Although they attribute to the fine arts a communicative role of transmission of some significant messages, these are centered upon ideas. Without ethical worth and ideals, with gives to such artistic creations the statute of „arts for arts”, not for society.

CONTRIBUȚIA PREOȚIMII BASARABENE LA ACTUL UNIRII BASARABIEI CU ROMÂNIA

Într-un studiu de sinteză asupra factorilor decisivi în săvârșirea Actului Unirii din 27 martie 1918, pe care o efectuează cercetătorul Iurie Colesnic, este menționat că Biserica nu a fost nominalizată printre celelalte teze ca factor distinct sau determinant. O face tot Iurie Colesnic în volumul "Generația Unirii" în care menționează: *"Am comite o mare nedreptate dacă n-am remarca rolul Bisericii în actul Marii Uniri. Rolul preoților: creștini ortodocși, greco-catolici, catolici, care s-au dovedit a fi adevărați purtători de har divin și au mers înaintea poporului ca adevărați ocrotitori de conștiință națională, îi găsim mereu printre primele rânduri, îndemnând parcă poporul, enoriașii la ceea ce au sperat să facă generațiile anterioare, dar numai lor le-a fost hărăzit în momentul decisiv al istoriei să se afle acolo unde se decidea soarta națiunii"*¹

Concluzia la care ajunge exegetul este una demnă de luat în calcul: ...ea (biserica - n. n.) trebuie să pregătească, să educe o Generație de Aur așa cum a fost generația de preoți de la 1918, care au crezut sincer că nu există decât Dumnezeu și Patria"².

Detaliile urmează.

Cercetătorul Viorel Bolduma, menționând că "angajarea preoțimii în mișcarea națională nu era un lucru lesne de realizat"³

Jelihovschi Nicolae, preot în calitate de prim argument îl aduce pe acela că *"preoțimea basarabeană era departe de a fi omogenă din punct de vedere național"*⁴. Al doilea argument a fost blestematul rod al politicii de deznaționalizare care a dus la aceea că preoțimea" în bună parte se îndepărtase de popor, devenise o pătură socială cu interese de grup, deosebite și chiar străine de cele ale poporului pe care îl păstoreau"⁵.

Credem, însă, că neomogenitatea din punct de vedere etnic nu poate servi ca argument în sine din câteva motive, în primul rând, reprezentanții altor etnii nu s-au opus Actului Unirii în corpore, dovadă fiind și votul din Sfatul Țării. În al doilea rând, politica de cadre a țarismului era o parte componentă a politicii panslaviste în genere. A devenit cunoscut, de exemplu, cazul când un înalt cin bisericesc venit din Rusia, obligat de circumstanțe, învăța limba localnicilor, dar îi îndepărta pe cei care o cunoșteau. Semnificativ este și faptul că de la 1812 până la Marea Unire Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost unicul moldovean postat în fruntea bisericii moldovenești, guvernul rusesc avînd grija de a trimite în Basarabia numai Arhiepiscopi ruși de origine, care au căutat să imprime pe parcursul timpului un caracter curat rusesc administrației, învățămîntului și chiar ritualului bisericesc⁶.

¹ Iurie Colesnic, *Generația Unirii*, ed. Museum, Chișinău, 2004, p. 17.

² Ibidem, p. 18.

³ Viorel Bolduma, *Contribuția preoțimii basarabene la actul Unirii din 27 martie 1918*. // *Misionarul*, nr.2, martie 2004, p.8.

⁴ Ion Negrei, Onisifor Ghibu și problemele Bisericii din Basarabia (1917-1918). // *Cugetul*, nr.3. - Chișinău, 1998, p.19.

⁵ Viorel Bolduma, *Op. cit.*, p.8.

⁶ V. Erbiceanu, *Naționalizarea justiției și unificarea legislativă în Basarabia*. - București, 1934 p.185.

Deznaționalizarea, după cum menționa preotul Iulian Friptul de la Comrat la 24 august 1918 în *România Nouă* "... este o blestemată moștenire"⁷. Se știe bine că limba română a fost izgonită din biserici. Se ajunsese până la aceea că persoane de răspundere, conform hotărârii Direcțiunii, adunau semnături în seminarul duhovnicesc din Chișinău prin care seminariștii se obligau că nu vor mai vorbi moldovenește nici măcar între ei. Acțiunea era vădit ilicită și la primele proteste a fost întreruptă, lucru despre care relatează la 7 februarie arhimandritul Gurie⁸. Vespasian Erbiceanu îi numește în cartea sa *Naționalizarea justiției și Unificarea legislației în Basarabia* pe arhiepiscopii Pavel, Dimitrie și Serafim "cei mai mari rusificatori ai vieții bisericești basarabene"⁹, ultimul dintre ei ajungând până la aceea că a confiscat din biserici toate cărțile românești de ritual. Absolutismul și naționalismul rusesc a fost impus consecvent (perioada Pobiedonostev, spre exemplu)¹⁰ și lucrul acesta nu mai poate fi contestat. Dar la fel de adevărat este că preoțimea din Basarabia se opunea fățiș sau tacit acestei stări de lucruri. Nicolae Popovschi, în fundamentala sa lucrare „Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși” găsește pe lângă altele și o explicație mai puțin tradițională acestei opoziții.

Vorba e că preoții nu beneficiau de o remunerare, venitul lor fiind constituit în exclusivitate din ofrandele parohienilor (enoriașilor). Constatând un grad extrem de înalt de religiozitate a basarabenilor, Nicolae Popovschi menționează totuși că parohienii nu ar fi venit în număr atât de mare la preot dacă el le-ar fi vorbit într-o limbă pe care aceștia nu o cunoșteau¹¹. Și tot el scria într-o altă lucrare: "Cursul superior, unde pe temelia pusă în familie se așezau alte impresii cu același spirit românesc, ne-au fost Biserica, Seminarul Teologic. Aici înrăurirea

românismului venea din alt izvor, pe altă cale - din cărți bisericești, din cântarea evlavioasă, din limbă, din tradiții poporane; dar urmarea era aceeași: adâncimea românismului în suflet, deșteptarea într-însul a unor cerințe nedesluite, dar și nestrămutate"¹². Autorul vedea, astfel, în membrii clerului (sau în copiii de preoți, ori în intelectualii școliți la Seminarul Teologic) meritul suprem în pregătirea terenului pentru actul Unirii¹³.

Pare credibilă în această ordine de idei explicația că atitudinea tranșantă a preoțimii basarabene în problemele de limbă și cele naționale în genere a făcut posibilă apariția și popularitatea Partidului Național Moldovenesc. Punctul 6 al Programului PNM nu admite dubii: "Biserica să-și aibă autonomia ei, adică să se ocârmuiască singură, ea să alcătuiască o mitropolie deosebită cu arhiepiscopul moldovean în frunte. Preoții să fie crescuți în limba moldovenească și toate slujbele bisericești să se facă în această limbă"¹⁴. Nu înzadar Onisifor Ghibu menționa într-o adresare către românii din Basarabia: "La întoarcerea delegației de la Odesa Partidul avu norocul să câștige printre conducătorii săi și pe Arhimandritul Gurie care tocmai se întorsese din surghiunul său de peste Nistru"¹⁵.

Existau, însă, lucruri mai grave, cum ar fi odioasa practică de a deporta în inima Rusiei preoții care dădeau dovadă de un cîtuși de puțin pronunțat sentiment național. Relevant în această privință este cazul aceluiași Gurie Grosu, primul mitropolit al Basarabiei, arhimandrit pe vremea aceea, fondator și redactor al revistei bisericești *Luminătorul*. El, căzând în dizgrațiile episcopului rusificator Serafim Ciciagov este silit să părăsească Basarabia și să activeze timp de circa 8 ani în gubernia Smolensc în calitate de stareț de mănăstire, iar mai apoi

⁷ Pr. Iulian Friptul, *Către cei rătăciți*, ed. Semne. - București, 1997, p.383.

⁸ Ibidem, p.163.

⁹ V. Erbiceanu, op. cit., p.185.

¹⁰ N. Popovschi, *Istoria Bisericii din Basarabia 1812-1918 sub ruși. Din negura trecutului: crâmpoie de amintiri*, ed. Museum. Chișinău, 2000, pp.159-235.

¹¹ Ibidem, p. 160.

¹² Nicolae Popovschi, *Românismul în Basarabia și Unirea*, ed. Viața românească. - Iași, 1922, p.11.

¹³ Veronica Bîtcă, *Biserica Ortodoxă și spiritualitatea românească în Basarabia interbelică*, // *Luminătorul*, nr.4. - Chișinău, 1999, p.20.

¹⁴ Iurie Colesnic, op.cit., p.273.

¹⁵ Ibidem, p.223

director al școlilor pedagogice din Krușevsc și Samovka¹⁶.

Pe de altă parte, stimularea prin diferite plăți și înlesniri (care, arată cercetătoarea V. Boldișor, erau mai des niște făloase accesorii: nabadernițe, scufii, camilăfci, cruci aurite și, mai rar, medalii)¹⁷ a redus la tăcere o parte a slujitorilor bisericii.

Era de așteptat să apară o imprecăție ca aceea a lui I. Mateiu de la 8 februarie anul 1918 (România Nouă nr. 16) precum că „...în lupta de înviere națională a basarabiei biserica n-a luat nici o parte ... biserica stă nemișcată, învăluită într-o tăcere de mormânt”. Invectiva a atras promptă replică a protoiereului Ioan Andronic (17 februarie, 1918):

„...oare cine în Basarabia purta grijă pentru moldoveni vreo zece ani înapoi? Unde s-au făcut vorbe sau lucrări de luminare a norodului în limba lui? în ce fel de organizații, de zemstve ori ministerii și școli, în ce adunări și așezări, afară de biserică? Nici o suflare care era în dregătorie nu vorbea cu norodul în limba lui, nici „ureadnicii”, nici „pristavii”, nici judecătorii cu profesorii din școli, nici alți „cinovnici” - numai decât preoții”¹⁸.

Urmează un șir de fapte și cifre mai mult decât concludente.

„După dorințele preoțimii, la anul 1907 s-a descoperit tipografia eparhială care lucrează până azi.

În această tipografie pentru deșteptarea moldovenilor s-au tipărit pre limba moldovenească jurnalul *Luminătorul*, în număr de o mie de exemplare pe lună, iar în curgerea, de zece ani 120 de mii de cărți. Ca un adaos la acest jurnal, la sfârșitul anului se trimite o carte mare *Viețile sfinților* la toată biserica, ce în timpul trecut au dat zece mii de cărți în așa fel. Afară de acestea s-au împrăștiat la norod și la biserici mulțime de mii de cărțile de rugăciuni *Acatiste*, *Psaltiri*, cărți de predarea Legii Dumnezeiești în școli. *Frăția nașterii lui Christos* din Chișinău a tipărit 300 de mii de fișoare pe

an, iar până acum vre-o câteva milioane, care s-au împrăștiat prin toată Basarabia”¹⁹.

Concluzia autorului acestor rânduri este una demnă de reținut

„...mai înainte de prăbușirea țarismului, preoțimea din Basarabia făcea lucrul său încet, fără de frică, nici ascunzându-se, nici silindu-se a trâmbița la toate căile de faptele sale”²⁰

În paranteze fie spus, ultimele cuvinte vădesc nu numai modestia preoților basarabeni, dar și condițiile deosebit de grele în care aceștia erau nevoiți să activeze.

Arhiepiscopul Arsenic Stadnițchi, într-o scrisoare de răspuns adresată protoiereului Constantin Popovici, cel care a fost nu mai puțin de 22 de ani colaborator și redactor al revistei eparhiale „Luminătorul” scria: „Despre Voi am vorbit cu președintele Comitetului școlar. El spunea că pare că și pe Voi V-a atins suspiciunea separatismului. După explicațiile mele, el mi-a dat cuvântul de onoare, că de Voi nu se vor atinge. De aceea fiți liniștit și nu Vă tulburați cu frică zadarnică”²¹.

Este clar că arhiepiscopul n-avea cum să înlăture suspiciunea de separatism care plana asupra unei întregi generații.

Aceeași idee o exprimă cu fermitate la 23 februarie 1918 preotul St. Haritonov, replicând unor atacuri similare (că preoțimea puțin se vede în adunări, nu se arată în public, cum și la teatru ș.a.m.d.): "cu bună seamă toată lumea va mărturisi că după o sută de ani de rusificație în Basarabia, de-o mai fi rămas ceva la moldovenii noștri de ale Moldovei, sau în vorbă, sau în portul lor, sau în viața lor, aceasta este din grija, supărarea și îndeletnicirea numai a preoțimii. Cărțile cele moldovenești prin bisericile noastre, ba și pe la scoale sunt căutate și aduse numai de preoți, învățătura și toată vorba pe limba moldovenească o ține totuși numai preoțimea. De-au fost și alții goniți în Rusia, apoi ei n-au fost pentru neam, ci din alte pricini, pentru alte interese. Dar și

¹⁶ Veronica Boldișor, Unirea Basarabiei cu România: între ortodoxismul românesc și cel rusesc. // *Literatura și Arta*, nr.23 (3015), 5 iunie 2003, p.6.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Onisifor Ghibu, De la Basarabia rusească la Basarabia românească, ed. Semne. - București 2007, p.205

¹⁹ Ibidem, pp. 205-206

²⁰ Ibidem

²¹ Iurie Colesnic, Basarabia necunoscută, ed. Universitas, vol. I. Chișinău, 1993, p.124

strâmtorile, necazurile, ba și pedeapsa pentru iubirea neamului a fost și este tot numai partea preoțimii, cu cât mai mult că preoțimea suferă din două părți: și dela ocârmuire și dela cei ce nu-și înțeleg folosul lor"²²

Cei care nu-și înțeleg folosul lor, altfel zis opoziția tacită Unirii, au fost dezavantajați de cel puțin două circumstanțe. Prima dintre ele este calvarul prin care trecea biserica rusă odată cu venirea bolșevismului.

V. Boldișor vorbește despre două evenimente istorice care s-au întâmplat prin voia providenței în aceeași zi: 21 noiembrie, ziua Intrării în Biserică a Maicii Domnului. Pe de o parte, la Moscova, în catedrala Vasiliei Blajermâi de pe Piața Roșie se desfășoară procesiunea solemnă de înscăunare a patriarhului „Vseea Rusi” Tihon (ajuns degrabă martir al creștinătății la fel ca și alți mii de slujitori ai cultului care aveau să fie împușcați printr-un ordin personal al lui V. Lenin). Procesiunea este huiduită, profanată cu strigăte triviale și înjurături de către gărzile bolșevice care patrulau piața.

Pe de altă parte, la Chișinău deputații Sfatului Țării, înainte de a se întruni în prima lor ședință, au venit în corpore la catedrala eparhială, asistând la Liturghie. Asupra acestui moment merită să ne oprim mai mult. Iată câteva mențiuni publicate în ziarul „Ardealul (Transilvania)” nr.9 din 26 noiembrie 1917, care reflectau aceste evenimente:

„Marea zi de îndoită sărbătoare s-a început cu slujba dumnezeiască în frumoasa biserică catedrală (Sobor). Niciodată nu s-a mai săvârșit pînă acum în această biserică slujba curat moldovenească. Iată că ziua se începe cu o minune: slujește însuși episcopul Gavril al Achermanului, înconjurat de douăzeci de preoți și diaconi moldoveni, cari fac întreaga slujbă numai în moldovenește. Tot în această limbă cîntă și corul părintelui Berezovschi și cei doi diaconi din strana dreaptă... Plîng bejenarii transilvăneni, bucovineni, munteni și macedoneni, pe cari această slujbă îi transportă departe, în țara lor... și plîng de bucurie și moldovenii, cari

văd, în sfîrșit, cum visul lor vechiu prinde trup...

Câtă fericire a adus această slujbă în toate sufletele! Ce putere mare este cuvîntul Domnului spus în limba norodului!...

După ieșirea din biserică... numerosul public... se îndreaptă spre localul Sfatului Țării. Pe palat flutură un minunat steag românesc. ...Cînd la București de un an de zile nu mai flutură steagul neamului nostru, iată îl văd ca prin minune, la Chișinău, pus de frații noștri moldoveni, deșteptați la viață...

Cu inima plină de evlavie intrăm în localul parlamentului moldovenesc...

Înainte de slujbă, Prea Cuviosul arhimandrit Gurie spune o înălțătoare cuvîntare, în care menționa că: Prin alcătuirea Sfatului țării, noi luăm în mîinile noastre puterea ocîrmuirii, intrăm în drepturile de autonomie a Basarabiei... Toți ne-am săturat de anarhia care domnește în țară și vrem să avem stăpîn care să facă rînduială, să introducă în viața noastră respectul către legi și cunoștința de stăpîn. Însă ca să ținem autonomia, trebuie să ne facem vrednici, de a o purta, de a o păstra... Sfatul Țării, în lucrările sale trebuie să fie condus numai de binele și folosul norodului.

Între membrii sfatului să nu fie împărecheri, invidie, ură, iubire de înrăire și așa înainte, ci să fie în inimile lor gătire de a jertfi interesele lor binelui obștesc. Căci dacă va fi între dînșii sfadă, ei nu vor putea introduce în viața obștească rînduială, nu vor putea apăra în țară dreptatea pe temeiul frăției și libertății, se vor arăta nevrednici de ocârmuire.

Cunoscând bine bunăvoința lui Dumnezeu,... organizatori Sfatului au chemat pe Preasfințitul Stăpîn și preoții norodului ca să cheme ajutorul și blagoslovenia lui Dumnezeu și a Maicei lui Dumnezeu asupra lucrărilor Sfatului Țării.

Deci să ne rugăm Domnului Dumnezeu și Preacuratei Maicei Lui, ca să fie în Sfatul Țării bună înțelegere și unire, ca să le dăruiască cuvenita înțelepciune pentru a înfăptui în viața noastră obștească dreptatea pe temeiul libertății și frăției. Amin. "

După predica părintelui Gurie s-a săvârșit slujba, iară întreagă în limba

²² Onisifor Ghibu, op.cit., p.21 8.

moldovenească. La sfârșit episcopul Gavriil, care e român de naștere, a ținut să spuie și Prea Sfinția Sa o cuvîntare în limba moldovenească, pe care numai în vremea din urmă a învățat-o. Prea Sfinția Sa a spus următoarele: *"Hiritiriesc pe Moldoveni pentru autonomia Basarabiei, Dumnezeu să le ajute, Sfatul Țării întru mulți ani!"*

După aceasta lumea a ieșit din paraclis în culoarele cele largi, unde a fost adus de cîțiva soldați steagul național al regimentului moldovenesc. El e sfințit cu aghiasmă de către P.S. Gavriil. Corul părintelui Berizovschi cîntă *Deșteaptă-te române* și *Pe-al nostru steag e scris unire*, iar publicul strigă din răzputeri: *Ura, trăiască!..* ²³

În același context merită să fie citată și telegrama Mitropolitului Pimen al Moldovei către Sfatul Țării, document care atestă că Biserica română a avut o atitudine cu adevărat frățească față de clerul și poporul din Basarabia: *"Bindecuvîntat fie Dumnezeul părinților noștri, care în a sa iubire către neamul românesc, a orînduit ca a noastră Basarabie prin hotărîrea Sfatului Țării și luminatul patriotism al guvernului să se lipească pentru vecinicie la trupul Patriei - mame de la care a fost desprinsă mai bine de un veac. Această veste bună ce ne-a sosit de la Chișinău, e pentru biserica neamului românesc o dulce mîngîiere în aceste vremuri grele, dar pline de nădejde pentru un viitor mai fericit. Din toată inima binecuvîntez poporul basarabean și îi doresc o viață liniștită și întemeiată pe dragăstea creștinească"* ²⁴.

Prin participarea ei la marele eveniment și prin locul de cinste ce i se atribuia, Biserica era îndreptățită, astfel, să tragă nădejde că Sfatul Țării nu va lucra împotriva ei, ci *„spre folosul Bisericii, împreună cu Biserica”,* *„bucurându-se, din chiar momentul întemeierii sale de binecuvîntarea și rugăciunile Bisericii”* ²⁵.

Ulterior, urgisirea bisericii, lucru care se întîmpla nu numai la Moscova, dar și mai aproape, la Odesa, a fost un argument utilizat în favoarea apropierei de Biserica Română de către Comisiunea pentru convocarea Soborului bisericesc, care urma să ia în discuție problemele Bisericii în Basarabia. A doua circumstanță care merită să fie menționată este atenția și tactul cu care au fost tratați membrii Comisiunii suspomenite de către I. P. S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei Pimen și dl. Marghiloman, prim-ministru al României, deși, privite din punctul de vedere politic, unele declarații ale Comisiunii ar fi putut apărea pentru ei dubioase. Delegații basarabeni aveau să afirme la 6 aprilie 1918 că „... unirea politică n-a adus cu sine și nici n-a putut aduce mecanic și unirea bisericii.

Păstrînd cu neclintire temeiurile canonice pe care este zidită toată viața a unicei biserici ortodoxe și nedorind pe deoparte să fim socotiți schismatici, iar pe de altă parte îngrijindu-ne ca toți locuitorii ortodocși ai Basarabiei să trăiască în înțelegere și strînsă unire, noi nădăjduim și suntem convinși că apropierea noastră bisericească și via comunitate reciprocă se va înfăptui în pace și bună înțelegere între biserica rusă cu care canoniceste în momentul de față încă suntem legați și cea română cu care noi în credință și dragoste am fost întotdeauna” ²⁶. Această poziție a suscitat ulterior un vehement atac de presă (29 aprilie) semnat de către egumenul Dionisie și care ar putea servi și astăzi subiect de discuție în probleme de drept canonic: „Pomenind adesea de drepturile canonice ale preasfîntului sinod rusesc asupra bisericii noastre (membrii comisiei-n.n.) nu au arătat anume canonul care ar dovedi acel drept. Tot așa nu arată nici acel canon care ar putea da dreptul aceluiaș preasfînt Sinod să ne dea nouă un așa nume frumos, adecă „schismatic”... Drepturile preasfîntului Sinod asupra bisericii noastre sunt contestate de canonul al 8-lea al Soborului III și de al 34-lea al s. as. Apostoli, pe care îi rog pe domnii autori ca mai cu atenție să le citească, folosindu-se cu lămuririle lui *Balsamon și Zonara*, și atunci sunt încredințat că toată teama le va pieri și se

²³ Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România (1917-1918). Documente. - Chișinău 1995, pp.71-77.

²⁴ Ștefan Ciobanu, Unirea Basarabiei. Studii și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918. - București, 1928, p.271.

²⁵ Luminătorul, anul XI, noiembrie 1917, pp.1-4

²⁶ Onisifor Ghibu, op.cit., p.313. Vezi și Anton Moraru, Alexandru Marghiloman - participant activ la unirea Basarabiei cu România, în Literatura și Arta, nr.12, 23 martie 2006, p.7.

vor convinge că drepturile Mitropoliei Moldovei asupra Basarabiei sunt nestrămutate și nu pot să fie contestate de orice canon”²⁷.

Polemica nu a schimbat datele problemei și nici modul de rezolvare a ei. Prim-ministrul României acordă delegației din Basarabia (în care, printre altele fie spus, trei locuri le dețineau minoritățile naționale) întreaga libertate de acțiune. Așa s-a și întâmplat ulterior. Mitropolitul de Iași arătase mai înainte că problemele bisericești din Basarabia privesc întreaga Biserică Ortodoxă română și lucrul acesta a dus la retragerea arhiepiscopului Anastasie din scaunul arhiepiscopal al Chișinăului. Episcopul Nicodim al Hușilor, prin decizia Sfântului Sinod de la București, a condus treburile Arhiepiscopiei Chișinăului doar pînă în februarie 1919, când Arhiepiscop al Chișinăului a fost numit Gurie Grosu, unul dintre fruntașii Unirii, care, apropo, venise mai înainte de la Chiev.

Nu după multă vreme avea să se constate în Cartea pastorală către clerul și norodul Basarabiei că și starea materială a bisericilor nu că se va păstra cum este, dar și se va îmbunătăți. La 30 decembrie 1919 Sfântul Sinod al B.O.R., format din ierarhii provinciilor românești reunite, întrunit în ședință extarordinară, a luat hotărârea solemnă ca „după cum s-a realizat unirea tuturor provinciilor românești la Patria-Mamă, tot astfel să se realizeze și Unitatea bisericească pe întreg pământul României întregite, într-o singură Biserică Autocefală Ortodoxă”.

În anul 1927 Adunarea eparhială de la Chișinău a adresat Sfântului Sinod cererea ca Arhiepiscopia Chișinăului să fie ridicată la rangul de mitropolie. Cererea este satisfăcută și astfel Gurie Grosu prin decret regal este confirmat în rang de mitropolit. Mai apoi o decizie a CEDO atesta faptul că mitropolia Basarabiei numără 117 parohii pe teritoriul Republicii Moldova, 3 în Ucraina, 2 în Federația Rusă și 1 în Estonia, cuprinzând aproape un milion de credincioși.

Să însemne oare toate acestea că Unirea cu Țara a decurs fără o îndârjită opoziție și fără serioase probleme? Nicidecum.

Relațiile din sânul bisericii, raportate la problema națională ar putea să se încadreze în schema clasică conducere-opoziție. Vârful piramidei eparhiale cu arhierii ruși - Pavel, Serafim ș.a. promova pe toate căile legale și ilegale linia filorusă. Cei care o susțineau recurgeau adesea la acțiuni care nu pot fi calificate decât instigare de vrajbă națională. Teodor Jireghie, un harnic colaborator al *României Noi* însera în această publicație la 18 aprilie (sic) un articol intitulat „Un cuib de dușmani-mănăstirea Căpriană”, menționînd: „Când oastea vitează de la Mărășești încă n-apucase a intra în satul Căpriană și încă nu zărea lăcașul lui Ștefan cel Mare, părinții aceștia... au turburat satul și au ridicat frații spre frați... starețul cu ai săi au trimis soli la Chișinău, cerînd bolșevicilor ajutor și spunînd că românii pradă și jăfuiesc. De atunci neîncetat fac propagandă vrăjmașă Sfatului Țării și oștirii românești; fac zapise și adună iscălituri contra Unirii și stăpînirii”²⁸.

Această știre sporește gradul de credibilitate a declarației pe care o făcea anterior (14 februarie 1918) Andrei Murafa, un modest preot de la Cotiușeni Mari care, după cum s-a constatat mai târziu, a fost primul dintre slujitorii bisericii, care a cerut înfăptuirea Unirii cu Patria-mamă: „Naționalizarea bisericii trebuie să se facă nu de jos, ci de la cap”²⁹.

Cu totul alta a fost situația în satele în care slujitorii bisericii au acceptat și au salutat Unirea. În aceeași perioadă, 28 aprilie 1918, învățătorul M. Zavatu din satul Chietriș din ținutul Bălților relatează cum a fost întâmpinată Armata română în această localitate. „Scumpii musafiri au avut plăcerea să asculte sfânta slujbă în biserica noastră. Norodul, avînd dorința ca să-i vadă s-a stăruit cât mai dimineață să vie la biserică și să-și prinză locul. Așa mare adunare de norod, se înțelege că nu a putut avea loc într-o biserică mică de la țară; mai mulți ședeau afară, așa că toată ograda era plină. Cei ce au intrat înăuntru au avut norocul să asculte o minunată cântare moldovenească, împreună cu preotul satului a slujit și preotul ostășesc al brigăzii 3 artilerie. O slujbă așa

²⁷ Onisifor Ghibu, op.cit., p.327

²⁸ Ibidem, p. 315

²⁹ Ibidem, p. 194

împodobită cu mare frumuseți de cântări biserica noastră nu a mai auzit niciodată...

Venise mult norod și din satul megieș Viișoara. Și avea ce privi! O muzică militară, de vreo 30 de ostași, cânta niște cântări naționale de care nu a mai auzit niciodată satul nostru etc³⁰.

Relatări de felul acesta pot fi găsite cu ușurință în presa vremii semnate de Iorgu Tudor, Elena Dobroșinski, Vladimir Chirilă, Constantin Popescu și mulți alții. Ele confirmă încă o dată faptul că aportul preoțimii la cauza Unirii în nici un caz nu poate fi trecut cu vederea. Fără *luminătorul* și „*Cuvânt moldovenesc*”, fără niște personalități spirituale cum au fost Alexei Mateevici, profesor la seminarul teologic din Chișinău, autorul poeziei *Limba noastră*, actualmente Imn al Republicii Moldova și a unui șir de studii pe teme etnologice și religioase scrise cu scopul declarat al deșteptării „din somn de moarte” a poporului Basarabiei, fără un Dionisie Erhan, senator în primul parlament al României Mari, vicar al arhiepiscopiei Chișinăului și Doctor Honoris-Cauza al Universității din Iași, fără dârzul Gurie Grosu, modestul, dar tenacele Constantin Popovici, intransigentul Nicolae Popovschi, consecventul Alexanru Baltaga, curajosul Andrei Murafa, Mina Țăruș, Petru Braga, Nistor Țugui, Nicolae Verdeș, Andrei Madan și atâția alții nenominalizați Unirea nu ar fi trecut atât de clar prin inimile basarabenilor și s-ar fi putut transforma ușor în anexiune. Iar un asemenea pericol exista și el a fost sesizat de proaspătul absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău și de o lună și jumătate deputat în Sfatul Țării Vasile Harea, care la 13 martie 1917 pune problema autonomiei locale: „... anexarea, adică alipirea Basarabiei la România, fără nici o condiție, ne-ar pune măcar și vremelnice, sub regim centralist, păgubitor atât intereselor noastre cât și interesului general”³¹.

În același context, Onisifor Ghibu sublinia că „încă din prima zi în care s-au pus bazele Partidului Național, alături de democrați și de boieri, a luat loc și preoțimea, în frunte cu arhimandritul Gurie, cu igumenul

Dionisie de la Suraceni, cu preoții C. Parfeniev, A. Murafa, V. Gobșilă ș.a. Revista *Luminătorul* deveni un fel de organ neoficial al Partidului Național, publicând aproape lună de lună, știrile despre conferințe, ținute pe timpul congresului preoțesc din aprilie 1917; întreaga preoțime prezentă s-a înscris nominal, cu o bucurie ce nu se poate spune, în rândurile Partidului național. Și, în vreme ce boierimea basarabeană, după câteva luni de activitate în cadrele Partidului, s-a retras în mod irevocabil din politică, preoțimea a rămas până la sfârșit alături de cei ce au creat Basarabia de azi; ea a avut reprezentanți nu numai în Sfatul Țării, de unde boierimea a absentat în permanență, ci și în guvernul tinerei republici, unde arhimandritul Gurie a fost „tovarăș al ministrului de justiție”.

De asemenea, în activitatea de propagandă națională prin scris, la care nu s-a împărtășit nici un singur boier, întâlnim o serie întreagă de preoți (în afară de cei amintiți: C. Popovici, Ion Andronic, T. Bogos, L. Friptul, P. Gheorghian, St. Haritonov, Al. Mateevici, N. Stadnicov ș. a.).

Colaborarea preoțimii moldovene la opera națională, într-o vreme, când ea era încă sub ascultarea arhierilor ruși, este o faptă de mare însemnătate. Ea a contribuit într-o măsură³¹ nespusă la încheierea solidarității moldovenești, care niciodată până aci n-a fost cu putință de realizat³².

Prin cele spuse mai sus sugerăm că pentru noi contează nu numai patosul cu care o parte a preoțimii basarabene a primit Unirea și propagarea evenimentului în mase, dar și cercul de probleme pe care le-au pus și la rezolvarea cărora au contribuit în mod substanțial.

Fără doar și poate principiile adoptate la nivel de conduită statală aveau repercursiuni interumane și nu puteau fi trecute cu vederea de către biserică. Democrația și demnitatea umană au fost principii diriguitoare pe care s-a străduit consecvent să le afirme omul de cult și de cultură Nicolae Popovschi. Luptând conștient împotriva absolutismului și sovinișmului rus, el a protestat la fel de

³⁰ Ibidem, p. 324

³¹ Ibidem, p. 258

³² Ibidem, p. 97.

vehement împotriva tendințelor șovine după instalarea administrației românești³³.

A doua problemă a fost asigurarea unui salt în propagarea culturii naționale, domeniu în care bisericii îi revine un rol cheie alături de învățătorime. Onisifor Ghibu, una dintre cele mai importanțe figuri ale Unirii, după ce apreciază eforturile de culturalizare ale maselor și propaganda de viață națională pe care le desfășurau gazeta *Cuvânt moldovenesc* și revista religioasă *Luminătorul* numește „o biruință extraordinară” deciziile comisiei școlare moldovenești și primului congres al învățătorilor de a înlocui în școli alfabetul rus cu cel latin. „...Să ne reamintim după câte greutate s-a introdus pe la 1860 alfabetul latin în țările române libere. Ceea ce reclama aci ani întregi de luptă, în Basarabia se înfăptui într-o zi spre nespusa mirare a rușilor, care încă mai erau stăpâni ai țării”³⁴.

Noi nu trecem cu vederea nici eforturile de a influența învățătorimea pe care le-a depus marele poet și preot Alexei Mateevici și că *Limba noastră* a fost publicată cu litere latine.

Mai exista și o altă problemă - pregătirea populației de a citi și a scrie românește. În acest sens slujitorii bisericii recurgeau la deschiderea de școli pentru adulți. Iată un fragment din referatul iconomului George Crețu adresat serviciului religios al Marelui Cartier General: „Una din dorințele mele când am pășit pe pământul frumoasei Basarabii a fost ca să contribui și eu cu ceva la deșteptarea simțului național aici. Pentru aceasta, pe lângă cuvântările pe care le-am ținut cu orice ocazie prielnică, am socotit că aş contribui cu mult mai eficace prin înființarea școlilor de adulți.

Prima încercare am făcut-o în comuna Pârlita, deplasarea însă a făcut ca totul să fie numai un început. Astăzi, însă, dorința mea a devenit o realitate în Târgul Călărași...

Școala de adulți funcționează regulat de la 1 aprilie în două săli cu peste o sută de auditori sub conducerea mea, iar cei între 14-18 ani sub conducerea d-lui căpitan Lefter. După două ședințe numărul auditoriului tinde să se dubleze, azi mă văd pus în plăcuta

situație de a mai deschide alt curs pentru o nouă serie de auditori formată din funcționarii de la poștă, gară, prefectură, primărie, spital etc”³⁵.

Rămâne de menționat că prezența preotului în școală n-a fost în perioada interbelică un lucru de mirare. Din cele expuse, sper, vine logic concluzia că minimalizarea rolului preoției la înfăptuirea Unirii ar fi o greșeală, tot așa cum greșită a fost părerea lui Octavian Goga, care în trecere prin Chișinău, a opinat pentru aceea ca preoții, de rând cu boierii, să fie excluși din politica basarabeană pe motivul că ar fi iremediabil rusificați³⁶.

Nedreptatea este că prea mulți dintre ei au rămas ulterior pradă anonimatului, prea mulți au murit în GULAG, deși au fost, se poate spune, coautorii unui act politic și de drept de inestimabilă importanță. Și nu este vorba numai de faptul că au înțeles să-și slujească cu devotament și modestie Patria fără a cere pentru asta dreptul de a intra în istorie, îndemnul marelui om al Unirii, Onisifor Ghibu, a fost ca preoții și învățătorii să stea în fruntea intereselor culturale ale poporului. „Politicienii, zicea el, au demoralizat Basarabia, înviați voi (preoții n.n.) din nou bunele moravuri”³⁷.

Altă lucrare a sa și anume *Cum s-a făcut Unirea Basarabiei* același Onisifor Ghibu o încheie astfel: „... pentru consolidarea deplină a Basarabiei... fiecare din noi trebuie să taie în inima sa vițelul cel gras. Căci cu adevărat pierdută a fost și s-a aflat, moartă a fost și a înviat ca fiul răătăcit din Evanghelie, revenit la casa părintească spre bucuria sfântă a tuturor celor care l-au iubit”³⁸.

³³ Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, vol. I, op.cit., p. 127.

³⁴ O. Ghibu, op. cit, p. 450

³⁵ Gh. Hodescu, Gh. Sobrescu, Andi Nicolescu, *Preoții pentru făurirea României noi 1916-1919*, București, 2000, p. 255.

³⁶ O. Ghibu, op. cit, p. 448.

³⁷ Ibidem, p. 466

³⁸ Ibidem, p. 456

UN MOMENT IMPORTANT ÎN ISTORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE: CONSTITUIREA ÎNȚELEGERII BALCANICE (februarie 1934)

Gheorghe Bordeiu, doctorand

Încă de la începutul lui 1933, cercurile conducătoare din statele balcanice au conștientizat principalele probleme care se ridicau acum erau cu mult prea complexe pentru a mai fi discutate, indirect, prin mijlocirea conferințelor balcanice.

Devenea imperios necesar ca aceste probleme să intre în mod deschis în sfera de activitate a guvernelor, care trebuiau să ia inițiativa unor negocieri directe, să coopereze mai mult, lucru care s-a și întâmplat de fapt pentru că, în toamna lui 1933, s-au încheiat atât pactul de prietenie și neagresiune greco-turc cât și tratatul de neagresiune, amicitie arbitraj și conciliațiune româno-turc.¹

De puține ori Europa a trăit într-o atmosferă atât de nesigură ca cea din 1933, care pătrundea și asfixia toate ramurile activității umane. Cercurile guvernante din Anglia și Franța ignorau, sau, se simțeau mai bine ignorând, îmbiatei rea cu adevărat de ceasornic, dintre toate elementele și etapelor planurilor Germaniei hitleriste pe care cea mai formidabilă mașină de război de până atunci avea misiunea să le execute, prefecând în scrum

comori ale civilizației și culturii milenare izvorâte din vatra europeană, distrugând dezvoltarea liuberă și independentă a numeroase state și națiuni care înfăptuiseră, împreună cu statul și națiunea germană, patrimoniul istoric comun al civilizației universale.

Privind cu clarviziune și realism desfășurarea situației internaționale, Nicolae Titulescu aprecia cu luciditate corelația dintre politica de concesi, căreia i s-a declarat adversar deschis și pretențiile germane, anticipând în martie 1933, în fața comisiilor externe reunite ale Parlamentului român că „situația internațională este dintre cele mai îngrijorătoare. Ultimele evenimente o dovedesc cu prisosință. Evenimente noi sunt încă posibile și ele nu pot constitui o surprindere decât pentru aceia care nu au urmărit și nu cunosc de aproape evoluția politicii externe și interne a diferitelor state europene”.

De aceea problema încheierii unui pact balcanic ridicată de Titulescu în timpul vizitelor făcute la Atena, Ankara și Belgrad a avut un puternic ecou internațional, ea fiind bine primită și de Consiliul

Permanent al Micii înțelegeri de la Zagreb, la 22 ianuarie 1934².

Succesiunea aproape continuă de vizite dintre oamenii de stat ai țărilor balcanice precum și turneele efectuate de a-ceștia în capitalele marilor puteri occidentale reprezentau mai mult decât o suită excesivă de contracte protocolare sau mondene. S-a demonstrat cu o claritate deosebită că intențiile expansiunii și agresiunii Germaniei vizau în mod nemijlocit sud-estul european, nodurile strategice esențiale de aici în tranzitul către URSS, regiunea Strâmțorilor și resursele economice, dintre care unele esențiale pentru Wehrmacht; erau, de asemenea vizate, piețele de desfacere pentru exportul de mărfuri și investițiile de capital german, considerate importante pârghii de influență și manevră politică.³

Pactul balcanic nu a fost conceput ca un scop în sine. El trebuia să devină instrumentul politic destinat securității statelor. România, Iugoslavia, Grecia și Turcia nu puteau concepe o altă securitate decât aceea ce ar fi salvagardat statu-qu-ul teritorial.

Acțiunile statelor balcanice deranjau statele revizioniste și revanșarde care se temeau că-și vor pierde influența în Balcani, mai ales în Bulgaria, pe care contau pentru promovarea principiilor revizioniste. Astfel, Italia se străduia să strice atmosfera prielnică pactului balcanic ce domnea în Grecia, contând, în primul rând pe ajutorul lui Venizelos care considera că țara sa nu ar fi avut prea mult de câștigat prin aderarea la acest pact. „Credem că e bine ca Grecia să stea departe de mișcările diplomatice cu totul potrivnice unele față de altele ce au loc în clipa de față, ... mișcări care ținesc în chip vădit la reînnghebbarea de alianțe și de echilibru într-o Europă a cărei statornicire este zguduită”⁴ Mai mult chiar, Italia a ținut să precizeze că, în Balcani, rolul de seamă îi va reveni ei iar noul pact nu va avea valoare decât în funcție de bunăvoința Romei.

Condițiile politice din ianuarie 1934 indicau că cele patru state nu mai puteau amâna prea mult hotărârea de a cre-a organizația de securitate balcanică, existând o atmosferă tulbure, generatoare de neliniști. Devenea din ce în ce mai necesar să se încheie pactul balcanic, cu sau

fără Bulgaria, spre a evita intrigile care își făceau drum.

Pentru această frământată regiune europeană, Pactul balcanic, semnat într-un moment de încordare a relațiilor internaționale, constituia un moment istoric extrem de important toată lumea fiind conștientă că nu se puneau numai problema garantării frontierelor balcanice ci și, că se făcea un pas serios spre salvagardarea păcii și întărirea securității.

Ministrul iugoslav de externe, Jetvic declara: „Am speranța că toate popoarele balcanice unindu-se vor crea o atmosferă de încredere internațională pentru că, consolidând pacea în Balcani avem certitudinea că ajutăm la consolidarea păcii generale”⁵

Astfel, într-o atmosferă solemnă, la 9 februarie 1934, la Atena, în Marea Aulă a Academiei, Maximos, Titulescu, Rustu-Aras și Jetvic, miniștrii de externe ai Greciei, României, Turciei și Iugoslaviei, au semnat, în mod oficial, Pactul Înțelegerii Balcanice.

Pactul, care avea trei articole, era însoțit de un protocol anexă.

Tratatul sublinia, în preambul, dorința părților de a contribui la întărirea păcii în Balcani, „de a asigura respectarea angajamentelor contractual existente și menținerea ordinii teritoriale actuale stabilite în Balcani”⁶

În articolul 1 se arăta că statele semnate își garantau mutual securitatea frontierelor balcanice iar articolul 2 prevedea că Grecia, România, Turcia și Iugoslavia se angajau să se consulte în probleme ce le puteau afecta interesele și se legau să nu întreprindă vreo acțiune politică „față de orice altă țară balcanică ne semnatară a prezentului acord, fără aviz prealabil, și de a nu-și asuma nici o obligație politică față de orice altă țară balcanică fără consimțământul celorlalte părți contractante”⁷

Se crea astfel o solidaritate colectivă care nu putea decât să servească păcii, deoarece, pe baza acestui articol, se putea opri orice gest unilateral dăunător celor convenite.

“Dacă una din înaltele părți contractante este victima unei agresiuni din partea oricărei alte puteri nebalcanice și dacă un stat balcanic se alătură la această agresiune, fie simultan, fie

ulterior, Pactul Înțelegerii Balcanice își va produce deplinele sale efecte față de acest stat balcanic”⁸

Aceasta însemna, implicit, că, pactul balcanic se opunea indirect și puterii nebalcanice agresoare, ceea ce era un lucru extrem de pozitiv.

Se accentua că, pactul nefiind îndreptat împotriva nici unei țări, obiectivul său direct era de a garanta securitatea frontierelor balcanice împotriva agresiunii din partea unui stat balcanic acționând singur sau cu un stat terț. Se prevedea și faptul că Pactul continua să rămână deschis și adeziunii altor state balcanice (era vorba de Albania și Bulgaria)

Această prevedere urma să intre în vigoare „de în dată ce celelalte țări semnate își vor notifica asentimentul”⁹

Însă, atât guvernul Albaniei cât și cel al Bulgariei, au rămas în afara Înțelegerii Balcanice, contribuind prin aceasta la menținerea unei atmosfere de încordare în Balcani fapt ca a avut ca efect slăbirea forței de rezistență a acestor țări ușurând dezbinarea și izolarea lor.

Pactul prevedea că, în situația în care agresorul era unul din statele parte la pact, acesta nu intra în vigoare. Turcia a ridicat „clauza sovietică”, fiind impusă o Declarație, parte din Pact, prin care se preciza că Turcia nu va participa la un război împotriva Uniunii Sovietice. Aceasta poziție, ca și altele, avea să constituie unul din punctele slabe ale noii organizații politico-militare defensive¹⁰

Caracterul defensiv al Înțelegerii Balcanice și al Miciei Înțelegeri, rezulta și din faptul că toate statele membre semnaseră, în prealabil, Pactul Briand-Kellog și Convențiile de definire a agresiunii, din 3-4 iulie 1933, de la Londra.¹¹

Pactul de la Atena, cu plusurile și minusurile lui, este unele din puținele recunoscute legitim de Pactul Societății Națiunilor, fiind, conform articolului 21, compatibil cu acesta (angajamentele internaționale, ca și tratatele de arbitraj sau Înțelegerile regionale care asigurau menținerea păcii nu erau considerate incompatibile cu nici una din dispozițiile respectivului pact) Societatea Națiunilor chiar recomandase întărirea garanțiilor păcii deja conținute în convenant cu ajutorul pactelor regionale¹².

Pactul permitea sporirea șanselor pentru eficientizarea eforturilor întreprinse în

vederea stabilizării elementelor balcanice producătoare de tulburări și insecuritate; el semnifica, prin forța lucrurilor, și începutul reconcilierii bulgare, reprezentând prima și ultima tentativă efectuată, la acea vreme, pentru organizarea durabilă a păcii și securității în Balcani, constituind maximum ce se putea realiza la momentul respectiv în condițiile existente.

“Legături de o solidaritate puternică au fost create în mod deschis între națiunile balcanice. Cu toate că este puternică, această solidaritate nu este exclusivă. Inutil a mai spune că acest tratat nu este îndreptat împotriva nimănui. A spune că avem intenții agresive, pentru că voim să ne părăm frontierele împotriva războiului, este tot atât de absurd ca și a spune despre cineva că are intenții subversive fiindcă îmbracă o manta ca să se apere de frig. Tratatul de la Atena este un punct de sosire pentru viața interbalcanică, dar ei constituie, în același timp, și un punct de plecare. Pactul de înțelegere Balcanică este un punct de realism politic care servește pacea mult mai eficace decât tratatele nelămurite care se mărginesc a afirma principii generoase pe care ai totdeauna greutatea să le reduci la justa lor proporție. Acest nou organism internațional creat, perfect conturat cu funcțiile lui bine definite vine să se substituie pe harta Europei, regiunii zise a Balcanilor, regiune sinonimă mai înainte cu războiul, înțelegerea Balcanică este o asociație chemată a-și verifica ritmic coeziunea în privința greutăților de toate zilele, iar nu numai cu alianțele trecute a-și încerca puterea în momentele de criză” Pe plan internațional, crearea Înțelegerii Balcanice accentua ideea că Parisul își consolida influența politică în sud-estul european. Noua grupare de state devenea un partener Toarte apropiat liniei promovate de diplomația franceză, iar noua grupare apărută, ca și Mica înțelegere, a fost considerată ca fiind parte a sistemului de alianțe francez. Ea a fost elogios comentată în Franța și Marea Britanie și primită cu ostilitate în Germania, Italia, Bulgaria și Ungaria.

Statele membre ale celor două organizații regionale au acționat împreună pe terenul

politicii internaționale fiind unite prin aceleași țeluri, respectiv păstrarea păcii, a integrității teritoriale și a independenței naționale. De aceea, în cadrul reuniunilor de la Geneva față de principalele acțiuni internaționale care întăreau sau loveau în statu-quo-ul teritorial și pacea europeană, cele două grupuri de state au avut poziții identice și au acționat în comun ca un singur bloc.

Gardieni ai păcii, cele două organizații au lucrat cu hotărâre, cinste și înțelepciune iar toți cei care doreau ca pacea Europei să nu fie tulburată nu puteau decât să aprobe hotărârile lor și să le sprijine pe deplin. Din păcate, în ciuda intențiilor generoase, condițiile istorice ale timpului nu au permis celor patru state membre îndeplinirea obiectivelor propuse. Puternicele tensiuni, contradicțiile inter și extrabalcanice au dus, în cele din urmă, la dezagregarea înțelegerii Balcanice.

Din nefericire, ea nu a funcționat în nici una din ocaziile în care fusese solicitată de realități, dar nesolicitată în fapt de către statele participante.

Note

1. Duțu Alexandru, Site-ul. Cit, pag.22
2. Idem, Ibidem, pag.23
3. Campus Eliza, Înțelegerea Balcanică, Editura Academiei, București, 1972, pag.84
4. Popesco D., Le pacte d'Athens et la probleme du rapprochement balkaniques, Edition Jel, Paris, 1936, pag. 78
5. Campus Eliza, Înțelegerea Balcanică, Editura Academiei, București, 1972, pag.113
6. Chandau K.S., Les nouveaux Balkans, Publications Contemporaines, Paris, 1934, pag.125
7. Popesco D., Op. cit, pag. 17
8. Ibidem, pag. 91
9. Scurtu Ioan, România și Marile Puteri 1933-1940, Editura Fundației România de Măine, București, vol.1, pag. 31
10. Duțu Alesandru, Site-ul. Cit, pag.23
11. Duțu Alesandru, Site-ul. Cit, pag.23
12. Popesco D, Op. cit, pag.91

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND STATUTUL POLITICO-JURIDIC AL ȚĂRII
MOLDOVEI FAȚĂ DE ÎNALTA POARTĂ. (CONTINUARE DIN NR.2(6),2007)

Gheorghe Gonța

- 2 -

مملکت بغداد ساکن و متوطن و هابین و غنابین و بویاران صداقت این و سازا
صداقت و طین بک بند ربه برقریزنه خطا با حاد اولان بروردی احصانه لری
خبر الدین بک مملکت بویار لری بولندیز جفته بروردی عاکیزنه امتثال و وقت عشا
بروردی عاکیزنی جمله مواجیه سنده فتح و قرأت و معصوم منبغنی اعلا و انشا عذک مکر
ما مور تسلیم و انفسی امر و تبصرع بروردیغنه باقی حال مباحثه مذکور میگردن تدارک
قوللری تحریف و تاکید ایتدکن جمله غرض و هیالری بسلیه جان قد و ذخیره تدارک
اثرا به حقیقتی عیالت و اخذ مره عرض و افاده و اسدای مرحمت و عنایت مجبور
بر وجه و در هر رقیه حد امکان اولدینی برون اقدم و بوده من قوللری طرفدن باله
سوزلر بالمشافه افهام ایتدکن برون ما هذا اليوم درون مملکت بغداد ذخیره
هر طرفه دعایا فقرای دقیق و شعیره و ارز منتهای بیه جان ذخیره بولر سبب اجلاق
بر او برون قریحه بکلسه لر به ذخیره نک عدم وجودی بسبب مباحثه مرقمان تدار
سبب دیار اخره فراد ایدامیر چون جانب دولت عینه دن ذخیره خصوص امداد
مرقمان بر وجه بغدادن تدارک وادی ممکن اولیر و خرمین و خرداری اخذی طرفدن
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان

1662 9

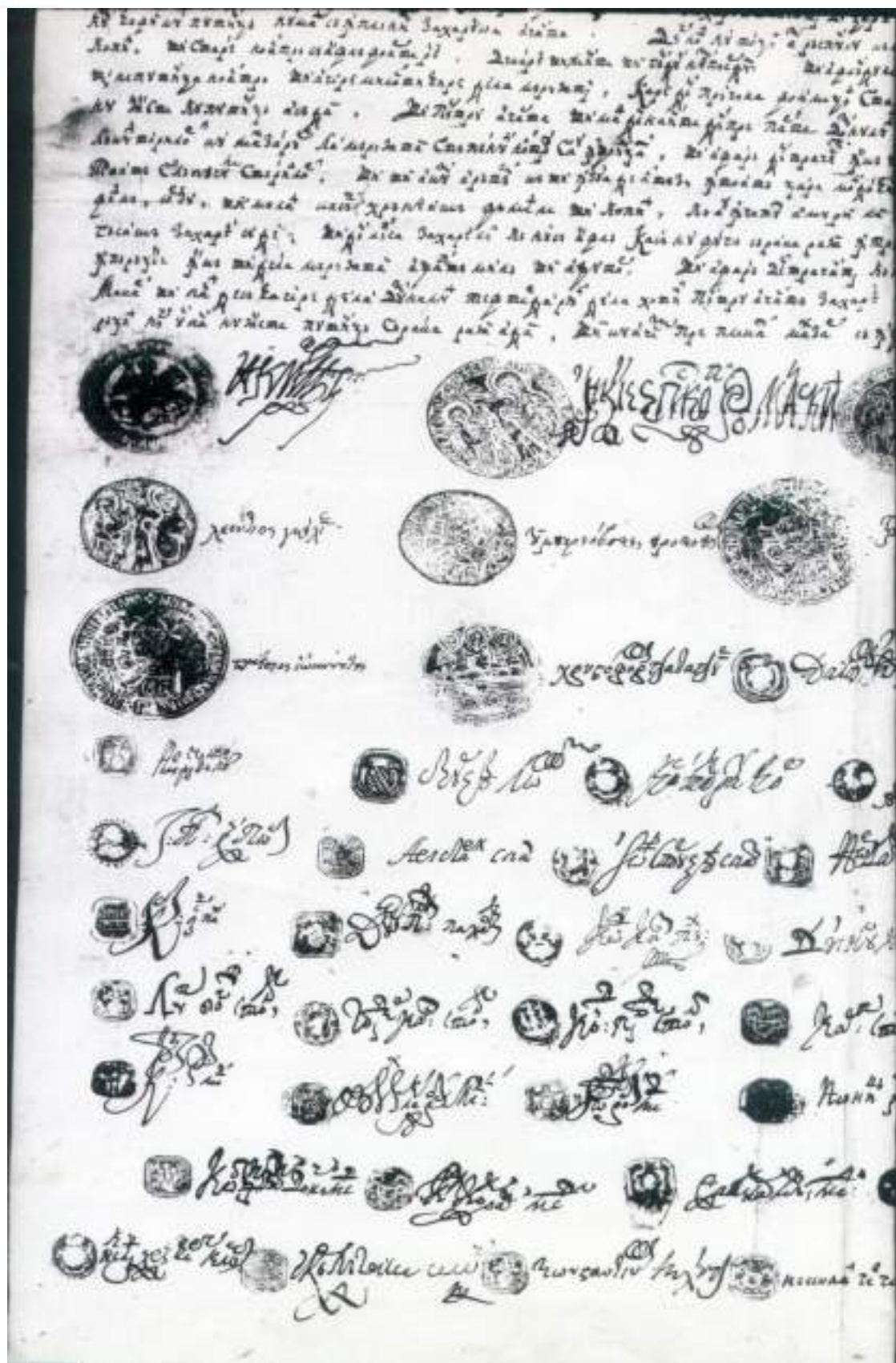
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان
اولدینی محضر صداقت اثرا به خاکرای دوقرنه عرض و اعلام اولندی باقی امر و فرمان

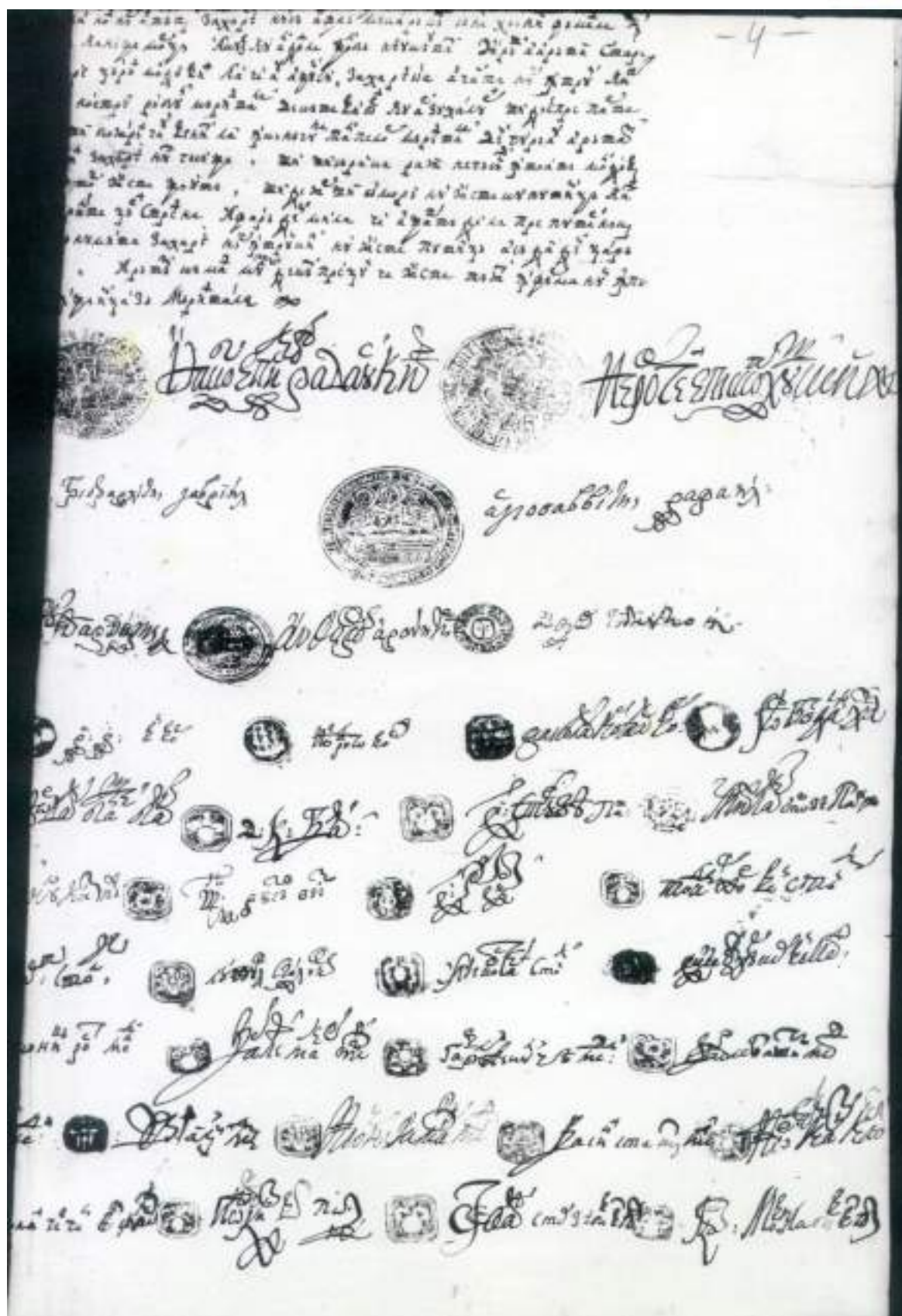

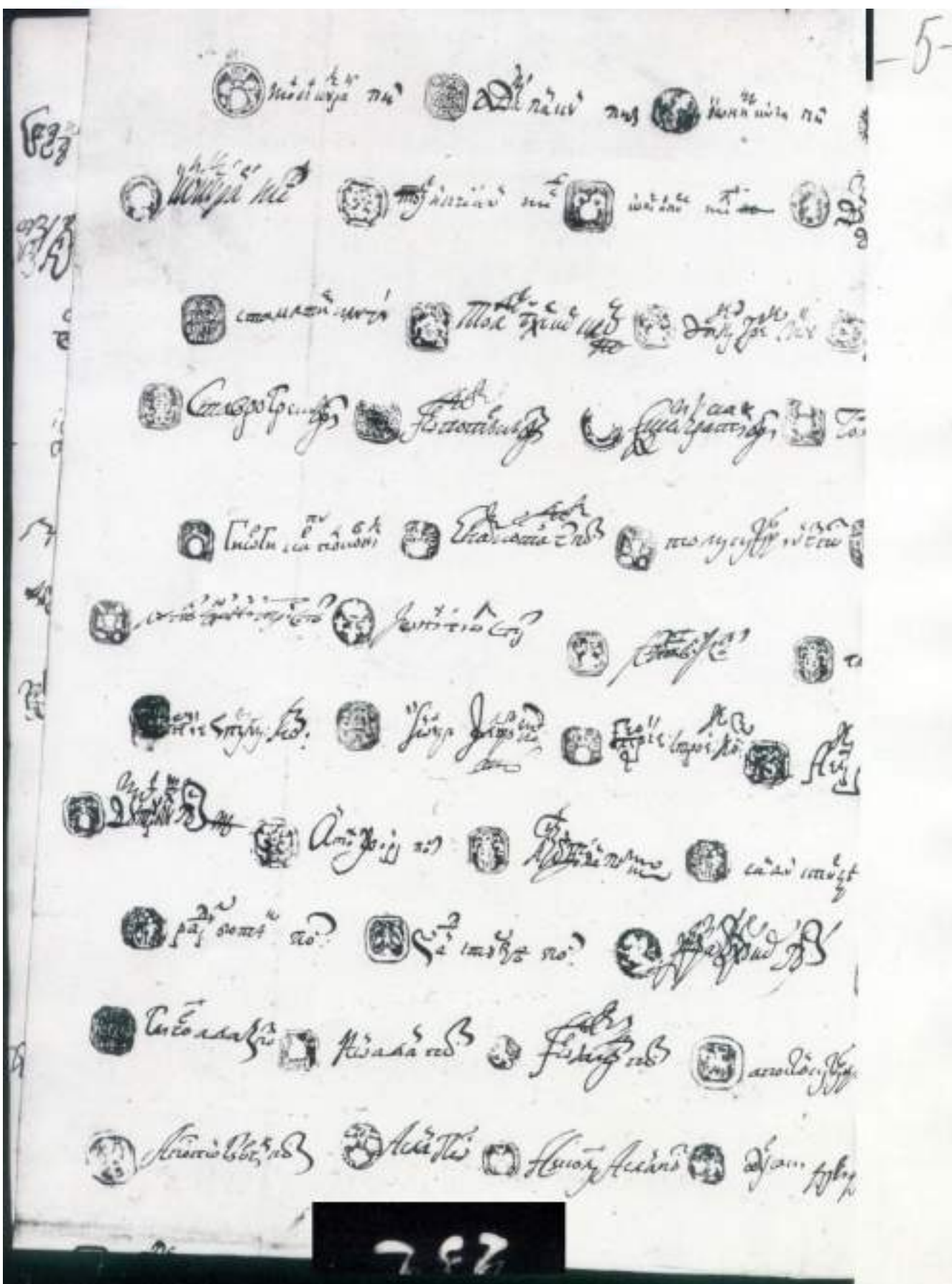
Handwritten signature or name in the center.

Handwritten signature or name on the right side.

1. Нѣтъ мѡдѣ Сѡхѣтѣ Сѡхѣтѣ Сѡхѣтѣ Сѡхѣтѣ
 2. Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ
 3. Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ
 4. Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ
 5. Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ
 6. Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ
 7. Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ
 8. Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ
 9. Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ
 10. Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ Нѣтъ мѡдѣ

DESPRE CE NE VORBESC DOCUMENTELE

Restructurarea inițiată de partidul comunist din 1985, a avut loc în baza unor analize concrete a situației din uniune și republică. Hotărârile organelor de partid pe marginea acestei situații mărturisesc căderea societății socialiste în criză acută politică, economică, socială. Conștiințând acest fapt partidul comunist prin organele sale de vârf, caută căi de a scoate țara din această criză. Cusurul principal al acestor măsuri consta în tendința de a păstra sistemul socialist cu orișice preț și ași păstra situația privilegiată a elitei de conducere, a clanului comunist și birocrăției create de acest clan.

Unele măsuri erau destul de radicale însă ele nu au dat rezultatele scontate anume din cauza supunerii lor scopului de a păstra sistemul socialist, făcând unele cedări esențiale în domeniul propunerilor fără a crea condițiile necesare (dar și dorința sinceră), pentru realizarea transformărilor preconizate. În primul rând este vorba de documentul CC al PC din Moldova din 7 iunie 1990 „Cu privire la problema alimentară și ocrotirea socială a țăranimii din Moldova”, despre asigurarea dreptului țăranilor de ași alege liber formele de proprietate, folosirea pământurilor și gospodărire, cu includerea arende pe termeni îndelungați a mijloacelor de producere, întemeierea pe viață și prin moștenire a proprietății agrare, creând pentru toate formele de folosire a pământului condiții egale. Tot în acest document se prevedea măsuri care anihila de fapt dreptul la gospodărire liberă, se prevedea efectuarea de către stat a reglementării centralizate cu libera activitate. Nu se admite exploatarea omului de către om (adică folosirea liberă a forțelor de muncă). Cu alte cuvinte, statul (dar și partidul) continua să-și păstreze pozițiile de conducere în agricultură, ca și în alte domenii. Clar lucru, partidul caută să păstreze sistemul dominant al birocrăției pentru ași impune și mai departe voința sa. Prin lege statul trebuia să asigure schimbul echivalent al produselor din muncă din agricultură, industrie și alte ramuri ale economiei, echilibrul prețurilor, considerând aceste acțiuni ca condiție extrem de importantă pentru avansarea producerii agricole și crearea unii asortiment

Boris Vizer, dr. hab. prof univ. larg al produselor agricole. Ca și în anii precedenți, comuniștii trebuie să devină promotorii cei mai activi a trecerii în viață a politicii agrare a partidului comunist din Moldova, de ai convinge pe țărani că această politică este dreaptă și va asigura prosperitate. În consecință nu se schimbă nimica, birocrăția de partid rămâne forța principală de conducere. Iată de ce măsurile prevăzute nu putea da rezultate bune, și n-au dat.

Documentul următor – informația CC al PC din Moldova „Despre totalurile activității a complexului agroindustrial în 1990 și perspectivele dezvoltării a acestui complex în 1991” ne vorbește despre nivelul producției agricole în anul 1990. Planurile prevăzute pentru acest an au fost îndeplinite numai la producerea cărnii și lânei. La toți ceilalți indici producția a scăzut. Agricultură Moldovei, ca și în alte republici, rămânea dependentă de condițiile climaterice. Înzestrarea tehnică a agriculturii și introducerea tehnologiei moderne se efectua cu mari întârzieri și în volumuri incomplete.

Analiza documentului în întregime ne convinge că comuniștii n-au însușit nimica nou în gestionarea economiei și vieții sociale; aceleași fraze și noțiuni standarte. Exemplul cincinalului al 12 – ultimul cincinal sovietic – ne demonstrează acest flagel: au scăzut nu numai ritmurile de creștere a producției globale agricole, ci și volumul ei. Documentul următor demonstrează evident aceste cadențe.

Documentele se publică în limba originalului. În cadrul URSS toată documentația se efectua în limba rusă care, de fapt, era limbă de stat.

ЗАПИСКА

комиссии ЦК Компартии Молдавии по
аграрной политике партии
7 июня 1990 года

О продовольственном вопросе и социальной
защите крестьянства Молдавии

I. Глубоко осмысливая историческое прошлое, объективно оценивая настоящее и думая о будущем в жизни молдавского села, его тружеников, Комиссия ЦК Компартии

Молдавии по аграрной политике партии считает, что есть все основания:

высоко оценить труд молдавского крестьянства, которое при самом активном и непосредственном участии коммунистов в сложных производственных и социальных условиях обеспечило неуклонный рост производства сельскохозяйственной продукции, существенно подняло уровень душевого потребления основных видов продуктов питания в республике и увеличило вклад в формирование продовольственных ресурсов страны;

считать необходимым все то ценное, что было создано и накоплено на предыдущих этапах социалистических преобразований в деревне, самым рациональным образом использовать для дальнейшей работы по решению продовольственного вопроса и социального переустройства села;

со всей ответственностью и принципиальностью сказать, что огромные исторические возможности колхозов, совхозов, всего-агропромышленного комплекса республики во многом остались неиспользованными по причинам грубых деформаций и перекосов в осуществлении ленинской аграрной политики, несовершенства экономических отношений, чрезвычайного администрирования и регламентации крестьянского труда, неэквивалентного обмена в отраслях, низких закупочных цен на сельскохозяйственную продукцию, а также различных-ошибок в управлении;

считать долгом коммунистов принять активное участие в рассмотрении дел по раскулачиванию крестьянских семей и политической реабилитации неоправданно подвергшихся репрессии.

2. С учетом настоящей потребности быстрого решения продовольственной проблемы при одновременном повышении уровня социальной защищенности трудового крестьянства, Комиссия ЦК Компартии Молдавии по аграрной политике партии:

считает настоятельной необходимостью нацелить политические силы партийных организаций на повышение престижа крестьянина в обществе; в этих целях в сфере партийного внимания должны находиться:

отказ от остаточного подхода в финансировании мероприятий по социальному развитию села, обеспечение более справедливого распределения между городом и селом бюджетных средств, банковских ссуд, капитальных вложений, лимитов проектных и подрядных работ, строительных материалов, других ресурсов;

обеспечение оптимального распределения между селом и городом товаров массового спроса и продовольственных ресурсов; недопущение на селе безработицы и снижения уровня миграции на основе преимущественного размещения в сельской местности мелких предприятий и линий перерабатывающей промышленности, создание на селе широкой сети цехов, филиалов и производств местной, легкой и других отраслей народного хозяйства с целью приближения рабочих мест и источников хороших заработков непосредственно к сельскому жилью, а также создание рабочих мест для части сельского населения, требующей по своему состоянию здоровья легкого труда; подчинение нуждам агропромышленного комплекса работу машиностроительных предприятий республики с целью незамедлительной организации на них выпуска современного технологического оборудования и машин для оснащения размещаемых на селе заводов малой мощности, особенно по консервированию овощей и фруктов, переработке скота и птицы, молока и других видов сельскохозяйственного сырья, обеспечения арендных коллективов, садово-огороднических кооперативов и крестьянских подсобных хозяйств малогабаритной техникой, широкого размещения в сельской местности цехов и линий по производству различных строительных изделий из местных материалов;

забота об укреплении личных подсобных хозяйств на селе на основе расширения размеров приусадебного

землепользования (до 0,5 гектара на сельскую семью), создания условий для содержания скота, обеспечения себя овощами¹, фруктами и другой продукцией, оказания помощи населению в реализации излишков своей продукции заготовительным организациям и на рынках городов и поселков;

забота о благоустройстве сельского жилого фонда, его газификации, теплоснабжения, водообеспечения, дорожного и другого строительства;

особая забота о жилищных условиях сельской молодежи на основе приоритетного выделения молодым семьям льготных кредитов, возведения культурно-спортивных комплексов, открытия музыкальных и художественных школ, различных студий, способствующих раскрытию духовного потенциала молодежи, обогащению их жизни всеми ценностями национальной, отечественной и мировой культуры;

высокогуманное отношение к женщине-крестьянке, избавление от больших физических нагрузок, вредных для здоровья условия труда, развитие сферы бытовых услуг, принятие других мер для обеспечения чистливого материнства и детства;

заботливое отношение к ветеранам войны и труда, пенсионерам всем людям преклонного возраста деревни, отдавших лучшие годы своей жизни делу социалистического строительства и хлебоборобскому труду.

3. Комиссия ЦК Компартии Молдавии по аграрной политике партии считает важнейшей задачей коммунистов всемерно использовать огромные возможности складывающейся новой системы производственных отношений для раскрепощения крестьянского труда и роста его производительности. В связи с этим в сфере партийной поддержки должны находиться:

обеспечение полной самостоятельности в праве свободного выбора крестьянином соответствующей формы собственности, землепользования и хозяйствования, включая и длительную аренду средств производства, пожизненное и наследуемое землевладение;

создание всем землепользователям - колхозам, совхозам, агрофирмам, арендным коллективам, крестьянским (фермерским), личным подсобным и другим формам хозяйствования равных, ценовых налоговых, кредитных и других условий для нормального ведения производства;

дальнейшее укрепление традиционного союза рабочих и крестьян на основе создания совместных агропромышленных предприятий, акционерных обществ и других форм взаимодействия в целях достижения высокоэффективности производства и единства в решении социально-экономических и политических проблем республики;

обеспечение оптимального сочетания государственного регулирования с хозяйственной самостоятельностью, расширение прав хозяйств в реализации продукции по прямым договорам с городами, промышленными предприятиями и другим каналам предпринимательства в целях укрепления и расширения рынка;

обеспечение органического единства между хозяйственной самостоятельностью и социально-правовой защищенностью человека, недопущение на этой основе развития массовой безработицы на селе и эксплуатации человека человеком;

законодательное и практическое обеспечения справедливого, паритетного эквивалентного обмена продуктами труда сельского хозяйства, промышленности, других отраслей, сбалансированности цен, считая это важнейшим условием планомерно-рыночного повышения экономической эффективности агропромышленного производства и создания широкого ассортимента продовольственных товаров.

4. Комиссия ЦК Компартии Молдавии по аграрной политике партии признает необходимым осуществить целый ряд важных мер, направленных на создание экономически сильного агропромышленного комплекса Молдавии, способного в короткие сроки обеспечить решение назревших социально-экономических проблем села и республики в целом. В этих целях коммунисты должны принять активное участие в следующем:

выработке и реализации на деле совершенной структуры агропромышленной экономики, всецело учитывающей природно-экономические экологические, демографические, социальные и другие особенности каждого региона, высокую плотность его населения и позволяющей обеспечивать бережное отношение к окружающей среде, земельным и другим ресурсам во имя настоящих и будущих поколений населения республики;

усилении контроля за выделением земли под несельскохозяйственное строительство, внедрении технологий по производству экологически чистых продуктов питания;

подчинении развития агропромышленного комплекса удовлетворению потребностей населения республики в продуктах питания укреплению ее финансового состояния, расширению участия в общесоюзном и международном разделении труда;

кардинальном изменении инвестиционной политике, ускорении научно-технического прогресса, приоритетном развитии перерабатывающих, мощностей, базы заготовок, хранения, транспортировки, формирования в целом рациональной структуры АПК Молдавии;

дальнейшем укреплении материально-технической базы агропромышленного комплекса, ее глубокого технического переоснащения при активном участии в этом важнейшем деле всех отраслей народного хозяйства республики;

перестройке организационной структуры управления агропромышленным производством, четком разграничении государственных и хозяйственных функций, дальнейшем демократизации производственных отношений, предоставлении основному звену прав по формированию органов самоуправления;

формировании современного корпуса управленческих кадров и высококвалифицированных специалистов с хорошими знаниями в области рыночной экономики, дальнейшем повышении уровня культуры, нравственности, технической и технологической грамотности населения, как

первоосновы решения, всех актуальных задач;

перестройке системы высшего и среднего специального сельскохозяйственного образования, переподготовки и повышения квалификации сельскохозяйственных кадров;

воспитании населения в духе бережного отношения к хлебу, другим продуктам труда земледельца;

мобилизации, сил всех структур общества и народного хозяйства промышленности, строительства, торговли, просвещения, медицины, науки, культуры, общественных организаций и движений республики на социально-экономическое переустройство села.

Коммунисты должны стать самыми активными проводниками в жизнь целей современной аграрной политики Компартии Молдавии, своими конкретными делами и поступками убедить крестьян в правильности и силе этой политики.

Комиссия ЦК Компартии Молдавии по аграрной политике партии считает, что коммунисты Молдавии, будучи до конца верными своей главной цели - неуклонно повышать благосостояние населения, не пожалеют своих сил, знаний и энергии для ее достижения, будут трудиться с повышенной ответственностью во имя материального и духовного благополучия трудового крестьянства, повышения его престижа в обществе, дальнейшего расцвета всей Советской Молдавии.

ЦК Компартии Молдовы ИНФОРМАЦИЯ

об итогах деятельности агропромышленного комплекса Молдовы в 1990 году и перспективах развития АПК в 1991 году.

1. Выполнение плана по производству валовой продукции сельского хозяйства и производительности труда.

В 1990 году по предварительным расчетам объем производства валовой продукции сельского хозяйства составил 4 млрд. 455 млн. рублей. Не обеспечено выполнение плана на 439 млн. рублей (или 9 % к плану). К уровню 1989 года объем валовой продукции снизился, на 603,7 млн.

рублей (или 12 процентов). Большое отставание из-за сложных климатических условий произошло по продукции растениеводства; её объём составил 2 млрд. 455 млн. рублей, что меньше плана на 510 млн. рублей (17,2 %) и уровня 1989 года на 624 млн. рублей I (20,3 %). Лучше обстоит дело с производством валовой продукции животноводства, объём который достиг I млрд. 999,6 млн. рублей, что на 70 млн. рублей (3,6 %) больше годового плана и на 20 млн. руб. (1 %) больше уровня 1989 года.

План по производительности труда за 1990 год выполнен на 89 процентов. Производство валовой продукции в расчете на одного среднегодового работника в сельском хозяйстве составило 6861 рубль, что на 1155 рублей (или 14,4%) меньше уровня 1989 года и на 860 рублей (или 11%) меньше годового плана.

2. Производство продукции сельского хозяйства.

В 1990 году из 12 основных групп сельскохозяйственной продукции план производства выполнен только по двум (мясу и шерсти). По сравнению с предыдущим годом снизилось производство зерна на 785 тыс.тонн, подсолнечника - на 39, сахарной свеклы - на 1307, табака - на 8, картофеля - на 25, овощей - на 153, плодов и ягод - на 214, винограда - на 132, молока на 45 тысяч тонн, яиц - на 16 млн. штук.

За 1990 год поголовье рогатого скота уменьшилось на 64,4 тыс., в том числе - на 13,5 тыс.коров. На 226,8.тыс. меньше стало поголовье свиней, на 81,8 тыс.овец, на 747,8 тыс. птицы. На 11-17 процентов сократилось поголовье крупного рогатого скота в хозяйствах Хынчештского, Ниспоренского, Басарабьяского, Комратского, Леовского и Резинского районов, на 24-16 процентов уменьшилось поголовье свиней в Кэинарском, Стрэшенском и Теленештском районах.

Реализацию скота и птицы на убой сократили в прошлом году хозяйства 15 районов, в т.ч. Комратского на I тыс.тонн (10%), Глоденского на 0,9 тыс.тонн (10%), Дрокиевского на I тыс тонн (8%), Единецкого на 0,7 тыс.тонн (7%), а производство молока сократили 36 районов, из них Чимишлийский на 12%, Резинский на 11% Стрэшенский на 10%, Ниспоренский и Кантемирский на 9% каждый.

И все же в трудных условиях 1990 года труженики, например молочных ферм Слобозийского района сумели надоить в среднем от каждой из 10,2 тысячи коров по 5080 килограммов молока, а в колхозе „Малаешты” Орхейского района от каждой коровы получили свыше 7 тыс.килограммов молока.

Основные показатели производства сельскохозяйственной продукции даны в таблице:

	Един. измер	План 1990г	Факт 1990г	% вып	1990 в % 89	План 1991
Зерно	т.тн.	2755	2538,2	82	74	3061
Подсолнечник	”	257	240	93	86	245
Сах.све'кла	”	2642	2305	87	64	2700
Табак	”	66	58	88	86	65
Картофель	”	69	44	64	58	383
Овощи	”	1184	947	80	87	1362
Плоды и ягоды	”	1072	757	71	78	1292
Виноград	”	942	662	70	83	1133
Скот и птица (реализ)	”	385	399	104	101	471
Молоко	т.тн.	1228	1223	99,6	96	1563
Яйцо	млн. шт	848	797	94	98	1232
Шерсть	тн.	1188	1242	105	100,2	1280

3. Урожайность и продуктивность:

Превышение плановой урожайности достигнуто в 1990 году лишь по овощам. Снижение урожайности составило по зерновым 13 процентов, подсолнечнику - 14, сахарной свекле - 31, плодам - 16 и винограду - 26 процентов. В 1989 году

впервые был превышен 4-тысячный рубеж по среднему удою молока от коровы, который составил 4015 килограмм, а в 1990 году этот показатель снизился на 45 килограмм.

Урожайность и продуктивность показана в таблице:

	Единица измер	План 1990г.	Факт 1990 г	% выполню	1990 г в % к 1989 г
Зерно	цн/га	37,6	36,0	96	87
Подсолнечник	— —	20,8	18,8	90	86
Сах.свекла	— —	322	290	90	69
Картофель	— —	106,8	71	66	71
Овощи	— —	195	169	87	103
Плоды и ягоды	— —	84,6	66	78	84
Виноград	— —	50,2	45,1	90	74
Продуктивность	кг	3963	3970	100	99
Средняя яйценоскость кур	шт.	214	206	96	98
Средний настриг от одной овцы	кг	2,2	2,3	105	96

4. Закупки сельскохозяйственной продукции

В прошлом году снизилась продажа зерновых - на 293,5 тыс. тонн (48%), подсолнечника - на 45,3 тыс.тонн (22%), сахарной свеклы - на 1048,7 тыс.тонн (33%), овощей - на 82,3 тыс.тонн (9%), плодов на 200,5 тыс.тонн (25%), винограда - на 154,8 тыс. тонн (21%) , молока - на 57,2 тыс.тонн (5%).

Всего 22% овощей от объема, предусмотренного договорами контрактации, закуплено в Бриченском районе, 43% - Резинском , 45% - в Кэинарском.

Только II районов превысили уровень продажи фруктов, достигнутый в 1989 году и лишь 4 района выполнили договора контрактации, а такие как Анений Ной,

Дубэсарский, Кэлэрашский, Ниспоренский, Хынчештский и Слободзийский выполнили их соответственно на 21-36 процентов.

Ни один район не выполнил договора контрактации по закупкам винограда.

20 районов сократили объем государственных закупок скота и птицы, из них Глоденский, Единецкий, Сорокский на 8 процентов каждый, Бриченский - на 7, Флорештский - на 7 процентов.

Только 3 района сохранили уровень закупок молока 1989 года, остальные снизили, из них значительно Чимишлийский и Кантемирский - на 24 процента, Резинский и Яловенский - на.13 к Хынчештский на 11 процентов.

Закупки сельскохозяйственной продукции показаны в таблице:

	Ед. изм.	План 1990г.	Факт 1990г.	%выполн.	(1990 год) к 1989г %	План 1991
Зерно	тыс.тн	. 600,0	322,8	54	52	600
Подсолнечник	— —	200,0	161,0	80	78	190
Сах. свекла	— —	2415, 9	2150,6	89	67	2500
Табак	— —	65,1	65,5	101	96	65
Картофель	— —	22,7	11,9	52	48	37
Овощи	— —	992,6	842,4	85	91	1103
Плоды и ягоды	— —	828	588,2	71	75	760
Виноград	— —	868	572,8	66	79	820
Скот и птица	— —	340,9	348,3 ^x	102	100,5	350
Молоко	— —	1060, 2	1097,7 ^x	104	95	1080
Яйцо	млн. шт	650,9	645,4	99	102	650
Шерсть	тонн	704,8	795,2 ^x	113	82	1280

x - не включены прочие закупки и потребкооперация

FONDUL DE BAZĂ AL CADRELOR DIDACTICO-ȘTIINȚIFICE ALE UPS „ION CREANGĂ”, (PREZENT ȘI TRECUR)

Galina Bucuci, magistru în istorie

Boris Vizer (6. III. 1928, s. Molochișul – Mare, raionul Râbnîța, Republica Moldova). Doctor habilitat în istorie (1976), profesor universitar (1981). După absolvirea Universității de Stat din Moldova (1953), a activat mai întâi ca profesor de istorie la școala medie din Bulboaca, raionul Bulboaca (acuma Anenii Noi), director de școală în satul Geamăna a aceluiași raion. În 1957-1964 a fost aspirant (doctorand), colaborator științific inferior, colaborator științific superior la Institutul de Istorie al AȘM, iar în 1964-1967 secretar științific al grupului de coordonare în domeniul științelor sociale al AȘM. Șef de redacție la Enciclopedia Sovietică Moldovenească (1967-1968), șef de sector (1968-1971), director adjunct (1971-1974), director (1974-1977) al Institutului de Istorie al AȘM. Din 1978-conferențiar, profesor, șef de catedră, decan la Facultatea de Istorie și Etnopedagogie a

Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. A publicat peste 300 lucrări științifice și metodice. Laureat al Premiului de Stat al RSSM în domeniul științei și tehnicii. Din 2005 redactor-șef adjunct la „Revistă de științe socioumane” a UPS „Ion Creangă”, autor a mai multor manuale școlare la Istoria Contemporană a Românilor (ediție 1997, 1999, 2003, 2004, 2006). Medalia „Meritul Civic” (2000).

Isac Gheorghe (19.VII.1927, s. Nicotreni, jud. Soroca. Republica Moldova). Doctor în pedagogie (1966). Conferențiar universitar (1970). Și-a început activitatea pedagogică în 1944. student la Facultatea de Fizică și Matematică a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” (1952-1956). Colaborator științific superior, șef de sector, șef de secție la Institutul de Cercetări științifice al Școlilor (1957-1969). Conferențiar, decan al Facultății de Fizică și Matematică, șef al Catedrei de Fizică la

Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice al Ministerului Învățământului Public al Republicii Moldova. Autor a peste 30 lucrări științifice metodice.

Istru Bogdan (13.IV.1914, s. Pistruieni, jud. Orhei, Republica Moldova-25.III.1993, Chișinău). Scriitor al poporului din RSSM (1982). Membru corespondent al AȘM. În 1932 a absolvit școala normală și a devenit învățător. Începutul activității sale pedagogice a coincis cu primele încercări literare. În anii 1932-1938 a publicat în „Civântul moldovenesc”, „Viața Basarabiei”, „Pagini Basarabene”, „Școala Basarabeană” ș.a. Câțiva ani a lucrat la ziarul din RSSM (1946-1947), șef al Direcției Artelor de pe lângă Sovietul Miniștrilor al RSSM (1947-1948). În 1957 a absolvit Institutul Pedagogic „Ion Creangă”, vicepreședinte al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din RSSM (1957-1965). Redactor-șef la revista „Nistrul” (1961-1964). Laureat al Premiului de Stat al RSSM (1976). Ordinele „Lenin”, „Drapelul Roșu de Miuncă”, „Prietenia Popoarelor”, „Insigna de Onoare”, „Războiul pentru Apărarea Patriei, clasa II”.

Jelescu Petru (1.X.1948, s. Sărata Galbenă, jud. Lăpușna, Republica Moldova. Doctor în psihologie (1982). Conferențiar universitar (1985). A absolvit Institutul Pedagogic de Stat din Moscova (1973). Asistent, lector, lector superior, conferențiar, șef catedră la Institutul Pedagogic de Stat din Bălți (1973-1992). Din 1992 este conferențiar, șef catedră iar din 1997 decan al Facultății de Pedagogie a Universității Pedagogice „Ion Creangă”. Între 1994 – 1998 – secretar al Comisiei de Coordonare pentru desfășurarea reformei învățământului; doctor habilitat (2000), profesor universitar interimar (2003). Din 2005 membru Comisiei de atestare a cadrelor științifice și științifico-didactice a C.N.A.A. al Republicii Moldova. A Publicat peste 40 de lucrări științifice și metodice, dintre care 2 monografii științifice, 4 manuale (pentru preșcolari și colegii pedagogice), 2 suporturi de curs (pentru studenți și educatori).

Ledeaeva Serafima (13.VIII.1917 s. Osnovka, r-nul Baltai, reg. Saratov, R. F. Rusă – 11.IV.1996, Chișinău). Doctor habilitat în filologie (1975). Profesor universitar (1977). După absolvirea Universității din Tașkent (1940), lector superior la Institutul Pedagogic din Samarkand, R.S.S. Uzbekă (1945-1951). În anii 1951-1960 a fost lector superior, director adjunct pentru secția serală, șefă de Catedră la Institutul pedagogic „Ion Creangă”. Conferențiar la Iniversitatea din Moldova (1960-1967). Șefă a Catedrei la Limbă Rusă (1967-1987), profesor la catedră a Universității Pedagogice „Ion Creangă” (1986-1996). A publicat peste 70 de lucrări științifice și metodice.

Lica Dionisie (24.VI.1934, or. Hâncești, jud. Lăpușna, Republica Moldova). Doctor în fizică și matematică (1967). Conferențiar universitar (1970). După absolvirea Institutului Pedagogic „Ion Creangă”(1958), a fost profesor de matematică la o școală medie. Laborant superior la Universitatea din Moldova (1960-1962). Colaborator științific inferior la Institutul de Matematică cu Centru de Calcul al AȘM (1962-1967). Decan la Facultatea de Fizică și Matematică, prorector pentru munca didactică, conferențiar la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” (1967-1980).

1981 – 1983 – șef secție „Sisteme automatizate de Instruire” la centrul de Calcul Interuniversitar al Ministerului Învățământului din Moldova; 1983 – 1987 – șef sector „Planificare Infrastructurii sociale”, institutul de Cercetări Științifice al Departamentului de Planificare (Gosplanul) a Moldovei; 1994 – 2004 – profesor universitar, șef catedră „Biotehnologii”, Universitatea de Științe Agronomice Veterinară, București; 2005 – profesor universitar, doctor, Universitatea de Stat din Moldova; 1 februarie 2008 – doctor, conferențiar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”.